

II. عيني (آفاقي) آزمويڼې :

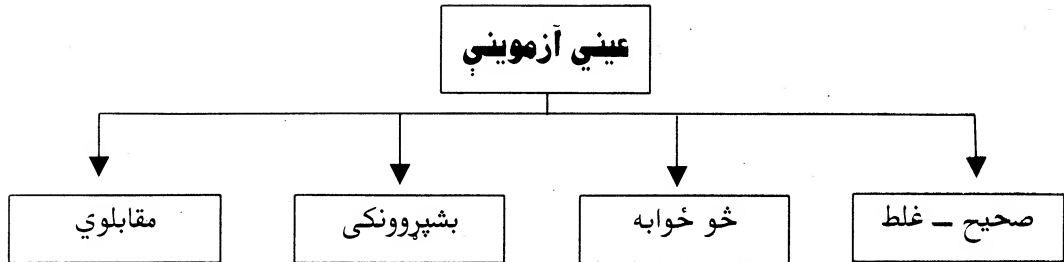
په دې ډول آزمويڼو کې دهرې پوښتنې په وړاندې لنډ او ټاکلی ځواب ورکول کېږي او کیفیت يې د پوښتنو په جوړونکي پورې اړه لري . له دې ډول آزمويڼې څخه د کار اخیستنې یو علت هم د مقاله يې آزمويڼو ستونزې او محدودیتونه دي .

د عيني پوښتنو ځانګړتیاوې :

- د دې آزمويڼې پوښتنې لنډې او مختصرې دي .
- د دې آزمويڼې د پوښتنو جوړول مشکل کار دی او ډېر وخت ته اړتیا لري.
- په دې آزمويڼه کې عدالت مراعات کېدای شي نو ځکه يې اعتبار او اعتماد زیات دی .
- د دې آزمويڼې دځوابونو لیدل آسان کار دی هر څوک کولای شي چې هغو ته نمرې ورکړي.
- دا آزمويڼه د مختلفو معلوماتو لکه اصطلاحات ، تاریخچه ، تمرینات او نورو فعالیتونو له پاره استعمالېږي .
- معمولاً سطحي اوساده حقیقتونه ارزيايي کوي .
- دا ډول آزمويڼې د زده کوونکو د درجه بندۍ له پاره ګټورې دي .
- د حدس او ګمان عمل تشويقوي .
- له تدریس شویو مفرداتو څخه ښه نماینده ګي کوي .

د عیني آزمویڼو ډولونه

عیني آزمویڼي اساساً په څلور ډوله دي .

۱ - صحيح - غلط پوښتنې :

د دې ډول پوښتنو ځواب ډېر لنډ او ځانګړی وي چې د هو يا نه يا [ص] او [غ] يا (✓) او (X) علامو په لېکلو سره حل کېدای شي . او هغه وخت استعمالېږي چې هدف مو د زده کوونکو د استعداد معلومول وي . په صحيح - غلطو پوښتنو کې لومړی هدايت ليکل کېږي او بيا پوښتنې مطرح کېږي څرنگه چې په دې ډول پوښتنو کې دوه ټاکنې امکان لري نو د معلوماتو نه لرونکي زده کوونکي ته د حدس وهلو ۵۰ % چانس موجود وي . لکه : لاندې جملې ولولئ که جمله صحيح وي مخې ته يې (ص) او که غلطه وي مخې ته يې (غ) وليکئ .

$$۱ - (a + b)^3 = a^3 + b^3 + 3a^2b + 3ab^2$$

۲ - که د مثلث يوه زاويه منفرجه وي منفرج الزاويه مثلث بلل کېږي.

۳ - يو ډاين مساوي په 10^5 نيوتنه دی .

۴ - د استوا کرښه د ځمکې کره په دوو برخو وېشلې ده .

۵ - د اختر لمونځ واجب دی .

د صحیح - غلط آزمویښې گټې او نیمگړتیاوې

نیمگړتیاوې	گټې
- په خاصو مواردو پورې اړیکې لري . - د حدس او گمان کولو زمینه په کې ډېره مساعده ده . - زیات مطلبونه نشی کېدای د صحیح او غلط په مفهوم بیان شي. - سوالونه یې مبهم او پیچلي دي . په مشکل سره یې په مفهوم پوهېدلی شو - د ذهن تفکر محدود وي او د تفکر او قضاوت قدرت په کار اچوي .	- د سوالونو جوړول لږ وخت غواړي . - مواد یې په آسانه پیدا کېږي . - په پراخه پیمانه د مضمون له محتویاتو څخه نماینده گۍ کوي . - زده کوونکي په لږ وخت کې سوالونه حلولای شي . - په ځانگړي ډول هغه استعدادونه ارزښاتي کوي چې د حقیقت او نظریو تشخیص کوي او د علت او معلول ترمنځ اړیکې ټاکي . - د دې ډول آزمویښې د اجرا لاره آسانه ده او په ډېر کم وخت کې زده کوونکي ور سره آشنا کېږي .

د (ص) او (غ) سوالونو په لیکلو کې باید لاندې ټکي په نظر کې ونیسی :

- سوالونه باید د [ص] او [غ] څخه خالي نه وي .
- داسې سوالونه چې نیم غلط او نیم یې صحیح وي باید جوړ نه شي .

- مجهولي او پيرې با معنی کلمې په کې استعمال نه شي .
- با مفهومه او ساده کلمې په سوال کې راوړل شي .
- د (ص) او (غ) سوالونو تعداد باید سره مساوي وي .

۲- خو ځوابه پوښتنې :

دا ډول پوښتنې زیاتره د تشخیص او قضاوت په خاطر کارول کېږي . د دې ډول آزموینو هره پوښتنه دوه برخې لري چې یوې برخې ته یې اصلي برخه (ساقه) وایي چې مسئله په کې بیانېږي . او بله یې د ځوابونو برخه ده چې دهرې مسئلې له پاره څلور ځوابونه ورکول کېږي چې یو بل ته ورته والی لري او غولونکي دي او په څلورو ځوابونو کې یو ځواب سم وي او نور ځوابونه غلط وي نو زده کوونکي باید سم ځواب په نښه کړي . په دې ډول آزموینو کې که د ځوابونو شمېر څلور وي ۲۵ % او که پنځه وي ۲۰ % د سم ځواب ورکولو احتمال شته یعنې که څوک په ځواب هیڅ پوه نشي په اټکلي توګه هم په پورتنی فیصدي ځواب صحیح کولای شي .

د خو ځوابه پوښتنو نمونې او لارښوونې په لاندې ډول توضیح کېږي .

د هرې پوښتنې له پاره څلور ځوابونه لیکل شوي دي د سم ځواب له توري څخه کرښه

چاپېره کړئ :

۱- د (125-) درېم جذر مساوي دی له :

الف - 5 - سره ، ب - 15 سره

ج - 5 سره ، د - 15 - سره

۲ - د قوې واحد په (SI) سیستم کې :

الف - ډاین دی. ، ب - kg دی.

ج : نیوټن دی. ، د - واط دی .

۳- اتوم د یوه عنصر کوچنۍ ذره ده چې :

الف - د عنصر خواص ولري . ، ب - د عنصر خواص ونه لري .

ج - د مرکب خواص ولري . ، د - ټول صحیح دي .

۴- د متمم مجاورو زاویو د پراخوالي مجموعه عبارت له :

الف - 90° ده ، ب - 180° ده

ج - 360° ده ، د - 60° ده

د خو ځوابه پوښتنو ښکېلي او نيمگړتياوې

نيمگړتياوې	ښکېلي
- له يوه او دوه ځوابونو څخه زيات صحيح وي . - زياتره د فرد حافظې ته وده ورکوي . - ځوابونه يې زياتره زده کوونکي رهنمايي کوي . - د نقل زمينه په کې زياته وي	- نمرې په آساني سره ورکولې کېږي . - د باور او اعتماد وړ دي . - حاشيه روي په کې محدود وي . - د مختلفو معلوماتونو دارزيابۍ له پاره استعمالېږي . - د صحيح - غلط آزمويڼې په مقايسه ، په کې د حدس او گمان چانس کم وي . - د حافظې او استعداد پر ارزيايي سر بېره د يوه فرد د تشخيص او احساس قدرت هم اندازه کوي .

۳ - مقابلوي يا مقايسوي آزمويڼه :

دا آزمويڼه په حقيقت کې د خو ځوابه آزمويڼې يو بل شکل دی . په دې ډول پوښتنو کې هرې ځانگړې ساقې ته د ډېرو ممکنو ځوابونو پر ځای يو شمېر ساقې چې د قضيو په نومونو يادېږي په يوه ستون کې او ځوابونه يې په بل ستون کې فهرست کېږي . په دې ډول آزمويڼه کې يوه د پوښتنو لړۍ ده او بله د هغې په وړاندې د ځوابونو د هر پوښتنې تر څنگ يو تش ځای خاص د ځواب له پاره ټاکل کېږي . کوم ځواب چې په پوښتنې پورې اړه ولري د هغه ځواب نمره د پوښتنې تر څنگ په ټاکلي ځای کې ليکل کېږي او د هغه له مخې ښوونکو ته د ځواب سموالي

معلوماتېدای شي . د مثال په توگه :

لاندنيو دوو ستونونو ته پام وکړئ . د لومړني ستون د هرې يوې پوښتنې . له پاره په دوهم

ستون کې ځواب شته تاسې د سم ځواب نمره د اړونده پوښتنو په تشو ځايونو کې وليکئ .

د ځوابونو ستون

۱- (40 -)

۲- $\frac{1}{2}$ دی

۳- (2 +) دی

۴- (0,5 -) دی

۵- (2 -) دی

د پوښتنو ستون

(۵) ۱- د 0,02 عدد کرکټرستک

(۲) ۲- د کلسيم ولانس

(۱) ۳- فارنهایت او سانتي گراد په دې عدد

کې سره مساوي دي .

(۶) ۴- د 120° کوساين

(۴) ۵- د دايرې شعاع د قطر

د مقابله يي آزمويڼې د جوړښت قوانين :

- سوالونه او ځوابونه بايد متجانس وي .
- په هر ستون کې بايد زياد مواد ورنه کړای شي .
- کله کله ، کيدای شي چې سوالونه تر ځوابونو کم يا زياد وي .
- هدايت بايد ډير اوږد او مغلق نه وي .
- که امکان ولري کلمې او نومونه د الفبې د حروفونو په ترتيب سره جوړ شي او تاريخي واقعي دهغې د پېښيدو د وخت په اساس ترتيب شي .

د مقابلې يې آزمونې ښکېلې اونيمگرتياوې

ښکېلې	نيمگرتياوې
- د ډېرو زياتو موادو ارزيايي په کم وخت کې ممکنوي . - آسانه جوړېږي . - امکان لري چې د هرې قضیې ځوابونه د نورو قضیو د معقول ځواب له پاره وکارول شي .	- د واقعي معلوماتو په ارزيايي کې چې په حافظه متکي وي محدوده ده . - د ښو متجانسو موادو پيدا کول چې د هدفونو له مخې مهم وي مشکل کار دی .

۴ - تکميلي آموينه :

په دې ډول پوښتنو کې د پوښتنې په ځای زده کوونکو ته ليکلي ځوابونه ورکول کېږي خو په ځواب کې يوه کليمه ، يو عبارت يا جمله نه ده ليکل شوې چې د هغو په ليکلو سره ځواب بشپړېږي او مطلب ور څخه تر لاسه کېږي . تش ځايونه د دې له پاره پرېښودل کېږي چې زده کوونکي ورباندې غور وکړي او خپله پوهه و آزمایي . په مناسبو کلمو ، عددونو او يا سمبولونو تش ځايونه پک کړي ، د مثال په توگه : لاندې ځايونه په مناسبو کلمو پک کړئ:

۱. د مثلث د داخلي زاويو د پراخوالي مجموعه () ده .

۲. د 216 درېم جذر () دی .

۳. د H_2O ماليکولي وزن () دی .

۴. کثافت معکوسا متناسب له () سره دی .

۵. () واول حرفونه دی .

د تکميلي آزمويڼې د جوړولو قوانين :

- داسې جمله دې وليکل شي چې يو او مختصر ځواب ولري .
- هغه کليمه چې په تش ځای کې راځي ، بايد د جملې له غوره مطلب سره اړيکې ولري .
- تش ځای بايد د جملې په يوه مناسب ځای کې راشي .
- د تشو ځايونو اندازه دې يو شان پرېښودل شي .

د تکميلي آزمويڼې ښکېښ او نيمگړتياوې

نيمگړتياوې	ښکېښ
- د زده کړې مغلق او سخت هدفونه ارزيايي کوی نه شي . - د داسې پوښتنو چې يوازې يوه ځواب ته ضرورت ولري ، جمله بندي مشکله ده . - گېډای شي زده کوونکي متعدد او معقول ځوابونه ورکړي چې له هغو څخه دفاع وکړي . - هغه زده کوونکي چې املايي ستونزې ولري په نومره ورکولو کې ستونزې را منځ ته کوي .	- د پوښتنو جوړول يې آسان وي . - د زده کړې ساده هدفونه ارزيايي کېږي . - د هغو معلوماتو له پاره په کارېږي چې بايد حفظ شي . - د حدس وهلو او گمان کولو چانس په کې کم دی .

د تکميلي آزمويڼې د استعمال ځايونه

د اصطلاحاتو پېژندل :

مثال : دهغو نقاطو هندسي محل چي له يوې ثابتې نقطې څخه مساوي فاصلې ولري
() بلل کيږي .

په خاصو حقيقتونو پوهېدل :

مثال : په مطابقو کې د () خواوو دحدودو تعداد سره مساوي وي .

په توانينو پوهېدل :

مثال : قوه له () سره مستقيماً متناسبه ده .

په ميتودونو او روشونو پوهېدل :

مثال : هغه آله چې دحرارت د درجې داندازه کولو له پاره کارول کېږي () نومېږي .

د اطلاعاتو ساده تفسير .

مثال : د 213 عدد کې د 2 مقامي قيمت () دی .

د عددي مسائلو د حل استعداد :

مثال : د يوه کيلو گرام چای قيمت 120 افغانی دی په 480 افغانی
(4) چای را نيولی شو .

د معادلو بشپړول او حلول :

مثال : $Mg + 2HCl \rightarrow MgCl_2 + H_2$

۱. د رياضي د ساده سمبولونو محاسبه

مثال : که $\frac{x}{a} = \frac{3}{a-3}$ نو د x قيمت () دی .

ورکړو او تنظیموو یې . کله چې یو زده کوونکی زده کړه کوي له خپل چاپېریال څخه یې درک بدلون مومي .

ادراکي عملیو او د زده کړې د هڅونې له پاره بدني او ذهني فعالیتونو ته د نویو تجربو د حاصلولو ، د نویو شیانو د مشاهدې او د حواسو د هڅولو په خاطر ضرورت دی .

ښوونه په حقیقت کې زده کوونکو ته د پوهې ، مهارتونو او تجربو د انتقالولو عملیه ده . ښوونکی په ښوونځي کې د داسې وضعې د تنظیمولو مسؤلیت لري چې په کې د پوهې ، مهارتونو او تجربو انتقال وشي . د زده کړې د یوې فعالې عملیې را منځ ته کول د ښوونکي وظیفه ده . د دې کار مسلکي بنسټ باید د ښوونکي هغه پوهه وي چې زده کوونکو ته یې د زده کړې د سرته رسولو په برخه کې لري او ښوونکی په دې پوهه کولای شي چې په اغیزناک ډول درس ورکړي ښه تدریس هغه وخت کېدای شي چې ښوونکی د زده کوونکو په باب معلومات ولري او د زده کوونکو او خپل مسلک سره علاقه ولري .

د ښوونې او زده کړې عملیه د فلسفې او انساني اړیکو مساله ده . زده کړه په حقیقت کې د ښوونکي هدف او ښوونه د میتودونو یوه داسې مجموعه ده چې زده کړه را منځ ته کوي .

د زده کړې په دې عملیه کې زده کوونکي او ښوونکی دواړه په فعاله توګه برخه اخلي . د دغه فعالیتونو انتخاب ، انکشاف او تشخیص ته د ښوونې دود پوهنه یا میتودولوژي وايي . زموږ د پوهې له زیاتېدو سره سم دغه دودونه یا میتودونه وخت په وخت بدلېږي . په عمومي ډول د دې میتودونو له بدلېدو را بدلېدو سره په ټولګي کې د زده کوونکو د فعالیتونو سطحه لوړېږي . او د هغوی ونډه له اوریدونکي حالت څخه په فعال پوښتونکي او برخه اخیستونکي حالت بدلېږي . د پخوانۍ زده کړې په طریقو کې زده کوونکي یواځې د یو اوریدونکي حیثیت درلود . خو

احصائيه

تعريف : احصائيه د تطبيقى رياضياتو يوه برخه ده چې د هغې په واسطه د يوې ټولنې عمومي احصائيوي مشخصات د كیفى شرايطو په پام كې نيولو سره په مقداري ډول تر مطالعې لاندې نيسي .

د احصايي ځينې اساسي مفاهيم :

رنج Range : ديوه لړ ارقامو د تر ټولو لوى رقم او تر ټولو کوچنى رقم تر منځ فرق ته رنج وايي د مثال په توگه : د ۱۲ ، ۲۸ ، ۲۲ ، ۶۳ ، ۸۲ ، ۹۹ رقمونو تر منځ فرق $99 - 12 = 87$ دى كه چېرې يو ښوونكى له ۲۰ تنو زده كوونو څخه آزموينه واخلي او د هغه زده كوونكي په لاندې ډول نومې وگتي .

نومرې	زده كوونكي	نومرې	زده كوونكي
۲۵	۱۱	۸۵	۱
۳۸	۱۲	۷۳	۲
۴۶	۱۳	۳۵	۳
۴۱	۱۴	۱۹	۴
۵۵	۱۵	۸۰	۵
۴۸	۱۶	۶۶	۶
۱۸	۱۷	۴۱	۷
۸۹	۱۸	۹۲	۸
۴۰	۱۹	۵۵	۹
۳۸	۲۰	۴۹	۱۰

په دې نومرو کې لیدل کېږي چې رنج یې $92 - 18 = 74$ دی .

دارزیابی په نومرو کې چې هر څومره رنج کوچنی وی په هماغه اندازه د زده کوونکو زیاته برخه ډېرې نژدې نومرې سره لري او که رنج یې لوی وي نو د نومرو فرق ډېر زیات وي او د نومرواخیستونکو تر منځ د سوبې تفاوت زیات لیدل کېږي چې ښوونکی باید ضعیفو زده کوونکو ته پام وکړي . همدارنگه که رنج د 40 او 50 تر منځ وی ضعیف زده کوونکي ډیر دي . په لوړو نومرو کې هم داسې کېدای شي نو دلته د ارزبابی له پاره له رنج څخه استفاده صحیح نه ده او باید له اوسطونو څخه کار واخیستل شي .

میانہ Mediam : د یو لړ ارقامو د منځني حد پیدا کول دی یعنې میانه هغه رقم دی چې نیمایي ارقام ور څخه پورته او نیمایي ارقام ورڅخه ښکته وي او په Med سره یې ښیو . د مثال په توګه د $11, 15, 18, 23, 28$

رقمونو میانه 18 ده . که د ارقامو تعداد جفت وي نو بیا د لاندنیو رقمونو تر ټولو لوی حد د پاسني رقمونو له کوچني رقم سره جمع او پر دوو ویشو حاصل یې میانه راکوي لکه : 19 .
 $5, 7, 10, 13, 16$

$$\text{Med} = \frac{10 + 13}{2} = \frac{23}{2} = 11,5 \quad \text{نو}$$

مود (Mode): د یوه لړ ارقامو مود هغه رقم دی چې د ټولو لوړه او زیاته فریکوینسي ولري چې په Mo سره ښودل کېږي د مثال په ډول .

د $11, 12, 15, 16, 18, 11, 12, 13, 12, 15$ رقمونو مود 12 دی یعنې $Mo = 12$

اوسط (Mean) : د یو لړ رقمونو حسابي اوسط دی چې د رقمونو پر تعداد د رقمونو د جمع د حاصل له وېش څخه پلاس راځي . یعنې x_1, x_2, \dots, x_n که د n زده کوونکو د آزمویښي

$$\bar{X} = \frac{x_1 + x_2 + \dots + x_n}{n} \quad \text{نومرې وي نو حسابي اوسط یې دا دی :}$$

څرنگه چې \bar{X} اوسط بڼي په دې ډول مخکنیو نومرو اوسط دا دی .

$$\bar{X} = \frac{\text{د ټولو زده کوونکو د نومرو د جمع حاصل}}{\text{د زده کوونکو تعداد}} = \frac{1020}{20} = 51$$

معياري انحراف Standard Division : دا هغه اصل دی چې له مخې یې د اوسط د ارقامو

انحراف محاسبه کېږي او له دې فورمول څخه په لاس راځي .

$$S = \sqrt{\frac{\sum (x - \bar{x})^2}{n}}$$

د مثال په توګه د ۶۵ ، ۴۲ ، ۳۵ ، ۲۳ ، ۱۳ د رقمونو معياري انحراف داسې تر لاسه

کوو. لومړی ددې د نومرو اوسط پیدا کوو .

$$\bar{X} = \frac{13 + 25 + 35 + 42 + 65}{5} = 36$$

او معياري انحراف یې :

$$S = \sqrt{\frac{(13 - 36)^2 + (25 - 36)^2 + (35 - 36)^2 + (42 - 36)^2 + (65 - 36)^2}{5}}$$

$$S = \sqrt{\frac{(-23)^2 + (-11)^2 + (-1)^2 + (-6)^2 + (29)^2}{5}} = \sqrt{\frac{1528}{5}} = \sqrt{305,6} = 17.48$$

هر څومره چې معياري انحراف لوی عدد ورکړي په هماغه اندازه د آزمويڼي نومرې له اوسط

څخه لري کېږي څوکه چې معياري انحراف کوچنی عدد ورکړي معنی یې دا ده چې د آزمويڼي

نومرې اوسط ته نږدې دې يعنې انحراف یې کم دی .

د ټولګي اداره (منجمنټ)

الف - منجمنټ (اداره) : د منجمنټ د کليمې معنا تنظيم . اداره يا نظارت دی او په اصطلاح کې د يوه کار نظم کولو او کنټرولولو ته وايي . روزنيز منجمنټ دې ته وايي چې د پلان جوړونې پروسه تنظيم شي ، يا د تدريس او زده کړې د فعاليتونو نظارت يا اداره وشي او د ضرورت وړ اهداف تر لاسه شي . د روزنيز منجمنټ هدف دادی چې يوکار دامکان تر حده پوري ژر تر ژره يا چټک وشي . هر هغه شی چې سم اداره کېږي نو په اطمینان سره وپیلای شو چې ښه پایله لري . همدا روش په ښوونه او روزنه کې هم صدق کوي . که چېرته د درس مختلف فعاليتونه په همدې ډول منظم او اداره شي نو وپیلای شو چې د زده کړې او تدريس پروګرام په مؤثر او بريالۍ ډول تر سره کېږي . د ټولګي د منجمنټ اصطلاح د ټولګي د تنظيم . فن ته وايي . په بله وينا ، د ټولګي منجمنټ د ټولګي فضا د تدريس له پاره دومره برابروي چې بې د وخت له ضايع کولو او انرژي مصرفولو څخه کولای شی د ضرورت وړ اهداف تر لاسه کړي .

ب - د ښوونځي د منجمنټ اصول :

د يوه ښوونځي د منجمنټ عمده اصول دا دي :

۱. **له صلاحيت څخه مخته استفاده کول :** د يوه ښوونځي مشر يا سر ښوونکی صلاحيت

لري چې خپل ښوونځي اداره کړي . دی د مسووليت په درکولو سره کولای شي چې د امکان تر حده له خپل صلاحيت څخه استفاده وکړي .

دې بايد ديکتاتورانه سلوک ونه لري . له خپلو غړيو سره بايد همکار وي . دی د ښوونځي په اداري سيستم کې د هر ډول تاوان مسوول دی .

۲. **د ډسپلین مراقبت** : ډسپلین او منجمنت د یوې سکې دوه مخونه دي . بناء . د یوه

ښوونځي منجمنت باید ډسپلین ولري . سر ښوونکي او غړي یې باید د یوې تعلیمي موسسې د قوانینو او قواعدو اطاعت وکړي . ډسپلین باید د لښتې یا چوکې په زور مراعات نه شي . د ډسپلین باید اخلاقي اړخ ولري . که ډسپلین ډیکتاتورانه وي . نو کرکه ځینې پیدا کېږي . د ښوونځي فضا باید د متقابل درناوی او اخلاص په اساس عیاره وي .

۳. **د اختلاف نشتوالی** : د ښوونځي په اداره کې باید اختلافات نه وي . سر ښوونکي باید له خپلو ښوونکو سره عادلانه سلوک ولري . چېرته چې عدالت نه وي ، هلته منجمنت نشته . ښه منجمنت هغه دی چې د یوې ادارې ټول غړي ، ورڅخه په عادلانه ډول برخمن وي .

۴. **همکاري** : د بریالیتوب په لوري یوازینی لاره دوه طرفه همکاري ده . که د یوې ادارې په کار کوونکو کې متقابل همکاري نه وي ، منجمنت یې اغېزه کېږي . سر ښوونکي باید د خپلې ادارې په غړيو کې د همکارۍ روحیې ته وده ورکړي .

۵. **نوبت** : د کار په لوري د لومړي قدم اخیستل ابتکار او نوبت غواړي . دا د یوې موسسې د منجمنت په سیستم کې یومهم اصل دی .

د دې له پاره چې مادوان د کار له کولو سره مینه پیدا کړي ، سر ښوونکي باید نوبت د یوه کار د اجرا په لړ کې لومړی قدم پورته کړي .

۶. **د کار وېش** : یو څوک په یوازې ځان له ټولو مسوولیتونو څخه نه شي وتلای . منجمنت باید کارونه پر خپلو اعضاوو د هغوی د لیاقت مطابق ووېشي . په دې توګه په کارونو کې چټکتیا راځي .

۷. **مناسبه ورکړه او پاداش** :

هر څوک باید خپل لیاقت او کار په اندازه مزد واخلي . کله چې چا ته د ډېر کار په بدل کې

کم معاش ورکول کيږي نو څنگه به خپل کار په مینه وکړي . کله چې کار کوونکي له خپل معاش څخه راضي وي نو د زړه له کومې کار کوي . همدا رنگه کله چې یو څوک له ور سپارل شوي کار څخه زیات کار کوي او یا د نورو په پرتله ښه کار کوي نو باید پاداش ورکړای شي .

۸. ترفیع یا ارتقا :

د کار کوونکیو ترفیعگاني باید په دوامداره توګه جريان ولري . ځکه چې په دې توګه د دوی په زړونو کې له کار سره مینه پیدا کوي او د خپل کار په زړه د دوی انگیزې ته حرکت ورکوي . ارتقا د کار کولو انگیزه په ښه توګه تقویه کوي .

ج - پراخ نظر لرل او د ښوونځي د نظم اهمیت :

نظم او نسق یو مشترکه مبارزه ده چې د یوه شریک هدف د ترلاسه کولو له پاره د سیستماتیکو اصولو په پام کې نیولو سره کېږي . دغه مبارزه د متقابلې همکارۍ په اساس دمختلفو فعالیتونو تر منځ پر رسمي او ارتباط استواره ده . بڼا نظم او نسق د یوې تربیتي موسسې د هر ډول فعالیتونو د اجرا کولو له پاره مهم دی چې بې له دې څخه خپلو هدفونو ته نه شو رسېدلی .

په یوه ښوونځي کې د ښه تر سره کولو له پاره نظم او نسق ته ضرورت دی . نظم او نسق یوازې تقسیم اوقات جوړول ، دوظیفې تورم وهل ، د تعمیر ښکلي کول ، د سوانحو د دفتر کتل ، د حاضري کتاب او د یوه ښوونځي تعلیمي نصاب له سره تېرول نه دي . بلکې نظم او نسق په لومړي قدم کې د خپل کار او همکارانو په مقابل کې زموږ روش دی . زموږ د کار هدف او هغه ماشومان چې ورسره کار کوو باید ځانګړې توجه ورته وکړو . د یوه ښوونځي د نظم او نسق اهمیت له لاندې مطالبو څخه څرګندېږي .

۱. **د ښوونځي نظم او نسق** : ښوونځی په ټولنه کې د کوپراتیف حیثیت لري چې د سر ښوونکي ، غړيو او زده کوونکيو په گډه همکارۍ بنا وي . د ښوونځي نظم اونسق د يوه ترتيب شوي ژوند غوندې د ټولو گډوښوونکيو له پاره ضرور دي . ښوونځی له ټولنې سره مستقیمه اړیکه لري. ځکه خو د ښوونکي او والدينو تر منځ مستقیمه رابطه وي . دغه کار ښوونځي د يوې وړې ټولنې يا کميونيتي په مرکز تبديلي . کله چې د يوه ښوونځي فعاليتونه ښه منسجم شوي وي . نو منظم اتباع ټولنې ته وړاندې کولای شي . د کوپراتيفي فعاليتونو نظم او نسق ډېر مهم تلقی شوی دی .

۲. **د هوسا ژوند له پاره د ماشومانو آماده کول** : په ښوونځي کې ژوند په ټولنه کې د راتلونکي ژوند له پاره يو ډول تربيه ده . کله چې د ښوونځي ژوند منظم وي ، ماشومان خپلې دندې ښې تر سره کوي . ښوونځي ورته بايد دمکروکازم يا د يوه وړوکی جهان حیثیت ولري . ښوونځی بايد ماشومان د راتلونکي سوکاله ژوند له پاره تربيه کړي . ځکه خو د ښوونځي په ژوند کې په نظم او ترتيب زيات تاکيد شوي دی .

۳. **د ښوونځي او ټولنې تر منځ اړیکې** : ښوونځی او ټولنه لکه د يوې سکې دوه مخونه يو له بل څخه نه جدا کېږي . د ښوونځي هدف ټولنې ته د ماشومانو تربيه کول دي . نوې مفکورې د ښوونځي چاپېريال د يوې کوچنۍ ټولنې د مرکز په حيث په نظر کې نیسي . ښوونه او روزنه ځانگړي فعاليتونه نه دي بلکه د ژوند له ټولو اړخونو سره رابطه پيدا کوي . له دې سببه د ښوونځي او کوچنۍ ټولنې په منځ کې نژدې رابطه وي .

د ښوونځي د نظم او نسق ځينې فعاليتونه کولای شي چې د ښوونځي او کوچنۍ ټولنې تر منځ رابطه وساتي . د مثال په ډول ، د تعليمي نصاب د فعاليتونو تنظيم لکه مذاکرې او د والدينو ورځ لمانځل کولای شي د ښوونځي او ټولنې تر منځ نژدې اړیکي وساتي .

د ښوونځي ډسپلین

I. د ښوونځي د ډسپلین تعریف او مقصد :

ډسپلین : د ډسپلین لغوي معنا یوه مقام ته اطاعت کول . د قانون او فرمان قبولول . او ماشوم تر کنترول لاندې راوستل دي او په اصطلاح کې د ماشومانو فکر . عادت . روش او شعور تر تربیي او کنترول لاندې نیول دي چې په نتیجه کې یې شخصیت وده کوي .

II. د ښوونځي د ډسپلین نوې مفکورې :

ډسپلین درې ډوله دی :

۱. خارجي ډسپلین . ۲. داخلي ډسپلین . ۳. دیموکراتیک او اجتماعي ډسپلین .

۱. خارجي ډسپلین :

دا تر ټولو پخوانی ډسپلین دی دا ډسپلین د لښتني یا چوکۍ په استعمال

یعنې د جزا ورکولو په مفکورې ولاړ دي . ماشوم تر دې ډول ډسپلین لاندې په خپله خوښه کار نه کوي. بلکې د جزا ورکولو له ډاره کار کوي . څنگه چې دا ډسپلین د ماشوم له روحیي سره مخالف دی . د منفي ډسپلین په نامه هم یادېږي . د ماشوم علاقه مندي له منځه وړي . زده کوونکي باید د یوه سلسله قواعدو او قوانینو اطاعت وکړي . خو دا ډول ډسپلین د دې په ځای چې په خپله مرض تداو کړي د مرض علایم تداوي کوي . د دایمي نتیجو ضمانت نه کوي . ښوونکۍ ممکن په دې وتوانېږي چې خپلې غوښتنې په زده کوونو ومني . هغه ممکن په دې وتوانېږي چې د زور یا فشار له لارې زده کوونکي دهغه اطاعت وکړي خو د تهذیب له داخلي ریښو سره تماس نه نیسي . که چېرې زده کوونکي یې اطاعت کوي د ډار له کبله به وي نه د محبت او احترام له کبله . دا ډول ډسپلین یوازې د خارجي ډسپلین عمل دی . زده کوونکي دوه مخې کوي . د زده کوونکو شخصیت په دوه ډولو ویشل کېږي چې د اروا پوهنې له نظره خارجي برخه یې اطاعت او فرمان برداري ده او د ښوونکي

تر ادارې لاندې کېږي او داخلي برخه یې واقعي جنبه لري خو خطرناکه وي او هغه وخت برسېره کېږي چې ښوونکی دغه ښوونځي پرېښی وي .

۲. **داخلي ډسپلین :** دا ډول ډسپلین پر نویو مفکورو یعنی آزادي ولاړ دی . زده کوونکي له باندې څخه تر فشار لاندې نه وي . که محیط مؤثر وي هغوی مجبور وي چې د یوه شمېر قواعدو او قوانینو پیروي وکړي . دا ډول ډسپلین د ځاني ډسپلین ، ابتکاري ډسپلین یا مثبت ډسپلین په نامه یادېږي . زده کوونکي د هغوی د غوښتنو او د زده کړي د تجربو په بنسټ پرېښودل کېږي د داخلي ډسپلین له نظره د ښوونکي رول یوازې لارښوونه او نظارت دی . زده کوونکي ته جزا نه ورکوي دا ډول روش په زده کوونکو کې فکري یا دماغي ابتکار ، پر خپل ځان اعتماد او د زړه سويي حس زیاتوي.

۳. **ډیموکراتیک یا اجتماعي ډسپلین :** دا ډول ډسپلین یوه تازه مفکوره ده . ماشوم کولای شي چې د خپلې علاقې ، استعداد او لیاقت له مخې د زده کړي مناسب فعالیتونه وټاکي . زده کوونکي چې هر شی غواړي ، پوره ازادي لري : هغه د خپل ځان او اخلاقو مالک دی . ماشومان ډېر شیان له خپل محیط او شاوخوا څخه زده کوي . د دې ډول ډسپلین په نتیجه کې په ښوونځي کې یو ډموکراتیک محیط جوړېږي . ماشوم د یوه کتونکي په حیث عمل کوي او ښوونکی یوازې د مشاور حیثیت لري . د Froebel د نظر یې پر اساس ښوونکي باید د مالیار حیثیت ولري . په یوازې شکل د ماشوم انکشاف ممکن نه دی . هغه زده کړه کوي پوښتنه کوي ، تجربه اخلي او خپل ځان په ټولنه کې د مشاهدو په اثر آزاد ښيي .

III. هغه عوامل چې د ښوونځي ډسپلین تر خپل تاثیر لاندې راوړي :

ډسپلین په یوه ښوونځي کې ددرې انگیزو یعنی مجازات ، مکافات او نصایح په واسطه ساتل کېدای شي او داسې انگیزې د ډسپلین د عواملو په توګه یادېږي چې لاندې په تفصیل سره تر بحث لاندې نیول شوي دي :

اول — مجازات : د مجازاتو په باره کې مختلفې نظر يې بيان شوي دي . ځينې ښوونکي د مجازاتو جدي طرفدار دي . مشهور ښوونکي بری (Bray) د مجازاتو د کلیمې په باره کې داسې نظر لري چې مجازات یو کوچنی بد عمل دی چې په آینده کې د لویو بدو عملو د مخنیوي له پاره استعمالېږي . په دې برخه کې ښاغلي Wren هم ویلي دي چې مجازات لکه د یو جراح چاقو یو بد ضروري عمل دي . نور ښوونکي (مربیان) د مجازاتو نظریه جدا ردوی روسو Roussau په دې برخه کې داسې ویلي دي چې ماشومان هیڅکله باید مجازات نه شي . ځکه چې دهغوی په ژوند کې شکمنې نتیجې را منځ ته کوي .

د جزا په برخه کې نظریات :

د جزا په برخه کې لاندې څلور نظره ورکړای شوي دي :

۱. **حفاظتي / حمایتي نظریه :** د دې نظریې پر اساس د مجازاتو هدف دا دی چې نور خلک د مجازات شوي بنیادم له شر او خرابۍ څخه وساتل شي .

۲. **وقایوي نظریه :** د دې نظریې پر اساس سزا د دې له پاره ورکول کېږي چې له بدیو څخه ، مخکې له دې چې ویې کړي ، مخنیوي او کنټرول وشي . دا ډول سزا گانې د عبرت له پاره هم ورکول کېږي .

۳. **اصلاحي نظریه :** د اصلاحي نظریې پر اساس یوه خطا کار ته په دې خاطر سزا ورکول کېږي چې شخصیت یې اصلاح شي . ماشوم باید وپوهول شي چې داسې عمل نه د نورو د شخصیت په ګټه دی او نه د ده شخصیت .

اوس زیاتره دا کوشش کېږي چې ښوونکی د یوه همکار او لارښود په حیث کار وکړي . یعنې زده کوونکي د ښوونکي د لارښوونې په اساس زده کړه وکړي .

په ډېرو هېوادونو کې د زده کړې منظم شکل ضروري شوی دی او باید ښوونه د مسلکي کسانو له خوا وشي .

په موثره زده کړه کې زده کوونکي نوی تجربې له ازمايلو او امتحانولو څخه تر لاسه کوي او دا ازمېښتونه کله ښې او کله بدې نتيجه ورکوي . دا بدې نتيجه هم د زده کړې تجربې دي یعنې زده کوونکي د خپلو کامیابیو او ناکامیو دواړو څخه زده کړه کوي .

په ټولو ساحو کې خصوصاً په طبیعي علومو کې باید د نظر او عمل تر منځ نژدې اړیکې ټینګې شي . کله چې نظر او عمل په خپلو کې سره اړیکې ونه لري نو زده کړه به بې تاثیر وي . په بل عبارت زده کړه باید یوازې د کامیابۍ له پاره نه بلکه د ژوند د کیفیت د تر لاسه کولو له پاره وشي . او زده کوونکي آماده کړي چې د خپلې کورنۍ او ټولنې په لا زیاته وده کې د فعالې ونډې اخیستلو ته چمتو شي .

په فعاله او آزاده زده کړه کې زده کړې ته د پوهې د حاصلولو پر ځای د یوې عملیې په سترګه ګوري . زده کوونکي استعداد لرونکي پېژني او دا استعداد د ودې وړ ګڼي او تعلیمي نصابونه یې د زده کوونکو له خوا له ښکاره شویو دلچسپو سره مطابقت ولري .

زده کوونکو ته زده کړه یواځې کومه خاصه قاعده نه لري بلکه په بېلا بېلو طریقو سره تنظیمېدلای شي . په دې معنی چې داسې کلي طریقې نه شته چې د زده کړې د ټولو ستونزو د حلولو ښه طریقې وي بلکه د زده کړې مختلف دودونه دې د ګټورو وسایلو په توګه په نظر کې ونیول شي .

۴. **د قصد اخيستلو نظريه** : د دې نظريې په اساس گناکارانو ته د بدو عملونو له کبله د دې له پاره جزا ورکول کېږي چې د هغه بنيادم رضایت چې تکليف يې ليدى دی حاصل شي. د مثال په توگه ، که يو ماشوم د بل ماشوم قلم ماتوي د هغه قلم هم بايد مات شي .

په ښوونځي کې دمجازاتو ډولونه :

I. **لفظي سزا** : دا نوع جزا د زده کوونکو د سلوک او روش د اصلاح کولو يوه ډېره ساده طريقه ده . ځينې زده کوونکي د لفظي کلماتو په مقابل کې ډېر حساس وي او ځينې کلمې ورته سزا ښکاري . مگر ښوونکى بايد مهربان او مرستندوى وي هغه بايد زده کوونکي د نورو په مخ کې ونه ښکځي .

II. **جریمه** : جریمه کومه مناسبه سزا نه ده . ځکه چې په دې حالت کې والدينو ته تاوان رسېږي . خو د هغو گناهونو له کبله چې والدين يې مسؤليت لري د زده کوونکو جریمه کول مناسب اقدام دی . د مثال په ډول بې له رقمې څخه غير حاضري .

III. **اضافه کاري** : دا ډول جزاگانې هغو زده کوونکو ته ورکول کېږي چې خپل کورنى کار نه اجرا کوي . که څه هم اضافي کارونه يو ډول جزا ده . مگر د نه گټور توب له کبله مثبت اړخ نه لري . يوازې يو اضافي اوبې فايدي بار دی .

IV. **محرومیت** : يو ډول جزاگانې دي . په دې ډول جزاگانو کې هغه زده کوونکي چې څه غلطې او خطا يې کړي وي له هغو شيانو څخه چې علاقه ور سره لري ځنې محرومېږي . د مثال په ډول ، د لوبو يا ډرامو له سر پرستۍ او غړيتوب څخه د زده کوونکو خارجول .

V. **بدني جزا** : دا د زده کوونکو د اعمالو د کنټرولولو له پاره يوه ډېره پخوانۍ طريقه ده چې بايد په کلکه ترې ډډه وشي . خو که د اصلاح کولو بله طريقه نه وي نو د سر ښوونکو له خوا دې په ډېر ماهرانه شکل داسې عملي شي چې د نوې ښوونې او روزنې بهير تر اغېز لاندې را نه ولي . حساس او که کم عمره زده کوونکو ته دې هېڅکله بدني جزا ور نه کړای شي .

VI. تعطل او اخراج : بنوونځی د تربیتي مرکز دی . په دې اساس باید زده کوونکی

مجازات نه شي . د دې له پاره چې دیوه زده کوونکي ناوړه کردار پر نورو زده کوونکو باندې بد اغیز ونه کړي او د بنوونکي وظیفه اخلاص نه کړي نو نا مطلوب زده کوونکي له بنوونځي څخه خارجېږي . دا ډول جزا اصلاحي اړخ هم لري ځکه چې په دې توګه دا ډول زده کوونکي دخپلو ملګرو او بنوونځي له محیط څخه محرومېږي . په دې توګه دې خپلې رویې او اخلاقو ته متوجه کېږي . خو ځینې وخت دا خطر هم لري چې ځینې زده کوونکي دې ډول رخصت کولو (اخراج) ته خوښېږي چې دغه وخت اصلاحي اړخ له ناکامي سره مخامخ کېږي .

دویم - مکافات (انعام) :

د نظم او ډسپلین په برخه کې مجازات او مکافات منفي او مثبت دواړه اړخونه لري . د انعام هدف دا دی چې زده کوونکي په کار او سلوک کې مطلوب هدف ته تنبیه کړي . د پوره حاضری ورکولو ، ښو اخلاقو ، په درسونو کې پرمختګ کولو او په تعلیمي فعالیتونو کې وړاندې تګ په مقابل کې زده کوونکو ته انعامونه ورکول کېږي .

د مکافات ډولونه :

۱. د ښې حاضری په مقابل کې انعام : دا انعام هغو زده کوونکو ته ورکول کېږي چې د نورو

شاگردانو په نسبت یې ښه حاضري ورکړې وي . دا ډول انعام زده کوونکي منظموي او د وخت په پېژندلو کې د زده کوونکو علاقه مندی وده ورکوي . دا ډول مکافات عموماً د تصدیقونو کتابونو او داسې نورو شیانو په شکل وي .

۲. په سپورتي لوبو کې د ښه فعالیت د بودلو په مقابل کې انعام : دا هغو زده کوونکو

ته ورکول کېږي چې سپورتي مقابلو او تورنامنتونو کې په لمړۍ درجه کې راشي . دا د زده کوونکو په شخصي او فزیکي وده کې ډېر ګټور ثابت شوی دی . دغه ډول انعامونه د مډالونو ، نښانونو او تصدیقونو په شکل ورکول کېږي .

۳. **تعلیمی او تربیتی انعامونه** : دا هغه زده کوونکو ته ورکول کېږي چې په کلنیو او نورور امتحانو کېاول دوهم یا درېم شي . د ډو انعامونه د طلا یا نقرې د مډالونو ، کتابونو او داسې نورو شیانو په شکل ورکول کېږي .

۴. **اخلاقي انعامونه** : دا هغو زده کوونکو ته ورکول کېږي چې ښه اخلاق ولري په منظم ډول ښوونځي ته حاضر شوي وي او وخت پېژني . دا ډول انعامونه د تصدیقونو ، کتابونو او داسې نورو شیانو په شکل ورکول کېږي .

۵. **ګروپ یا ډله ییز انعامونه** : دا د زده کوونکو یوې ډلې ، تیم یا ټولګي ته ورکول کېږي . چې د زده کوونکو علاقه مندی ، د همکارۍ روحيې او ټولنیز پر مختګته وده ورکوي . دا ډول انعامونه د کپونو ، جواړو ، اومډالونو شکل ورکول کېږي .

درېم : توصیه : ځینې وخت زده کوونکي د توصیې پر اساس تر ډسپلین لاندې نیول کېږي چې ښه عادتونه یې وده وکړي . مخکې له دې چې په زده کوونکو کې کوم تغیر راشي ، هغوی ته باید توصیه وشي . دا ډول توصیې د زده کوونکو مذهبي کیفیت ته هم انکشاف ورکوي . توصیه باید د مذهبي ، اجتماعي او اخلاقي ارزښتونو په رڼا کې وشي . زده کوونکي باید د ښهاتو د کولو له نتیجو څخه خبر شي .

په لنډ ډول ، ویلی شو چې پورتنی عوامل لکه جزاګانې ، انعامونه او توصیې په یوه ښوونځي کې د نظم د ساتلو له پاره مرکزي اهمیت لري . خو ښوونکی باید د دې عواملو له موقع او موقعیت څخه خبر شي چې د یوه ښوونځي په نظم او ډسپلین کې تاثیر لري که د نظم او ډسپلین د دغه عوامل په خپل وخت او ځای کې ونه کارول شي نو نظم او وضعیت نور هم خرابوي .

د ټولګيو اداره

پر مختلفو ټولګيو باندې د زده کوونکو وېشل :

۱. **فزيکي عمر** : د عمر په اساس پر بېلا بېلو ټولګيو د زده کوونکو وېشل طبقه بندۍ ترټولو ساده شکل لري . په هغه هېوادونو کې چې ښوونه او روزنه په کې اجباري ده ، ماشومان په يوه معلوم عمر کې په ښوونځي کې شاملېږي . دغه راز ، تدريس هم د زده کوونکو د برابرۍ عمرونو پر اساس په يوه ټولګي کې کړي او زده کوونکي کال په کال لوړو ټولګيو ته ترقي کوي . په عمومي ډول په ښوونځيو کې د زده کوونکو عمر د تعليمي معيار د لوړوالي اساس وي . خو څنگه چې ليدل کېږي ذکاوت په عمر پورې اړيکه نه لري . ځکه بعضي ماشومان دخپلو مشرانو ورونو په نسبت ښه ذکاوت لري . داسې امکان شته چې يولس کلن زده کوونکی د يو پينځه لس کلن زده کوونکي په نسبت ذهين وي . نتيجه دا شوه چې د عمر پر اساس د زده کوونکو طبقه بندي د ډاډ وړ نه ده . په همدې اساس عمر بايد د طبقه بندۍ له پاره دقيق ونه شمېرل شي .

۲. **عقلي عمر** : په پر مخ تلليو هېوادونو لکه امريکا ، او اروپا ، اروپايي هېوادونو کې زده کوونکي د عقلي عمر پر اساس طبقه بندي کېږي . ټول هغه زده کوونکي چې عين ذکاوت (IQ) ولري په يوه ټولګي کې شاملېږي . د فزيکي عمر پر اساس د طبقه بندۍ په نسبت د عقلي عمر پر اساس طبقه بندي کول د طبقه بندۍ له پاره يو څه ښه دليل دی . تجربو ښودلي ده چې دا ډول طبقه بندي د قناعت وړ ثابته شوې ده کوم زده کوونکی چې په ټولګي کې عين عقلي عمر ولري . په مساوي چټکتيا سره زده کړه کوي . ددې له پاره چې دسويې معيار معلوم شي ، له زده کوونکو څخه آزمويڼه اخيستل کېږي . او مشابه عقلي عمرونو پر اساس ماشومان پر مختلفو ټولګيو کې وېشل کېږي . د همدې ډول آزمويڼو په نتيجه کې پر لوړو او ټيټو سويو تقسيمېږي . خو د ذکاوت آزمويڼې هم پوره د ډاډ وړ نه دي

ځکه چې دا ډول معیار یوازې د ذکاوت داخلي ظرفیت ښکاره کوي نه د یوه مضمون په اړه د پوهې نتیجه . دوه زده کوونکي ښايي عين عقلي سويه ولري خو ضروري نه ده چې دواړه دې يو مشخص مضمون په عين سرعت زده کړي . ځکه چې د دواړو زده کوونکو د علاقې منډيو او داسې نورو شيانو په منځ کې کيدای شي توپير وي . نوعقلي سن هم پر ټولگيو د زده کوونکو د وېش له پاره ښه اساس نشي گڼل کيدای .

۳. د ښوونځي په مضمونو کې برياليتوب : یوه بله طريقه چې زده کوونکو د طبقه بندۍ

له پاره ترې کار اخيستل کېږي ، دا ده چې په عين ټولگي کې پر ټولو مضامينو تسلط ولري او د یاد وړ برياليتوبونه تر لاسه کړي . له ټولو زده کوونکو څخه آزمويڼه اخيستل کېږي . په فرعي مضمونو کې کمزوريو ته دومره اهميت نه ورکول کېږي . داډول چار چلند يا طرز العمل د طبقه بندۍ او لوړ ټولگي ته د زده کوونکو د ترقي له پاره يوه پخوانۍ عنعنوي طريقه ده . دا طريقه په دې نظريه متکي ده چې په يوه مشخصه رشته کې د زده کوونکو پخواني برياليتوبونه د دې رشتې د راتلونکو برياليتوبونو ضمانت کوي . نو د تعليمي نصاب په اساس مضمونو کې کاميابي د طبقه بندۍ او لوړو ټولگيو ته د دوی د ترقي اساس گڼل کېږي .

۴. ترکيبي وېشل : درجه بندي هم د ترکيبي روش پر اساس کېږي چې يو شمېر دليلونه ،

لکه : فزيولوژيکي انکشاف عمومي ذکاوت يا هوښيارتيا ، د ښوونځي د مضمونونو نتيجې ، ټولنيز پوځوالی ، صنعت ، درخواستي ، د زمانې پر اساس برابر عمر او نور په کې نغښتي دي . د دغه وړ مشخصاتو په اړه لازمي آزمويڼې اخلي او لومړنۍ نومرې د احصايه يي روش په وسيله هغو لومړنيو نومرو ته ور ټيټوي چې عين سويه لري .

مأخذونه

۱. فاضل محمد فاضل — روانشناسي تربيتي ترجمه چاپ سوم سال ۱۳۵۶ هـ ش .
۲. فاضل محمد فاضل — غلام جيلاني — روانشناسي عمومي پوهنتون کابل ترجمه سال ۱۳۶۶ هـ ش .
۳. سالمی محمد عالم — د ښوونکو د مسلکي زده کړې له پاره تربيتي روانشناسي پېښور کال ۱۹۹۹ م .
۴. د افغانستان له پاره د سويډن کمېټه دريم (۳) تربیوي سمینار — پېښور — د اکبر مؤسسه کال ۱۳۷۶ هـ ش .
۵. د BEFARe د ښوونکو عمومي لارښود — ترجمه پوهاند الهام محمد رحيم — پېښور کال ۱۳۷۴ هـ ش .
۶. سالمی محمد عالم د ښوونکو د مسلکي زده کړې له پاره د تدريس عمومي میتودونه او درسي ممد مواد او لوازم (SAB) پېښور کال ۱۹۹۹ م .
۷. د افغانانو له پاره دښوونې او روزنې پروگرام ، آزمایشی مسوده یونسکو ، د لوي ازړې د نوبت پروژه — اسلام آباد ۲۰۰۰ م .
۸. پروژه تعلیمي نبراسکا، تربیه معلم (ترجمه) — پېښور — طبع سید جمال الدین افغاني سال ۱۳۷۱ هـ ش .
۹. صاحبزاده سعدالله — د تدريس اصول ، (SAB) — پېښور کال ۱۹۸۸ م .

BEFARe

"Basic Education for Afghan Refugees"
UNIV. P. O. Box 1481, 8 Tatara Road,
Rahat-Abad, Peshawar, Pakistan
Telephone: 840631

*No part of this publication
May be produced in any
form or by any mean without
the prior written permission
of GTZ - BEFARe*

۱۰. د لیکوالانو یوه ډله ، د تدریس میتودونه — په مختلفو ټولګیو کې تدریس ، یونسکو کال ۲۰۰۰ م .
۱۱. مسلم اسلام الدین د تدریس عمومي میتودونه ، (SAB) ، پېښور — کال ۱۳۶۷ هـ ش .
۱۲. مسلم اسلام الدین ، اساسات اداره و نظارت — پېښور ۱۹۸۸ م .
۱۳. د هنگو د ښوونې او روزنې پروګرام کال ۱۹۸۸ م .
۱۴. کریمی دوکتور محمد تیمور ، میر حبیب الله حبیب ، دوکتور هیرمن فرید ریشن پوهنځی علوم — پوهنتون کابل ، کابل — عقرب ۱۳۵۳ هـ ش .
۱۵. آموزگار عبدالاحد — پروژه تعلیمی و تربیتی افغانها UNO/UNOCAL شعبه تعلیمات اکادمی برای معلمهای وزارت تعلیم و تربیه .
۱۶. نادری محمد امان و عبدالکریم عزیزی ، قاموس و علایم ریاضیات وزارت تعلیم و تربیه کابل — ۱۳۶۱ .
۱۷. آقایی حسین ، حسام امینی ، مرتضی خلخایی شیمی (۲) و آزمایشگاه نظری (رشته های علوم تجربی ، ریاضی و فزیک) تهران — ۱۳۸۰ .

18. Hand Book of Physics Part II Mohammad Hassan Govt College Lahore 1990.
19. Textbook of Physics Class XII N.W.F.P Textbook Board Peshawar Exploring Physics.
20. Miller — Chemistry — A Basic introduction third Edition — U.S.A — 1984.
21. Applied Physics SI (Metric) Edition by Arthur Beiser Ph. D. A. D. Steware, Ph. D. and D. I. Jones, Ph.D. Carnegie Laboratory of Physics University of Dundee Singapore.

يو تکړه ښوونکی چې مسلکې پوهه لري له میتودونو او درسي کومکي موادو څخه په عاقلانه ډول انتخاب د ډولای شي چې زده کوونکو ته د زده کړې ښه زمینه برابره کړي او همدا کار د ښوونکو اساسي دنده ده چې زده کړه څومره چې کېدای شي زده کوونکو ته په زړه پورې شي .

په پخوانیو محافظه کاره یې غیر فعاله زده کړه کې فقط د معلوماتو او مفاهیمو پر حفظ کولو تاکید کېږي او د زده کوونکو استعدادونه په ارثي او محیطي عواملو پورې مربوط ګڼي نه په مشق او عادت پورې . په دې زده کړه کې ښوونکی پر زده کوونکو حاکمیت لري او تعلیمي نصاب هغه څه وي چې ښوونکی یې ور ښايي .

د زده کړې په جریان کې باید لاندې ټکي په نظر کې ونیول شي :

- زده کوونکي باید د یوه اساسي عنصر په توګه وپېژندلای شي او په زده کړه کې دې د یوه فعال غړي په توګه برخه واخلي . او د ټولو فعالیتونو د اساسي او مرکزي محور په توګه دې وپېژندل شي .
- ښوونکی دې په زده کړه کې د یوه لار ښود حیثیت ولري او له زده کوونکو سره یې دې باید ښه او نیکه رابطه وي . د زده کوونکو استعدادونه او علاقې دې وپېژندل شي .
- د زده کړې په جریان کې دې د تدریس له وسایلو څخه په درست ډول کار واخیستلای شي . او د زده کړې جریان ته دې نوې او تازه ښه ورکړې یعنې له کتاب . تخته . سمعي او بصري وسایلو او نورو محیطي کومکي موادو څخه کار واخیستل شي .
- د ښې زده کړې له پاره باید د ټولګي فضا آراهه وي نظم دې موجود وي او زده کوونکي دې په ډېره مینه او علاقمندي د درس جریان تعقیب کړي .
- د ښوونکي او زده کوونکو اړیکې دې دوستانه وي ټول فعالیتونه دې د ملګرتیا په توګه تر

د ښوونې او روزنې پوهان لارښوونه کوي چې ښوونکی دې په ښه سلوک د زده کوونکو توجه ور جلب کړي چې زده کړه آسانه ، فعاله او موثره شي . سر بهر پر دې ، د ښوونکي شخصیت هم په زده کړه کې ډېر تاثیر لري .

د فعالې زده کړې له پاره د هڅونې اهمیت :

د اروا پوهنې د علم په اساس د زده کړې له پاره باید انگېزه تولید شي . زده کوونکي دې وهڅول شي چې د یوې موضوع د زده کړې له پاره علاقه ، شوق او رغبت پیدا کړي او دا هله مېلېدای شي چې زده کړه زده کوونکو ته د یوه واقعي ضرورت په حیث ور وپېژندل شي . ښوونکی کولای شي د زده کوونکو اجتماعي ، اقتصادي او رواني حالتونه په پام کې ونيسي او د موضوع په اړوند ، محیطي ساده او په زړه پورې مثالونه ورکړي او د زده کوونکو علاقه زده کړې ته ور جلب کړي .

په حقیقت کې انگېزه یوه قوه ده چې انسان یا بل کوم حیوان د یو مشخص کار تر سره کولو ته هڅوي . اهمیت یې په دې کې دی چې د یوه فعالیت لوری ټاکي . له زده کوونکو سره د ښوونکي ښه سلوک ، پر موضوع تسلط درلودل ، د ښو فعالیتونو په کولو سره د هغوی تقدیرول ، د زده کوونکو تر منځ مثبت رقابت ، د ښوونځي ښه نظم او نسق ، په ښوونځي کې د ټولو منسوبینو د حقوقو رعایت کول ، د پلان تطبیقول ، د درسي او درسي کومکي موادو استعمالول . زده کوونکو ته په درس کې ډېره برخه ورکول ، کورني کارونه ورکول او کتل ، یوه داسې قوه ده چې زده کوونکي زدکړې ته هڅوي .

د دې محرکې قوې (انګېزې) یو فزیکي مثال دا هم کېدای شي . چې که د یوه هادي د دواړو انجانونو تر منځ د پوتنسیال تفاوت (محرکه قوه) موجود نه وي الکترونونه حرکت نه شي کولای.

د فعالې زده کړې له پاره ښوونکي ته ضروري ده چې زده کوونکي زده کړې ته ذهناً آماده کړي او په خپله هم په منظم ډول ځان تدریس ته چمتو کړي . په بل عبارت ، ښوونکي باید پر خپل مضمون باندې پوره تسلط ولري. د ورځنیو درسونو له پاره د تغیر منوونکي پلانونو د ترتیبولو توان ولري . مخکې له دې چې په زده کړه پیل وشي زده کوونکي وهڅولای شي .

ښوونکي دې زده کوونکي نه یوازې زده کړې ته چمتو کړي بلکې علاقه مندي یې هم کړي . که ښوونکي د زده کړې موضوعات زده کوونکو ته په زړه پورې کړي نو زده کوونکي له زده کړې سره علاقه پیدا کوي او نتیجه به یې مثبت وي .

هڅونه په مختلفو طریقو کېدای شي . د مثال په ډول د موضوع په اړوند یوه کیسه کول یا د ورځني ژوند په اړوند یو پرابلم وړاندې کول ، داسې پوښتنې طرح کول چې زده کوونکي وغواړي په ځوابونو یې ځانونه پوه کړي او داسې نور .

د معلوماتو د وړاندې کولو د شکل اهمیت :

د تعلیم او تربیې د پوهانو دکشفونو له مخې زده کوونکو سره د معلوماتو د پاتې کېدو اندازه د معلوماتو د وړاندې کېدو په شکل پورې اړه لري . د زده کوونکو په ذهن کې د معلوماتو د پاتې کېدو دوام په لاندې ډول دي .

- هغه څه چې زده کوونکي یې وایي او کوي یې % 90 پاتې کېږي .
- هغه څه چې زده کوونکي وایي او لیکي یې % 70 پاتې کېږي .

- هغه څه چې زده کوونکي یې اوري او گوري % 50 پاتې کېږي .
 - هغه څه چې زده کوونکي یې اوري % 20 پاتې کېږي .
 - هغه څه چې زده کوونکي یې لولي % 10 پاتې کېږي .
- نتیجه دا شوه چې د موضوعگانو په وړاندې کولو کې له درسي او درسي کومکي موادو څخه کار اخیستل د زده کوونکو په ذهن کې د معلوماتو د پاتې کېدو سطحه لوړوي . یعنې هڅوونکي زده کړه هغه وخت کېږي چې درسي مواد په درست ډول وکارول شي . چې زده کوونکي زده کړې ته تحریک شي . درسي مواد د زده کړې د جوړوونکيو توکيو یوه مهمه برخه ده . ځکه چې ښوونکی ، درسي مواد ، او زده کوونکي د ښوونې او روزنې د جوړوونکو عناصرو واقعي برخې دي . په پخواني یا غیر فعاله زده کړه کې یوازې د ښوونې او روزنې پر کتابونو او د هغو په لوستلو او یادولو اتکا کېده .

د فعالې یا موثرې زده کړې مقایسه له پخوانۍ زده کړې سره

فعالیه یا موثره زده کړه	پخوانۍ یا غیر فعاله زده کړه
• زده کوونکو ته موقع ورکول کېږي چې د موضوع په باب سوال او یا پرې بحث وکړي او د زده کړې په عملیه کې په مستقیم ډول برخه اخلي . • زده کوونکو ته نوې تجربې انتقالېږي او خپلې تجربې یو له بل سره شریکوي . • په زده کوونکو متکي نوي میتودونه	• په پخوانۍ زده کړه کې زده کوونکو ته ونډه نه ورکول کېږي او د پوښتنو کولو موقع هم نه ورکول کېده . • په پخوانۍ زده کړه کې زده کوونکو په میخانیکي ډول زده کړه کوله . • په ښوونکي متکي زاړه میتودونه استعمالېږي .

استعمالېږي .

- تدريس مشخص او عملي دی : د موضوع په اړوند مثالونه ورکول کېږي .
- ښوونکی د درسي او درسي کومکي موادو څخه په منظم ډول استفاده کوي او درسي پلان لري .
- ښوونکی په سوال او ځواب يا عملي کارونو او تصويرونو يوه موضوع روښانه کوي .
- په مهمو ټکو او عملي کارونو زور اچول کېږي. حفظ کول په دوهمه درجه کې راځي
- د زده کوونکو د مرستې له پاره ډېر وخت ورکول کېږي او ښوونکی د زده کوونکو دکارونو څارنه کوي.
- ښوونکی زده کوونکو ته مفکوره ورکوي او د موادو په زده کولو کې ورسره مرسته کوي .
- ځينې مهم تفصيلات زده کوونکو ته ورکول کېږي .
- زده کوونکي په گډه کار کوي .

- تدريس مجرد وي او مثالونه نه ورکول کېږي .
- ښوونکی يو منظم او موثر پلان نه لري .
- ښوونکی يوه موضوع د کتاب له مخې وايي او زده کوونکي کوم فعاليت نه تر سره کوي .
- په ميخانیکي ډول پر حفظ کولو باندې تاکيد کېږي د موضوعاتو پوهېدل په دوهمه درجه کې راځي.
- د انفرادي مرستې له پاره زده کوونکو ته کم وخت ورکول کېږي .
- ښوونکی له زده کوونکو سره د درسي موضوعگانو په زده کولو کې مرسته نه کوي .
- په يو وخت کې ډېر درس ډېر تفصيل ورکول کېږي .
- زده کوونکي يوازې ناست وي او له نورو سره د همکارۍ اجازه نه لري .

د فعالۍ او موثرې زده کړې ګټې :

- زده کوونکي د زده کړې په عمليه کې په مستقيم ډول برخه اخلي .
- د زده کوونکو علاقه او شوق زياتوي .
- دنظري زده کړې او معلوماتو تر لاسه کولو پر ځای زده کوونکي عملي ساحې ته داخلېږي .
- زده کوونکو ته عملي ژوند آسانه کوي .
- ښوونکی او زده کوونکي خپل هدف ته ژر او په آسانه رسي .
- د زده کړې عمليه اغېزمنه کوي .
- ښوونځی د نظري زده کړې پر ځای د عملي کارونو تر سره کولو پر ځای بدلوي .
- د زده کوونکو فطري استعدادونو ته ښه وده ورکوي .
- په زده کوونکو کې د څېړنې او تجسس مفکوره پيدا کېږي .
- په خپل ځان يې اعتماد پيدا کېږي .
- ټول حواس يې فعال ساتي او ښه وده ورکوي .

د زده کړې نظريې

۱. **د ارتباط نظريه (Connectionism):** دا نظريه زده کړه د عصبي روابطو د

تینګېدو نتیجه بولي. یعنې هر ژوندی شی د خارجي محرک په مقابل کې مختلف عکس

العملونه ښکاره کوي. دغه عکس العملونه عصبي ارتباطات ایډاوي او بالاخره زده کړه

کېږي. د دې عکس العملونو تکرار په حقیقت کې د عصبي اړیکو د تینګېدو سبب ګرځي.

د تورانديک په نظر د عکس العملونو تکرار او سرته رسول په لومړي سر کې د خطا سره مل

وي داسې عکس العملونه د زده کړې اساسي شرط دی.

د زده کړې په لړ کې له خطا سره مل عکس العملونه ورو ورو کمېږي او پر ځای یې داسې

فعالیتونه چې ژوندی شی هدف ته رسوي ښکاره کېږي. نو زده کړه هغه وخت کېږي چې

ژوندي شیان کامیاب عکس العملونه وښيي.

د دې نظریې په اساس زده کړه خپلنده کېږي او نسبتاً اتفاقي اړخ لري د ژوندي هلې ځلې د

ړانده په شان دي فهم او بصیرت یې په تر سره کولو کې ګډون نه لري دا چې تمرین او تکرار

د زده کړې اصلي شرط دی نو د ارتباط نظریه زده کړه د لاندې دریو قوانینو تابع ګڼي.

الف - د چمتووالي قانون (Law of Readiness):

زده کوونکي باید زده کړې ته آماده وي یعنې د زده کوونکو عقلي، بدني او عاطفي وده د

زده کړې له پاره کافي وي د مثال په ډول یو ماشوم هغه وخت کولای شي چې اساسي مهارتونه

لکه لوستل، لیکل او شمېرل زده کړي چې د هغه اعصاب، لاسونه، حسي قوې او د ګوتو

عضلاتو په بشپړه اندازه وده کړي وي او ذهن یې د ټاکلو مفهومونو درک کولو ته چمتو وي.

په عمومي ډول په يو ټولگي کې د ښوونکي او زده کوونکو چمتووالی دواړه ضروري دی چې ښوونکی د زده کوونکو توجه او تفکر په پوره مهارت سره زده کړي يا د موضوع هدفونو ته را جلب کړي .

ب - د تاثیر قانون (Law of Effect) :

يو ژوندی شی د يو مطلب له زده کړې سره هغه وخت پوره علاقه ښکاره کوي چې د ده د قناعت وړ وي . هره اندازه چې د ښوونکي تدريس په زړه پورې وي په هماغه اندازه زده کوونکي د موضوع د زده کولو سره علاقه پيدا کوي او ژر يې زده کوي .

په حقيقت کې تقويت هغه عامل دی چې د محرک (سوال ، پرابلم ، يا انگېزه) او عکس العمل تر منځ ارتباط ټينگوي . او د عکس العمل د تکرار سبب ګرځي . ځکه چې انسان مهل لري هغه تجربې ومني او تکرار يې کړي چې مطلوبې اود قناعت وړ نتيجې ولري او ده ته ګټورې وي .

ج - د تکرار يا تمرين قانون (Law of Practice) :

د زده کړې بشپړتيا او دوام په تکرار او تمرين سره کېږي د ښوونې او روزنې پوهان وايي چې تکرار او تمرين بې له ترغيث او مکافاتو څخه زده کړه نه تکميلوي . د تکرار يا تمرين د قانون په اساس مشق او تمرين په زده کړه او د هغې پر دوام باندې ډېر تاثیر لري . ځکه چې هر عمل په ډېر مشق او تکرار سره د مهارت او عادت ښه غوره کوي . له بلې خوا زده کړه د زده کوونکو په عمر د موضوع او مضمون په نوعيت پورې هم اړه لري .

په ځينو موضوعاتو کې لږ او ځينو کې ډېر مشق او تمرين ته ضرورت وي . غلط تمرين غلط عادت پيدا کوي او د غلط عادت پرېښودل يو مشکل کار دی . د مثال په ډول کله چې يو ماشوم د خط د ليکلو زده کړه پېل کوي ، نو که قلم په درست ډول ونه نيسي نو همداسې نادرست

تربيتي اروا پوهنه

Educational Psychology

د تربيتي اروا پوهنې پېژندنه :

اروا پوهنه د انسان د کړو وړو او سلوک ، د کړو وړو او سلوکو علتونو او له محيط سره د انسان د کړو وړو او سلوکو د اړيکو مطالعې ته وايي . دا علم ډېرې څانگې لري . خو څرنگه چې موږ او تاسو د ماشوم او د ماشوم د ښوونې او روزنې سره سرو کار لرو نو په دې اساس د تربيتي اروا پوهنې له موضوعگانو او هدفونو سره بايد بلد واوسو .

تربيتي اروا پوهنه د اروا پوهنې يوه مهمه څانگه ده چې د انسانانو د تربيتي پرابلمونو د حل لارې چارې لتوي د زده کړې قوانين . سلوک او کړه وړه ، استعداد او ذکاوت . د شخصيت وده . درسي ميتودونه . د درسي وسايلو ماهيت او نور مطالعه کوي او داروا پوهنې له نورو څانگو څخه د خپل ضرورت په اساس مرسته تر لاسه کوي او د ښوونې او روزنې خاص وسايل څيري .

د تربيتي اروا پوهنې موضوع او هدف :

څرنگه چې د ښوونې او روزنې هدف د زده کړې له لارې د زده کوونکو په سلوکو کې د مطلوب او مثبت تغير راوستل دي . نو د دې کار له پاره ضروري ده چې زده کوونکي وپېژنو او د دوی جسمي . ذهني . ټولنيزې او اقتصادي اړتياوې په گوته کړو . په بل عبارت . د اغېزمن تدريس لومړی گام د زده کوونکو او د هغوی د افکارو . اړتياوو او تمايلاتو پېژندل دي .

عادت کېږي او یا که څوک تیپ په دوو گوتو زده کړي او ښوونکی ورته په خپل وخت کې لارښوونه ونه کړي نو د تیپ کولو سرعت به یې لږ وي .

۲. د زده کړې تقویتی نظریه :

د دې نظریې په اساس زده کړه هغه وخت ښه کېږي چې زده کړه او تشویق سره یو ځای وي . زده کوونکي د هغو شیانو له تر سره کولو نه مخ اړوي چې د تر سره کولو په مهال یې ورتل شي . د دې نظر یې په اساس انعام د زده کړې اساس تشکیلوي .

کلارک هال امریکایي ارواپوه (۱۸۸۴ — ۱۹۵۲ م) د زده کړې اساسي اصل د عمل او عکس العمل تر منځ د اړیکو ټینګول بولي . او زیاتوي چې زده کړه هغه وخت کېږي چې د انگېزي او ځواب تر منځ یو ډول پر له پسې اړیکې ټینګې شي . تر څو د موضوع د تکرار او مشق په نتیجه کې عادت را منځ ته شي . یعنې زده کړه د عادتونو مجموعه ده او له تقویت څخه هدف زده کړې ته د زده کوونکو تشویقول دي .

د دې نظري بنسټ په مشروط انعکاس ولاړ دی یعنې د فرد زیار او کوښښ . د یوه شي د زده کولو له پاره له پاداش سره یوځای کېږي او همدغه نژدیوالی د زده کړې سبب کېږي .

د زده کړې دا نظریه ځینې عیبونه هم لري لکه دا چې پاداش او تنبیه موقتي اغېزه لري . یعنې پاداش ته هڅه او له تنبیه څخه وېره زده کوونکي د یوه شي زده کولو ته هڅوي او په خپله د زده کوونکي اړتیاوې او علاقه د زده کړې په جریان کې اغېزه نه لري . تجربو ښودلې ده چې زده کړه دې مدام په تقویت او انعام متکي نه وي . بلکې ډېرې موضوعګانې یې له انعام او تقویت څخه هم زده کېږي . تشویق او تنبیه نسبي کارونه دي په زده کړه کې یې د بنسټ او اساس په حیث نه شو پېژندلای بې له دې چې انعام یا پاداش تر لاسه کړي زده کوونکي د خپلو افکارو ، علاقه مندیو او اړتیاوو تر تاثیر لاندې هم موضوعات زده کوي .

۳. د گشتالت نظریه (Gestalt Teory) :

د دې نظریې په اساس زده کړه بې له تمرین او تکرار څخه هم کېدلای شي . موضوعات لومړی د کل په ډول زده کوو او بیا یې تحلیلوو ، له کل څخه مراد دا اجزاوو مجموعه نه ده . بلکې په خپل منځ کې د اجزاوو د اړیکو طرز اوشکل کل را منځ ته کوي .

په زده کړه کې د زده کوونکي شخصیت د کل په ډول ګډون لري یعنې یو ساکنس د خارجي محرک په مقابل کې د یوه کل په توګه عکس العمل څرګندوي . مطلب دا شو چې د زده کوونکي عقلاني قدرت ، تمایلات ، عادتونه ، اړتیاوې هدفونه او د دې ټولو تر منځ د ارتباط طرز په زده کړه باندې اغېزه لري .

د دې نظریې په اساس زده کړه باید پر ټاکلي هدف متمرکه وي . زده کوونکي باید د زده کړې موقعیت د کل په ډول په پام کې ونیسي . او هدف ته د رسېدو له پاره داسې فعالیتونه تر سره کړي چې د یوې مسالې د حل له پاره ضروري وي د گشتالت د نظریې په اساس کلمه او جمله دې لومړی د کل په حیث زده کوونکي ته ور وښودلای شي او بیا دې د کلمو او جملو اجزاوې (توري) ور وپېژندل شي . او ورپسې دې د حروفو او آوازونو رابطه یو له بل سره زده کوونکو ته ور وپېژندل شي .

د مثال په ډول : د فزیک د مضمون د حرکت (Motion) په موضوع کې اول حرکت د کل په حیث وپېژني او بیا دې د حرکت اجزاوي (سرعت ، تعجیل ، وخت او نور) ور وپېژندل شي . دغه راز لومړی دې قوه د کل په حیث وپېژني او بیا دې د قوې د مفهوم نورې اجزاوې (د قوې مقدار ، د قوې بنوده ، د قوې د تاثیر نقطه ، د قوې محصله او د قوې مرکبې) ور وپېژندل شي .

پر زده کړه باندې موثر عوامل :

۱. چمتووالی :

آماده گي د زده کړې اساسي شرط دی . د دې له پاره چې یو شخص یو شی زده کړای شي نو باید په ذهني او عيني لحاظ آماده گي ولري . څرگنده ده چې آماده گي په مختلفو اشخاصو کې تفاوت لري . یو ماشوم ممکن په (۷) کلنۍ کې د اساسي مهارتونو لکه لوستلو ، لیکلو او شمېرلو زده کولو ته آماده وي . خو د دې معنا دا نه ده چې ټول ماشومان دې په یوه وخت کې ټاکلی هدف زده کړای شي .

دغه اصل باید روزونکي په نظر کې ونيسي چې د اشخاصو چمتووالی د ودې په هره مرحله کې بېلا بېل وي . پر ماشومانو سره بېره بالغ کسان هم کله چې په ښونځي کې داخلېږي د چمتووالی له پلوه توپیر لري . درسي موضوعگانې باید د زده کوونکو له آماده گي سره برابر وي تر څو چې زده کوونکو په مختلفو برخو کې پوره وده نه وي کړي ، باید د نا انډولو او مشکلو موضوعگانو زده کولو ته اړ نه شي .

تجربو ښودلې ده چې د زده کړې سرعت به هغه وخت زیات وي چې شخص آماده گي ولري . د یوه کس آماده گي هم په مختلفو برخو کې توپیر کوي . د مثال په ډول یو زده کوونکی امکان لري چې په فزیکي لحاظ زده کړې ته آماده وي خو له عقلايي پلوه آماده نه وي .

د ښوونې او روزنې ځینې پوهان داسې نظر لري چې یو ماشوم هغه وخت د یو کار په تر سره کولو کې بریالی وي چې په خپله دکار د کولو له پاره اقدام وکړي . یعنې د زده کړې له پاره د زده کوونکو جسمي او ذهني وده ضروري او لازمي ده . سر بېره پر دې درسي مواد دې د زده کوونکو له آماده گي سره برابر انتخاب شي .

۲. تېري تجربې :

د یوه کس تېر شوی حالت له اوسنۍ وضعې سره او اوسنۍ وضعې له راتلونکې سره اړیکي

لري. يعنې د زده کوونکي چمتووالی په پوره ډول د تېرو تجربو تر اغېزې لاندې دي. زده کړه هغه وخت ښه کېږي چې زده کوونکی د يوه مفهوم د اجزاو تر منځ د ارتباط د پيدا کولو له پاره له تېرو تجربو څخه کار واخلي. که له تېرو تجربو سره ارتباط ور نه کړای شي: نو نوی شی نه شي زده کولای.

د تدریس په وخت کې باید ښوونکی د زده کوونکي تېرې تجربې په پام کې ونيسي د مثال په ډول که یو نوی مفهوم یا مطلب زده کوونکو ته ورښیو، لومړی باید دې ته متوجه یو چې د دې مطلب یا موضوع په اړوند د زده کوونکو څه زده دي او بیا دې ورته نوی مطلب واضح شي. د زده کوونکو تېرو تجربو ته پاملرنه د هغوی موقعیتونه په اوسني وخت کې ښوونکي ته معلومي. د مثال په ډول: که د فزیک ښوونکی وغواړي چې د قوې مفهوم زده کوونکو ته وښيي نو لومړی دې معلوم کړي چې زده کوونکي د قوې د مفهوم په باره کې څومره پوهه لري یا که د ریاضي ښوونکی غواړي چې د کسرونو مفهوم زده کوونکو ته ور وښيي نو ورته په کار دي چې لومړی د کسرونو په باره کې د زده کوونکو پوهه ځان ته معلومه کړی.

د زده-کوونکو تېرې تجربې هم یو له بل سره فرق کوي. ځینې زده کوونکي باسواده والدين لري. په کور کې نور کتابونه لولي. یا کورني ښوونکي لري. خو د ځینو زده کوونکو والدين سواد نه لري او کورنی ښوونکی هم نه لري او بې له درسي کتاب څخه د مطالعې له پاره کومه بله منبع هم نه لري. په همدې اساس ښوونکی دې د زده کوونکو تېرې تجربې په نظر کې ونيسي او نوې موضوع دي ورته پېل کړی.

ښوونکی کولای شي چې د ځینو مهمو تکیو په توضیح کولو او یا په ځینو فعالیتونو کې د ونډې ورکولو له لارې د زده کوونکو تر منځ دا توپیرونه لري کړي.

۲. د زده کړې وضع یا حالت (Learning Situation) :

د زده کړې موضوع ، امکانات او شرایط د زده کړې د جریان موثر عوامل دي . د زده کړې له وضع څخه هدف هغه عوامل او شرایط دي چې د زده کړې پر جریان باندې اغېزه لري . دا عوامل دوه اړخه لري . یا به مادي وي او یا به معنوي .

مادي عوامل لکه : د ناستې ځای ، هوا ، نور ، د ښوونځي موقعیت ، درسي ممد مواد ، موډرن تخنیکي وسایل او داسې نور په درسي فعالیتونو کې له مادي امکاناتو څخه ګټه اخیستل په زړه پورې اغېزه لري . ځکه چې د زده کوونکو ټول حواس د یوې موضوع د زده کړې له پاره په کار اچوي د ستړیا مخه نیسي او کار آسانه کوي .

د مادي امکاناتو په برابرولو کې چاپېریال او د ټولنې اقتصادي حالت پوره اثر لري . د مثال په ډول په پر مختللو هېوادونو کې پر طبیعي او محیطي موادو سر بېره له موډرن تخنیکي وسایلو څخه ګټه اخلي کوم ښوونځي چې د مادي امکاناتو له مخې غني وي ، پر زده کړه باندې مثبت تاثیر لري . لږاتواریونه ، کتابخانې او نور وسایل چې په تدریس کې ور څخه په منظم ډول کار اخیستل کېږي ، زده کړه موثره کوي .

د زده کوونکو آماده ګي ، استعداد ، اړتیا ، ذوق ، احساسات ، توجه ، دقت ، د زده کوونکو او ښوونکي تر منځ اړیکي اونور رواني حالات ټول معنوي عوامل دي .

ښوونکي باید ټول هغه معنوي عوامل چې پر زده کړه باندې موثره وي په نظر کې ونیسي .

د زده کوونکو تر منځ ښې او دوستانه اړیکې ټینګې کړي . د زده کوونکو د ستړیا او ذهني نا آرامیو مخه ونیسي . پر زده کوونکو باندې دې بې ځایه قیودات ونه لګوي او د زده کوونکو محیطي ژوند ، رسم او رواج او اجتماعي ارزښتونو ته دې پام وشي .

۴. د زده کوونکو فعالیت :

زده کړه یوه عملیه ده چې بې له فعالیت څخه نه تر سره کېږي که زده کوونکي عمل او فعالیت ونه ښيي نو څه نه شي زده کولای . زده کوونکي باید د زده کړې په جریان کې فعال وي او پوره ونډه دې ورکړای شي . یعنې زده کوونکي باید د فعالیت مرکز وي . اروا پوهان فعالیت د انسان یوه اساسي اړتیا گڼي . زده کوونکي علاقه لري چې فعالیت وکړي . دغه علاقه یوازې په مشاهده یا اورېدا نه مشبوع کېږي . کوم زده کوونکي چې فعالیت نه کوي ؛ کورني کارونه نه تر سره کوي ؛ خپل وخت په غیر تعلیمي او غیر تربیتي چارو تېروي او درس یوازې اوري نو د زده کړې هدفونه نه شي تر لاسه کولای . په زده کړه کې ټاکونکی رول د زده کوونکو پورې اړه لري . د یوه زده کوونکي معلومات ، علمي پانگه ، درک او احساس د هغه د شخصي فعالیتونو او کوششونو محصول دی عین درسي موضوعگانې د ځینو زده کوونکو له پاره آسانې او د ځینو نورو له پاره گرانې وي . ځکه خو ویلای شو چې زده کړه یوه شخصي موضوع ده او شخصي فعالیت پورې اړه لري .

په هغه زده کړې کې چې ښوونکی د فعالیت مرکز وي ، ښوونکی موضوعگانې بیانوي او زده کوونکي یې تش اوري . نوی شی ور څخه نشي زده کولای .

د دې له پاره چې زده کوونکي نوی مطلب یا مفهوم زده کړي او د زده کوونکو په سلوک ، عادتونو علاقه مندیو او نظرونو کې تغیر راشي نو په خپله زده کوونکي باید فعالیت وکړي . درسي مطلبونه دې ورته د پوښتنو په ډول وړاندې شي او د حل له پاره یې دې اقدام وکړي . کله چې درسي موضوع د پوښتنې په ټول طرحه شي او زده کوونکي یې د یوه محقق په ډول حل کولو ته اقدام وکړي نو ښوونکی پر لارښوونه سر بهره له نورو زده کوونکو سره مرسته او همکاري کوي . له نورو سره د کار کولو طریقه زده کوي . د مسایلو په حل کې له درسي مطالبونه کار اخلي . په دې توگه په زده کوونکي کې ورو ورو علمي روحیه پیدا کېږي په ښوونځیو کې باید داسې مواد او وسایل وي چې زده کوونکي ورباندې کار وکړي ؛ په پلټنو او څېړنو لاس پورې کړي .

۵. انگېزه يا محرک (Motivation) :

انگېزه د يوه ژوندي موجود هڅونه ده . يا انسان د يوه خاص هدف په لورې رهبري کول دي په زده کړه کې انگېزه په دې مفهوم ده چې ښوونکی دې په مختلفو طريقو زده کوونکي زده کړې او د زده کړې هدفونو ته علاقه مند کړي او د فعاليت روحیه دې په کې پيدا کړي . يعنې زده کړه دې زده کوونکي ته د يوه واقعي ضرورت په توگه ور وپېژندل شي .

يوه شي ته ضرورت انسان د هغه غوښتنو ته اړ کوي . چې په نتيجه کې انسان پلټنې او فعاليت ته تحريکوي او د فعاليت په نتيجه کې انسان خپل هدف ته رسېږي .

د انسانانو په فعاليتونو کې د انگېزي يا محرک نقش دا دی چې په فرد کې د فعاليت د تر سره کولو له پاره لازمه انرژي پيدا کوي د قصد او ارادې د پيدا کيدو سبب گرځي او د فرد د فعاليتونو لوری ټاکي . سر بېره پر دې چې ډول ډول فعاليتونو ته يې پاروي . د موانعو د لري کولو له پاره يې هم تشويقوي . د کارونو او فعاليتونو تر سره کولو او وروستي برياليتوب ته يې تحريکوي . انگېزه داسې هدف ټاکي چې هغه ته په رسېدو پريشانۍ له منځه ځي او د ضمير د قناعت سبب گرځي .

مېل او رغبت په زده کړه کې له اساسي محرکاتو څخه شمېرل کېږي . ښوونکی د ساده محيطي مثالونو په راوړلو سره د زده کوونکو ذوق او علاقه د درس موضوع ته را جلبولی شي . د دې له پاره چې زده کوونکي د زده کړې په لړ کې مهم رول تر سره کړي نو بايد د هغه موضوعاتو سره علاقه ولري چې غواړي زده يې کړي .

زده کړه هغه فعاليت دی چې خاص هدف تعقيبوي . په دې اساس وروسته له هغه چې اړتيا او رغبت شخص فعاليت ته تحریک کړي ، بايد هدف هم مشخص وي . کېدای شي چې هدف نژدې وي او انسان په آسانی وکولای شي چې ورباندې پوه شي او هغه ته د رسېدلو له پاره اقدام وکړي . په ځينو حالاتو کې اړتياوې او تمايلات انسان لرې هدفونو ته متوجه کوي . هدف بايد

ارزښتناک وي او هدف ته رسېدل د فرد ستړيا له منځه يوسي او خوښ يې کړي . هدف ته د رسېدلو له پاره فعاليت ته ضرورت دی . په هره اندازه چې فعاليت منظم وي هغومره په آسانی سره انسان هدف ته رسېږي او نتيجه به يې مثبت وي .

تربيتي هدفونه د زده کوونکو د علاقه او اړتياوو انعکاس دی . ښوونکی او زده کوونکي دې وپوهېږي چې دا مفهوم په درسي پروگرام کې ولې ځای په ځای شوی دی . او د دې موضوع د لوستلو غرض څه شی دی ؟ د هدفونو مشخص والی ښوونکی او زده کوونکي ډول ډول فعاليتونو ته تحريکوي او د هغوی د کار او فعاليت لوری ټاکي .

۶. ارثي عوامل :

استعداد د نورو صفاتو لکه رنگ ، قد ، اندام ، د سترگو رنگ او نورو په شان له والدينو څخه ماشومانو ته انتقالېږي څرنگه چې استعداد د موضوعگانو او مطلبونو په درک کولو کې مهم رول لري ، نو ويلای شو چې وراثت هم يو عمده موثر عامل دی .

وراثن د هغو خصوصياتو او صفاتو مجموعه ده چې له والدينو څخه ماشوم ته انتقالېږي . د اروا پوهانو د څېړنې په نتيجه کې دا ثابته شوې ده چې د ماشوم او والدينو استعدادونه اړيکي سره لري . دوی يو شمېر داسې کورنۍ چې ښه استعداد لري او داسې کورنۍ چې د مشرانو د استعداد درجه يې ټيټه وه تر څېړنې او مطالعې لاندې ونيوې . په نتيجه کې ورته ثابته شوه چې د هغو کورنيو د ذهينو ماشومانو تعداد چې مشرانو يې ښه استعدادونه درلودل د هغه کورنيو د ذهينو ماشومانو په تناسب ډېر زيات وو چې د کورنيو د مشرانو د ذکاوت درجه يې ټيټه وه .

په خلص ډول ويلای شوو چې وراثت او محيط د انسان د شخصيت په جوړښت کې لازمي عنصرونه دي . ځکه چې د هر انسان صفتونه ، ځانگړتياوې او خصوصيتونه يا ارثي دي چې د

والدينو څخه تر لاسه شوي او يا کسبي دي چې له خپل چاپېريال څخه يې تر لاسه کړي دي .
نو د دې خصوصيتونو پېژندنه د ښوونکو له پاره پوره ضروري ده .

۷. چاپېريال :

چاپېريال هغه دی چې په کې ژوند کوو . يا په بله ژبه چاپېريال هغه خارجي عوامل دي چې د انسان د شخصيت پر جوړښت باندې تاثير لري . د چاپېريال عوامل لکه غذا ، د حرارت درجه او نور د انسان پر جسمي وده باندې اثر پري باسي . د ټولنې رواجونه ، عنعنې ، عادتونه ، عقايد ، سياسي نظريې ، فرهنگي اوضاع او نور د انسان پر سلوک او کردار باندې پېر تاثير لري .

طبيعي عوامل لکه تودوخي ، سارې ، خواړه ، اوبه ، هوا او ټولنيز فکتورونه لکه کورنۍ ، ښوونځۍ ، ټولنه او د ټولنې دود او دستور او نور هر يو د ماشوم د شخصيت په جوړښت کې خپله ، خپله برخه لري .

ښوونکي دې د زده کوونکو د پېژندنې له پاره دا ټول اغېزمن عوامل په پام کې ونيسي .
ښوونکي دې په دې پوه وي چې له ارثي استعدادونو سره محيطي عوامل هم هر يو په خپل وار سره د انسان د زده کړې په عمليه کې اغيزې شيندي .

ښوونه او روزنه

Education

ښوونه او روزنه هغه تغييرات او پراختياوې دي چې د انسان په فردي ، ټولنيزه او رواني وضعه او د هنري ، فني او تحقيقي فکرونو کې ظاهرېږي چې د بشر د ژوند ټول اړخونه او دودونه احتوا کوي . په يوه ټولنه يا مملکت کې ټول بنسټيز او ټولنيز - تحولات د ښې ښوونې او روزنې له لارې منځ ته راځي . مؤثره او ګټوره ښوونه او روزنه هغه ده چې د يوې ټولنې د افرادو ټول ضرورتونه او غوښتنې په نظر کې ولري او د هغوی غوښتنو ته مثبت ځواب ورکړي . د ښوونې او روزنې اهداف بايد د يوې هوسا ټولنې د منځ ته راتلو په مقصد د هغې ټولنې له غوښتنو سره سم تيار وي . د داسې ښوونې او روزنې په رڼا کې هر اړخيزه پر مختيا حاصله شي او ټولنه د ودې او پر مختګ لوري ته وځلوي .

سالمه ښوونه او روزنه د دنيوي او اخروې برياليتوب ، عزت او ابرو وسيله ده . هغه ټولنه چې د يوې سالمې ښوونې او روزنې لرونکي وي ګټور بدلونونه هم ورځ په ورځ په کې ليدل کيږي ، چې د ژوند په ټولو برخو کې د پر مختګونو ، برياليتوبونو زيری ورکوي . د ژوند د هر اړخ د پرمختيا له پاره يو لړ عمليي او فعاليتونه لازم ګڼل کېږي . چې ښوونه او روزنه د هغو په تنظيم او پر مختګ کې مهم او اساسي رول لري مثبتې نښې په ځای پريږدي . که چېرې يو کار سرته رسو د هغه په جريان کې د يو شمېر نويو طريقو ابتکار حاصلو چې د کار له تمامېدو څخه وروسته پوهېږو چې د هغه کار کولو قدرت مو پيدا کړی او يو سلسله نوي معلوماتونه مو په ذهن کې پيدا شوي دي چې دا معلومات د يوې ټولنې په ښه کيدو او پر مختګ کې مهم رول لوبوي . البته ښوونه او روزنه د غوره ميتودونو په رڼا کې خپل پر مختيايي لاره وهي او هم د منلو

دا چې اروا پوهنه د انسان سلوک څيړي او ښوونه او روزنه د سلوکو پوه برخه ده نو معلومه شوه چې د اروا پوهنې څېړنې د ښوونکو د کار بنسټ او اساس جوړوي هغه ځانگړې اهميت چې زده کړه يې د انسان په ژوند کې لري نو د ژوند بنسټ بلل کېږي .

تربيتي اروا پوهنه د اروا پوهنې قوانين په ښوونه او روزنه کې په کار اچوي په بل عبارت د زده کړې ، روزنې ، شخصيت ، او د ښوونکو د درسي فعاليتونو د څرنگوالي څېړنه کوي . د اروا پوهنې له نظره تربيتي مسالې څيړي او هدف يې د ښوونې او روزنې صحيح درک کول دي . تربيتي اروا پوهنه ښوونکي په داسې پوهه او مهارتونو سمبالوي چې پوه شي چې زده کړه څنگه کېږي او ښوونکي په دې کې څه مسؤليتونه لري او څنگه کولای شي چې زده کړه رهنمايي او ارزيايي کړي .

په لنډ ډول ويلای شو چې د تربيتي اروا پوهنې هدف او مقصد دا دی چې ښوونکي د تربيتي اروا پوهنې په پرنسيپونو داسې مجهز کړي چې وکولای شي د خپلو مهمو او مسلکي دندو له عهدې څخه په ډېره ماهرانه او آگاهانه ډول ووزي او په هغو لارو او اصولو وپوهيږي چې د موضوعاتو په انتقال او د زده کړې د عمليې د خنډونو په لرې کولو کې مؤثروي .

اساسي موضوع يې د زده کوونکو د طبيعت او ماهيت مطالعه ده په دې معنا چې ښوونکي د خپلي مسلکي پوهې په رڼا کې د هغوي د جسماني او ذهني ځانگړتياو په باره کې معلومات پيدا کړي يعني تربيتي اروا پوهنه د زده کوونکو ، زده کړې ، د زده کړې د موقعيت او هغه عوامل چې د زده کړې په وخت کې پر زده کوونکو باندې اغېزه کوي تر څېړنې لاندې نيسي . يا ښوونکي کولای شي چې د زده کوونکو د فطري استعداد ، درست فکر کولو ، او يادولو د قوې څخه په سمه توگه گټه واخلي .

وړ بدلونونه په سلوک کې راوړي . نو کولای شو چې ښوونه او روزنه د معلوماتو ، مطالبو ، حقایقو او د منل شوو علمي ارزښتونو ، د انتقال په دې شرط چې د انسان په سلوک او کردار کې د مطلوبو او مثبتو تغیراتو راوستونکي وي .

د ښوونې او روزنې هدفونه :

۱. د ماشومانو ، تنکیو ځوانانو تربیه کول داسلامي ټولنې د غوښتنې په اساس .
۲. دهغوی آماده کول ژوند ته او د اسلامي ټولنې دکار او جوړولو له پاره .
۳. د هغوی آماده کول د ضروري ، حیاتي اساسي معلوماتو له پاره .
۴. د معلوماتو پیدا کول په ساینس ، تکنالوژي ، تجارت ، صنعت ، زراعت ، د استوګنې د محیط ساتل او په مختلفو بخشونو کې معلومات ورکول .
۵. د هغو قابلیتونو او مهارتونو پیدا کول چې هغوی د ښو فضایلو خاوندان شي .
۶. د بین المللي رابطو څخه خبرتیا ، د صلح او دیموکراسي څخه دفاع د جنگ سره ضدیت ، د ملل متحد د منشور او د نورو سازمانونو څخه خبرېدل .
۷. د استعدادونو روزل ، د ابتکار او نوی والي د حس تقویه .
۸. د استدلال د منطقي تفکر تقویه د تمیز د قوې ، درک او اعتماد نفس د حس د قوې پیدا کول.
۹. د تدریس د عصري وسایلو څخه کار اخیستل او د علمي تحقیقاتو مراکز جوړول.

د ابتدایي دورې ښوونه او روزنه :

په هره ټولنه کې لومړنۍ ښوونه او روزنه یوه ډېره حساسه ، مهمه او د پام وړ موضوع ګڼل کېږي . ځکه په دې دوره کې د سالم فکر ، جسمي ، اجتماعي او اخلاقي ودې بنسټ کېښودل

کېږي . څرنگه چې دا دوره تر پخوا د ښوونې او روزنې دماهرينو د پام وړ گرځېدلې ده . نو ځکه د ښوونې او روزنې د هدفونو جوړېدل د لومړنۍ دورې د زده کوونکو د هر اړخيزو پرمختياوو له پاره د يوې ټولنې د علمي او مسلکي کدرونو په دوامدارو کوشښونو پورې مربوط او لازم دي . تر څو د علمي او مسلکي پوهې په رڼا کې د جسمي . ذهني غوښتنو په نظر کې نيولو د هغو کارونو د توجه وړ گرځي . دا د يادونې وړ دي چې په لومړۍ دوره کې د ښوونې او روزنې هدفونه د وخت او زمان د غوښتنو له مخې د تغير وړ دي .

د نني ماشومانو سالمې ښوونې او روزنې هدفونه په لاندې ډول دي :

۱. د لمانځه ، روژې ، ذکات او حج له واجبو ، سنتو او مستحبو څخه د خبر داری وده .
۲. د اسلام د مقدس دين په ارکانو پوهېدل .
۳. د اسلامي ثقافت او اخلاقو څخه ځان خبرول .
۴. د اسلام د مقدس دين په رڼا کې د ښه ژوند تيږولو له پاره د ټولنيزو اړيکو څخه ځان خبرول .
۵. د پوهېدلو او پوهولو د (افهام او تفهيم) قوې ته وده ورکول .
۶. د روغتيا په اصولو او په هغو تاسيساتو چې د روغتيا د ساتلو او د جسمي او ذهني روغتيا په برخه کې مرسته کوي ځان خبرول .
۷. د حساب په وسيله په عملونو کې د خبردارۍ وده .
۸. د محيط / ماحول له موادو څخه له خبردارۍ وده .
۹. د وخت او د وخت څخه د سمې استفادې د اهميت په باره کې معلومات پيدا کول .
۱۰. د طبيعي : صنعتي او زراعتي محصولاتو (په ملي . محلي او ولايتي سطحو) په باره کې

معلومات پيدا كول .

۱۱. په مادي او معنوي ژوند کې د کار دهدف او اهميت معلومات پيدا كول .

۱۲. د مرستې ، دوستي ، صميميت او همکارۍ د حس تقويه كول .

۱۳. د وطن پالنې د ملي روحيې د احساس تقويه كول .

۱۴. په نړۍ کې د اسلامي يو والي په ارزښت او اهميت پوهېدل .

۱۵. د يوې کورنۍ ، ټولنې يا ښوونځي د غړي په توگه د همکارۍ او مرستې د احساس

پيدا كول .

۱۶. د فطري استعدادونو او قابليتونو له مخې مسلکي معيارونو ته وده ورکول .

۱۷. د حق او باطل تر منځ په توپير پوهېدل .

۱۸. کورنۍ او ټولنيز وحدت تقويه كول .

۱۹. په ښه او نهکو فضايو پوهول .

۲۰. د ايمان په رڼا کې د ښه نيت غوره بنا او نیک عمل کولو ته وده ورکول .

۲۱. له محتاجو خلکو سره په مرسته کولو پوهېدل .

۲۲. د گاونډيو هيوادونو په هکله عمومي معلوماتو ته وده ورکول .

۲۳. د اوسېدو د نړۍ په باره کې عمومي معلوماتو ته وده ورکول .

د ثانوي دورې ښوونه او روزنه :

زده کړه په ثانوي دوره کې له يوې خوا د زده کوونکو سويې ته وده ورکوي او له بلې خوا د

زده کوونکو د معلوماتو سطح د مادي او معنوي ژوند په مختلفو عمليو کې لوړوي . چې د

زده کړې په رڼا کې زده کوونکي کولای شي د خپل ژوند تگ لاره په ښه توگه پر مخ بوځي .

د ثانوي دورې په تعليماتو کې د عالي تحصيلاتو د زده کړې استعدادونه په مختلفو څانگو کې تشخيص او غښتلي کېږي او لازمي لارښوني صورت نيسي . د ثانوي دورې تعليمات انسان ته قوت او توانايي بڼې چې څه بايد وکړي تر څو د ژوند مادي او معنوي مختلف اړخونه د مرام د حاصلولو له پاره قابل وگرځي . په دې توگه په نفس اعتماد ته وده ورکوي خو د ژوند د لوړېدو لارې چارې انتخاب کړي . د ښه ژوند تېرولو له پاره لازم تصميمونه ونيسي . نو ځکه د ثانوي دورې د ښوونې او روزنې هدفونه په لاندې ډول تر څيړنې لاندې نيسو :

۱. د آيتونو او احاديثو په بنياد د مختلفو اسلامي موضوعاتو په اړوند پوره معلومات ورکول .
۲. د مشروع (روا) له لارې د اجتماعي ، اقتصادي سطحې د لوړوالي له پاره په کافي اندازه معلومات او مهارت ورکول .
۳. د ځان پېژندنې ، خداى پېژندنې او خلکو پېژندنې تفهيم .
۴. د وطنپالنې او ملتپالنې د احساس پياوړي کول او د اسلامي نړۍ يو والى ته وده ورکول .
۵. اجتماعي او ساينسي پوهي ته وده ورکول .
۶. د فطرتي او ذاتي استعدادونو په نظر کې نيولو سره د مختلفو څانگو (رشتو) په برخه کې معلوماتو ته وده ورکول .
۷. له موجودو موادو او وخت څخه د گټې اخيستلو صحيحو مهارتونو ته وده ورکول .
۸. له مغز ، وخت او انرژي څخه د مطلوبې گټې اخيستلو په باره کې معلوماتو ته وده ورکول .
۹. په ښو او مؤثرو ميټرډونو د زده کوونکو د خاصو استعدادونو تقويه کول ، تشويق کول او تحريکول .
۱۰. له جهاني سياست څخه لازمه خبرتيا .

۱۱. د بنو او گټورو کارونو په سرته رسولو کې د صبر او حوصلې قوې ته وده ورکول .
۱۲. بې طرفه قضاوت کولو ته وده ورکول .
۱۳. هغې قوې ته چې انسان له هر ډول تعصب نه لرې وساتي ، وده ورکول .
۱۴. هغې قوې ته چې ملي گټې په څو واړه تر شخصي گټو لوړې وگڼي ، وده ورکول .
۱۵. هغې قوې ته چې انسان له هر ډول تبعيض څخه لرې وساتي ، وده ورکول .
۱۶. هغې قوې ته چې منفي نفسي غوښتنې د عقل او منطق د قوې تر ارادې لاندې راولي ، وده ورکول .
۱۷. هغې قوې ته چې اجتماعي پرابلمونه د قرآني اصولو په اساس حلوي ، وده ورکول .
۱۸. هغې قوې ته چې ډېر واورې او لږ وغږېږي ، وده ورکول .
۱۹. هغې قوې ته چې پرابلمونه درک او ورته د حل لارې لټوي ، وده ورکول .

ښوونکی

ښوونکی په زده کړه او لارښوونه کې په لاندې طریقو خپلو زده کوونکو سره مرسته کولای شي:

- د زده کړې له پاره د منابعو برابرول او چمتو کول .
- د زده کړې د زمينې او موقع برابرول .
- د زده کړې او زده کولو طريقې ور ښودل .

د ښوونکي شخصيت (Teacher's Personality) :

په اسلامي تعليماتو کې د معلمی وظيفه د انبياء^(ع) ميراث گڼل شوې ده . په اسلامي فرهنگ او ثقافت کې مربي او ښوونکي ډېر لوړ مقام او منزلت لري .

په يوه اسلامي ټولنه کې د معلم شخصيت د ټولو افرادو ، د احترام وړ دی ، دا وياړ هغه وخت د يوه ښوونکي په نصيب کېدای شي چې ښوونکی خپل قدسيت ، دنده او اسلامي اعتبار د نظر او عمل په ډگر کې ثابت او خپل اعمال او اقوال په اسلامي اصولو او ارزښتونو عيار کړي .

اين سينا (رح) (۳۷۰ — ۴۲۸ هـ ق) په خپلو نظرياتو کې د ښوونکي په هکله وايي :
" ښوونکی بايد ، متدين ، مؤدب ، پاک ، عادل ، نیک خوی او د زده کوونکو له پاره د ښو اخلاقو او ښه سلوک نمونه وي اخلاقي تربيت يې له ديني تربيت څخه امکان نلري . اجتماعي تربيت د ماشوم له پاره ضروري دي . ددې حياتي ضرورت له پاره بايد يې پروايي ونه شي . ماشوم ته بايد مثبت او مطلوب عادات د منفي او غير معقولو عاداتو له ظهور څخه مخکې تلقين شي . "

" امام غزالي^(ج) (۴۵۰ — ۵۰۵ هـ ق) د معلمی مسلک ډېر مشرف شغل بولي . او په ترتيب

کې يې بايد د پاک خدای^(ج) رضا په نظر کې ونيسي . په زده کړه کې بايد د ماشوم د استعداد او

ذکاوت د قضاوت معیار وگڼي زده کوونکو ته باید دا فرصت ورکړل شي چې که له مشکلاتو سره مخ شي نو د حل لارې په خپله ولټوي .

ابن خلدون (رح) (۷۳۲ — ۸۰۸ هـ ق) وايي : " ښوونکی او شاوخوا وگړي (اولياء) باید د ماشوم له پاره ښه نمونه او سر مشق وي . تدریس او زده کړه باید د لطف او مرحمت پر اساس ولاړه وي . په زده کړه کې دې د زده کوونکو استعداد په نظر کې ونیول شي . زده کړه دې له محسوس څخه شروع او مجرد ته دې انتقال وکړي . په زده کړه کې دې له سخت گیرۍ څخه په جدي توگه ډډه وشي .

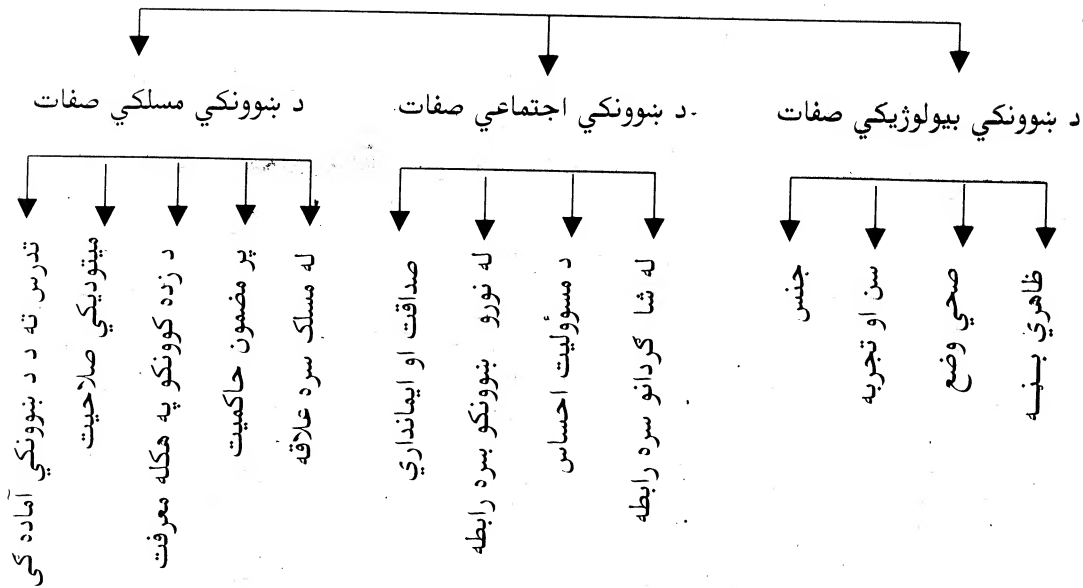
زده کړه دې د ماشومانو په مورنۍ ژبه کې وشي " .

معلمینو لره ښايي چې د ښوونې او روزنې په چوکاټ کې ، د زده کوونکو ښه تربیت او زده کړې په منظور د ساختگي فورمونو له قیدو بند څخه ځان آزاد او د زده کړې په جریان کې د دعالي گټې په خاطر له اسلوبو څخه کار واخلي او د فکري آزادۍ په ورکولو سره دې زده کوونکو ته د مثبت رقابت شرایط او زمینه مساعده کړي .

د روانشناسۍ له نظره شخصیت د هغو منظمو او نسبتاً ثابتو بدني ، ذهني او اجتماعي خصوصیاتو او صفاتو مجموعه ده ، چې یو ساني فرد په ټولنه کې له نورو څخه بېلوي .

د پورتنیو مطالبو په نظر کې نیولو سره که چېرې شخصیت د انسان د بیولوژیکي او اجتماعي خصوصیاتو د ترکیب محصول وبلو . نو د یوه ښوونکي د صفاتو په مجموعه کې باید لږ تر لږه لاندیني مشخصات په نظر کې ونیسو .

د ښوونکي شخصیت

الف - د ښوونکي بیولوژیکي صفات : په دې صفاتو کې چې په حقیقت کې له ارثي

خصوصیاتو څخه نمایندګه کي کوي ، د ښوونکي بدني او جسمي مشخصات مطالعه کېږي . لکه :

۱. د ښوونکي ظاهري قیافه

۲. د ښوونکي صحي وضع

۳. د ښوونکي عمر

۴. د ښوونکي جنس

ب - د ښوونکي اجتماعي صفات : د تربیتي پېژندنې له نظره ، ټولنه له ښوونکو څخه د

ټولنیزو ارزښتونو رعایت غوښتنه کوي .

نو لاندنیو ټکیو ته باید پام وکړي :

- د ښوونکي او شاگردانو تر منځ رابطه

- د وظیفې په مقابل کې د مسوولیت احساس
- له نورو ښوونکو سره اجتماعي رابطه
- صداقت او ایمانداري .

ج - د ښوونکي مسلکي صفات : د ښوونکي په مسلکي صفاتو کې هغه صلاحیتونه شاملېدای

شي چې ښوونکی د مسلکي زده کړې او تجاربو په نتیجه کې تر لاسه کړي وي . .
ښوونکی دې د مسلکي صفاتو او مهارتونو په اعتبار لا اقل ځینو سوالونو ته چې مدام ورسره مخامخ کېږي ځواب ورکړي ؛ د مثال په توګه :

- څه تدریس کوي ؟
- چاته درس ورکوي ؟
- د چا له پاره تدریس ورکوي ؟
- کومه موضوع تدریس کوي ؟
- څرنگه باید تدریس وکړي ؟

لاندنیو څو ټکو ته پام وکړئ :

۱. له مسلک سره علاقه : ښوونکی باید له خپل مسلک ، رشتې او وظیفې سره د زړه له کومې علاقه او دلچسپي ولري . د معلمی وظیفه د معلم له پاره باید تحميلي نه ، بلکې دهغه له فطرت او طبیعت سره نژدې رابطه ولري . سر بهره پر دې ښوونکی باید په خپل مسلک کې د پوره عزم او ثبات څخه برخه مند او له زده کوونکو سره پوره مینه او محبت ولري .
۲. پر مضمون اودرسي موضوع باندې حاکمیت : ښه معلم هغه دی چې پر خپل مضمون باندې حاکمیت او د درسي پلان د تطبیق صلاحیت ولري .

۳. د زده کوونکو په هکله معرفت : د معلمی له ضروریاتو څخه یو دا دی چې ښوونکی د خپلو شاگردانو د عمر ، جنس ، ذهني تفاوتونو ، محیطي شرایطو ، اقتصادي وضعي او نورو خصوصیاتو په باره کې یو څه معلومات ولري . دا ځکه چې زده کوونکي د عمر او سن په مختلفو مراحلو کې خاصې غوښتنې او پرابلمونه لري . له بلې خوا د ماشوم متغیر انکشافی حالات د جسمي او ذهني توانایي له درکه د ودې په مختلفو مراحلو کې مختلف وي اوښوونکی ته ښایي چې دتدریس په وخت کې دا شرایط په پام کې ونیسي .

۴. د ښوونکي میتودیکي صلاحیت :ښوونکی باید د زده کړې په اعتبار له درسي میتودونو سره آشنایي ولري او په تدریس کې ور څخه مناسب کار واخیستلای شي . د تدریس مهارت او توانایي ، پیداگوژیکي استعداد ، اکادمیکي استعداد ، د تمثیل قابلیتونه ، له ممدو موادو څخه معقوله استفاده ، د شاگردانو د سوالونو تشخیصول او د ضرورت مطابق معقول جواب ورکول او نور هغه فنونه او صلاحیتونه دي چې د شاگردانو په زده کړه کې په زړه پورې اهمیت لري .

۵. د تدریس له پاره د ښوونکي آماده گی :

د درس له پاره د ښوونکي آماده گی د ټولګي په نظم او ترتیب کې په زړه پورې اهمیت لري . د درس موفقانه جریان او د ټاکل شوو درسي اهدافو تر لاسه کول د ښوونکي او زده کوونکو په ګډ فعالیت او پر له پسې جندو جهد پورې اړه لري . د درس له پاره پوره آماده گی خصوصاً ښوونکو ته چې د کار ساحې ته نوي معرفي شوي وي ، لازم او ضروري ګڼل کېږي . د ښوونکي د کار تجربه دهغه د درسي تیاري په اعتبار پوره تاثیر لري . که د ښوونکي د کار تجربه زیاته وي آماده گی یې کم وخت ته ضرورت لري او که د کار پیل وي ، نو زیات وخت ته ضرورت لري . د موضوع د وضاحت له پاره د دوه ډوله آماده گی یادونه کوو چې مقدماتي او مستقیمه آماده گی یې بولي .

په خلص ډول دا چې د جسمي او رواني خصوصياتو له نظره زده کړه او د زده کړې امکانات او شرايط ، د زده کوونکو فردي اختلافات ، شخصيت او د شخصيت هر اړخيزه وده ، د زده کړې اصول او قوانين او د تدريس د ميتوديکي مهارتونو وده د دې علم تحليلي موضوعگاني تشکيلوي .

په تدريس کې د تربيتي اروا پوهنې اهميت :

ښوونه او روزنه د انسانانو په ژوند او انکشافې مسایلو کې زيات ارزښت لري ځکه خو د نړۍ هېوادونه ورباندې ډېر لگښتونه کوي په نتيجه کې د ښوونکي قدر زيات شوی دی او د ښوونکو څخه د خلکو هیلې هم ډېرې شوې دي نو ښوونکي هم مجبور شوي دي چې خپل علمي او مسلکي مهارتونه لوړ کړي هغه ښوونکي چې د تربيتي اروا پوهنې له اصولو سره بلد وي او د فعالې او موثرې زده کړې له پاره زياتو روشنو او تخنيکو نو ته وده ورکړي او تربيتي پرابلمونه په مسلکي ډول حل کړي او د زده کوونکو خاص حالتونه ، اوضاع او شرايط په نظر کې ونيسي .

د تربيتي اروا پوهنې کار يو فني اړخ لري دا علم غواړي چې د زده کوونکو رواني پرابلمونه وپېژندل شي او د هغوي عاطفي ، اخلاقي ، عقلي او ټولو هغو عواملو وده او روزنه چې په فرد او ټولنه کې د مطلوبو عادتونو د تشکيل او هم يې د پر مخگ له پاره موثر دي د دې علم هدف دی .

د تربيتي اروا پوهنې اهميت په دې کې دی چې :

- د ښوونکي نظريه پراختيا ورکوي له تنگ نظری ، فوري قضاوتونو ، د زده کوونکو پر ظاهري سلوک باندې له بدگمانۍ او د مسایلو په حل کې يې د ازمایش او خطا په کور کورانه اصولو باندې له اتکا څخه ژغوري يعني ښوونکی تحريکوي چې د زده کړې

الف - مقدماتي آماده گي (تياري) : مقدماتي آماده گي دا ده چې چې ښوونکي يې بايد د

درسي موضوع او مضمون له پاره مخکې له مخکې په نظر کې ولري . د مضمون په اعتبار د مضمون د محتوا په هکله له پيداگوژيکي او ميتوديکي صلاحيت او درسي پروگرام سره د آشنايي او ورباندې د تسلط لرلو په منظور خصوصي او دوامدار ، مطالعه ، د موضوع په هکله دنورو له تجاربو څخه استفاده د محدودو موادو تهيه او ترتيب ، د تدريس له پاره مشخص محل ، درسي مهالوېش ، د خپل مضمون له صنفی موقف څخه په تېټو اولورو مضامينو کښې معلومات حاصلول د مقدماتي آماده گي اجزا تشکيلوي.

د تعليمي کال له شروع څخه مخکې ښوونکي بايد دخپل يو کلن درسي فعاليت په باره کې پيشبين وي . د يو کلن درسي موضوعاتو اونيز مهالوېش او د کلني . مياشتني او ورځني درسي پلان په هکله معلومات او تياري په مقدماتي آماده گي کې شامليدای شي .

ب - مستقيم آماده گي : د ښوونکي په مستقيم آماده گي کې معمولاً تياري او اقدامات دسته

بندي کېږي . بالفعل د درس پلان په تطبيق کې عملي کېدونکي دي . د درسي موضوع ، پلانگذاړي د ښوونکي په مستقيمو فعاليتونو کې جمع بندي کېدای شي . د درسي پلان په ترکيب او ساختمان کې بايد د اجرا تاريخ ، موضوع ، عنوان ، د درس مراحل ، اهداف ، درسي فنون او ميتودونه ، درسي وسايل او ضروري مواد ، د ښوونکي او شاگردانو گډ فعاليت ، د شاگردانو فعالول ، د شاگردانو انفرادي او گروپي فعاليتونه ، د درس تعليمي او تربيتي نتايج ، ارزيايي او د کورنۍ وظيفي سپارل ، د راتلونکيو درسونو له پاره د شاگردانو توجه جلبول په هغو مهمو فعاليتونو کې راځي چې مستقيمي آماده گي نماينده گي کولای شي . د درس په جريان کې د درسي پروگرام رهنمايي او کنترول ، په متن پورې مربوط نظري او عملي اقدامات او په آخر کې

احتمالي سوالونو ته ځوابونه برابرول د ښوونکي له مستقيم آمادگي څخه شمېرل کېږي .

ښوونکي دې د تدريس په وخت کې لاندې ټکيو ته پام وکړي .

ښوونکي بايد د ښوونې او روزنې په ساحه کې د ښوونې او روزنې د سطحې د لوړولو له پاره

په تدريس کې د زده کړې په عمليه د زده کوونکو په آزمويڼه او ارزيايي : د تدريس په طريقو .

د درسي پلان په جوړولو او د زده کوونکو په پېژندلو کې د روزنې او پالنې له مناسبي او درستي

طريقې څخه په کار اخيستلو کې دوه ډوله چمتوالي ولري .

۱. له تدريس څخه مخکې چمتوالي

۲. د تدريس په جريان کې چمتوالي

د هر درس په تدريس کې ښوونکي بايد د زده کوونکو د زده کړې او روزنې ذهني قوې ته

تقويت او د زده کوونکو پوهې ته پراختيا ورکړي . يو ښوونکي د زده کوونکو له سالمې ښوونې او

روزنې سره مستقيمي اړيکي لري . ښوونکي خپله پوهه او مهارتونه بايد له زده کوونکو سره

شريک کړي او له هغو لارو طريقو او ميتودونو څخه دې گټه واخلي چې زده کوونکي په فعاله او

موثر ډول زده کړه وکړي . د زده کوونکو له عنعنې ، تعليمي او تجربوي سطحې سره برابرې

د زده کړې له پاره يو شمېر امکانات برابر کړي چې مشق ، تکرار او تمرين په کې په پوره ډول

برخه ولري . هر درسي واحد وپېژندل شي او ارزيايي شي . په درس پورې تړلي وسايل او مواد

مخکې له مخکې وسنجول شي او په درسي پلان کې شامل شي . دغه راز ، د درس هدفونه بايد

وپېژندل شي مواد او وسايل يې برابر کړي شي .

درسي ممد مواد او لوازم (Teaching Aids) :

هر انساني عمل په مستقيم او يا غير مستقيم ډول په مربوطو وسايلو او لوازمو پورې اړه لري هر عمل ، دخپل ماهيت او نوعيت مطابق وسايل او کومکي موادو ته ضرورت لري .

د تدريس عمليه چې د ښوونکي او زده کوونکي په مشترک فعاليت ترسره کېږي ، د نورو اجتماعي فعاليتونو په څېر ځينو ساده محيطي ، تخنيکي ، سمعي ، بصري او نورو خاصو او تجربه شويو موادو ته ضرورت لري ، چې دغو موادو ته په پيدا گوښيکي مصطلحاتو کې درسي ممد مواد وايي .

په اسلامي تعليماتو کې د زده کړې وسايلو ته زيات اهميت ورکړای شوي دي . کتاب ، کتابخانه او نور مطالعاتي مراکز داسلامي نړۍ په تعليماتي نظام کې تاريخي قدامت لري . رسول الله صلى الله عليه وسلم د نبوي هداياتو او ارشاداتو په وخت د موضوع د وضاحت له پاره ضروري مطالب تکرارول (احسن تکرار) او کله کله به يې د ځمکې پر مخ باندې د موضوع د روښانتيا له پاره کرښې را کښلې لکه نن چې د دې مقصد له پاره په ټولگيو کې له تورې تختې څخه کار اخيستل کيږي .

امام غزالي^(ح) تجربه د معرفت (شناخت) اساسي وسيله گڼله .

ابن خلدون^(ح) په خپلو تاليفاتو کې وايي چې زده کړه بايد له محسوس څخه شروع او دمجرد لوري ته انتقال وکړي . طبعاً پورتنی اصول د ممدو درسي موادو غوښتونکي دي .

څنگه چې ټول اجتماعي چارې ، د زمانې په تېرېدو سره دتغيير او تکامل په جال کې دي ، ښوونه او روزنه هم د پر مخگ او انکشاف د پړاوونو په وهلو سره پېچلې شکل ځان ته غوره کړی دی . په دې لحاظ د ښوونې او روزنې د مسؤلانو وجايب هم ورځ په ورځ زياتېږي . د نن زمانې ښوونکي سربېره پر دې چې د تدريس په پروسه کې بايد ممدو موادو په توگه له ساده محيطي شيانو څخه کار اخلي ، بايد له مغلقو تخنيکي وسايلو څخه هم کار واخلي . د درسي

موادو د نوعیت او زده کړې د عملي اصولو په تطبیق کې ، محیطي شیان ، طبیعي پیداوار ، د چاپیریال ژوندي او غیر ژوندي اجسام کیمیايي عناصر لکه : اوسپنه ، جست ، کلسیم ، سوډیم او نور کیمیايي مرکبات لکه : محلولونه ، تیزابونه ، القلي او نور د درسي ممدو موادو په ډول کارول کېږي . همدارنګه ځینې تخنیکي وسایل چې په تعلیمي او تربیتي پروګرامونو کې مؤثر تمامېږي لکه : راډیو ، تیت ، ریکارډر ، V.C.R ، پروجکتور ، سینمائي فلمونه ، سلايدونه او نور چې زیاتره په تربیتي مراکزو کې خصوصاً په پر مختللیو هېوادونو کې د ښوونې او روزنې د بهبود په منظور کارول کېږي ، په درسي ممدو موادو کې شامل دي .

د پورتنیو معلوماتو په رڼا کې درسي ممد مواد داسې تعریفوو :

درسي ممد مواد هغه شیان دي چې په درس او تدریس کې راسره کومک کولای شي . معمولاً توره تخته ، تخته پاک ، تباشیر ، کتاب ، کتابچه ، قلم ، ځنې حیوانات او نباتات ، پنسل ، پنسلپاک ، چارټ ، د توریو کارډونه ، د اعدادو کارډونه ، د هندسي بکس سامان او لوازم ، ژوندي او غیر ژوندي مواد ، تخنیکي وسایل او نور د درسي ممدو موادو مهم مثالونه دي .

د درسي ممدو موادو او وسایلو اهمیت په تدریس کې : دا به صحیح وي چې یو ښوونکی

بې له درسي ممدو موادو څخه هم زده کوونکي مصروف ساتلای شي . خو کومه دلچسپي ،

آساني او لذت چې د زده کړې په پروسه کې د درسي ممدو موادو د موجودیت له امله ښوونکي

او زده کوونکو ته پیداکېږي ، د کومکي وسایلو په نه موجودیت کې نه لیدل کېږي .

د ښوونې او روزنې اوسنی سیستم د زده کړې د کیفی ودې په منظور پر هغو اصولو او روشونو

تاکید کوي چې په هغو کې د فعالیت زیاته فیصدي زده کوونکو ته متوجه وي . زده کوونکي هغه

وخت په ښه ډول د کبار محور ګرځیدای شي چې محترم ښوونکي د درسي د غوښتنې مطابق

درسي ممد مواد تهیه کړي وي .

د زده کوونکو په تدریسي پروگرامونو کې ، خصوصاً د ابتدایي دورې له پاره د زده کوونکو ستړیا هم باید په نظر کې ونیول شي . د زده کوونکو د ستړیا د لرې کولو له پاره له درسي ممدو موادو څخه استفاده په زړه پورې تاثیر لري . ځکه چې په درس کې تنوع را منځ ته کوي .

زده کوونکي د زده کړې په جریان کې چې باید په یوه واحد درسي ساعت کې په نظر کې ونیول شي ، مشق او تمرین ته ضرورت لري . مشق او تمرین له درسي ممدو موادو سره نه شلېدونکې رابطه لري .

د درسي ممدو موادو او وسایلو په برکت دمفاهمیو او مطالبو زده کړه له میخانیک څخه را وځي او زده کوونکو ته درسي مطالب په عیني او مشاهدوي ډول وړاندې کېږي چې له موقتي زده کړې څخه په دایمي زده کړې بدلېږي .

د درسي ممدو موادو په کمک سره دماشوم یا زده کوونکي حواس مثلاً د اوریدو حس ، دباصرې حس ، دلامسې حس او نور د موضوع په ارتباط په مجموعي ډول په کار لوېږي .

زده کوونکي د فردي تفاوتونو په اعتبار مختلف استعدادونه لري . زده کوونکي له درس څخه په ښه توګه استفاده کولای شي ؛ مثلاً : یو زده کوونکي ته اورېدل ، بل ته لیدل اودرېم ته لمس زړه راښکونکی وي .

که چېرې له درسي ممدو موادو څخه د ضرورت مطابق کار واخیستل شي ، د ټولو زده کوونکو مشکل په یوه ډول نه یوه ډول حلېږي .

دځینو تخنیکي ممدو موادو لکه تعلیمي سینمائي پروگرامونو ، راډیو ، تیپ ، ریکارډر ، تلویزیون اونورو په مرسته د تېرو زمانو واقعات او تجربې په کم وخت کې او تمثیلي ډول زده کوونکو ته وړاندې کېږي چې ښوونکي او زده کوونکو ته ډېر ګټور او په زړه پورې وي .

د زده کړې په پروسه کې له درسي ممدو موادو څخه استفاده کول کومه استثنايي جنبه نه لري . د ټولو مفاهيمو د تدريس له پاره د درسي کومکي موادو آماده کول ضروري دي . البته دا ټکی بايد په نظر کې ونيول شي چې داسې کومکي مواد دهر هضمون دغوښتنې مطابق تهيه شي .

د صنفې موقف له لحاظه هم د ابتدايي دورې له شاگردانو څخه نيولي تر لوړو او عالي تحصيلاتو پورې له درسي معاوناتو څخه دکار اخيستني ضرورت شته . مگر د هر صنف د غوښتنې مطابق بايد درسي کومکي مواد تهيه شي . دمثال په ډول هغو ماشومانو ته چې په لومړي ټولگي کې درس وايي ، اورېدل ، لوستل او ليکل په نظر کې دي . د دې مهارتونو د زده کړې له پاره له ډېرو ساده او محيطي شيانو څخه درسي ممد مواد تهيه کولای شو . خو د لوړو ټولگيو او عالي تحصيلاتو د شاگردانو او محصلينو له پاره له مغلقو تخنيکي او کيمياوي موادو څخه د درسي ممدو موادو په توگه کار اخيستلای شو .

لنډه دا چې د درسي ممد مواد په زده کړه کې ستر رول لري . دا په زده کړه کې د تجاربو د انعکاس اساسي وسيله گڼل کېږي . د درسي معاوناتو په مرسته له يوې خوا د هدف په لوري د شاگردانو لارښوونه کېږي او له بلې خوا يې دلچسپي او فکري قوت لوړوي .

د ځينو ساده محيطي درسي ممدو موادو تفصيل :

الف : توره تخته (Black Board) : توره تخته د ښوونکي او زده کوونکو دکار تخته ده . په

تدريسي چارو کې تر درسي کتاب وروسته تر ټولو درسي ممدو موادو څخه زياته استعمالېږي .

د تورې تختې په مرسته ښوونکی خپل درسي پروگرام په منظم ډول مخکې بيايي . د درس

عنوان ، د درس مهم ټکي ، اصطلاحات ، فورمولونه او قاعدې پر توره تخته زده کوونکو ته

توضيح کېږي .

پر توره تخته د ژبې په زده کړه کې د مفاهيمو لوستل او ليکل او په رياضي کې د مختلفو

عددي مسايلو مشق او تمرين کيدلای شي .

د هندسي قضايوو ثبوت او د هندسي اشکالو ترسيم د تورې تختې پر مخ په منظم ډول کېدلای

شي . د ديني ، اجتماعي او طبيعي علومو په مفاهيمو کې حتی په ټولو تعليمي دورو کې

(ابتدايي وي که عالي) تورې تختې ته په درسي چارو کې ضرورت احساس کېږي . ځکه خو

په هر تعليمي او تربيتي محل او مؤسسه کې د تورې تختې موجوديت يو اساسي شرط دی .

د تورې تختې يا په بل عبارت دکار د تختې ځينې عمده خصوصيات دادي :

۱. مساحت : توره تخته يا دکار تخته بايد نه ډېره لويه او نه ډېره کوچنۍ وي ؛ بلکې د

تدريس له پاره مساعده او مناسبه وي . معمولاً دا بايد د (130 cm) په اوږدوالي او

د (90 cm) په عرض ډيزاين شي .

۲. د تختې رنگ : لکه له نامه څخه يې معلومېږي ، دا تخته بايد تور رنگ ولري . خو دا چې

د ښوونکي او زده کوونکو دکار د تختې په نوم ياديږي ، نو علاوه پر تور رنگ ماسي ، سپين ،

نسواري او سرمه يې ژنگ هم ورته انتخابيدای شي . هغه مواد چې پر تخته ورباندې کار کېږي ، لکه تباشير او بورډ ، مارکر بايد د تختې د رنگ مخالف وي چې لوستل يې آسان شي .

۳. د تختې نصبول : دکار تخته بايد په صنف کې د زده کوونکو د قد او جسامت په تناسب د صنف په يوه مناسبه ارتفاع نصب شي .

۴. د کار تخته بايد نه زياته کلکه او نه زياته نرمه وي ؛ بلکه له يوه ډول معتدلو موادو لکه د ارچې له لرگي څخه بايد جوړه شي .

۵. تخته بايد په ټولگي کې په داسې شکل نصب شي چې د نور وړانگې د زده کوونکو پر سترگو له مخامخ لوري څخه ونه لگېږي .

۶. د تختې کار بايد په منظم ډول له بنۍ خوا څخه شروع او کينې خوا ته حرکت وکړي .

۷. د تختې ضمني وسايل بايد مخکې له مخکې آماده او د کار له ختمېدو سره سم تخته بايد پاکه شي .

ب: فلپيني تخته : لکه چې له نامه څخه يې معلومېږي دا تخته له فلپيني توکر څخه جوړېږي . اما د فلپيني توکر په نه موجوديت کې کيدای شي . د نورو پټ لرونکو توکرو څخه هم جوړه شي . په دې شرط چې د نورو ضمني موادو لکه تکه يې او کاغذي تصاوېرو او شکلونو د جذب خاصيت ولري . فلپيني تخته دماشومانو د علاقې وړ درسي ممدو موادو څخه دی او ښوونکي له دې تختې څخه په خپلو درسي پروگرامونو کې د مختلفو سويو او مضامينو په تدريس کې استفاده کولای شي .

فلپيني تخته په ډير آسان او ساده ډول په او په ډېر ارزان قيمت جوړېدلای شي ؛ مثلاً : يو

متر ایرن رنگ فلليني توکر را اخلو او د تختې په شکل يې تنظيموو او د تولگي په يوه مناسب
ځای کې يې په موقتي او يا دايمي ډول ځړوو او په تدريس کې ورڅخه کار اخلو .

هغه ضمني مواد چې د فلليني تختې د استفادې له پاره لازم دي دا دي :

۱. تصويرونه ، شکلونه او علايم چې په مختلفو رنگونو له فلليني توکر او يا کاغذ څخه جوړ
شوي دي .

۲. قطع شوي حروف چې له کاغذ څخه جوړ شوي وي .

۳. قطع شوي اعداد چې له کاغذ يا توکرو څخه جوړ شوي وي .

۴. قطع شوي هندسي شکلونه چې له کاغذ يا توکرو څخه جوړ شوي وي .

۵. قطع شوي جغرافيايي علايم او حدود او نور .

که چرې په کاغذ يا توکر کې د نښلېدو خاصيت نه وي نو کولای شو چې له سربښ يا
رنگمال څخه کار واخلو .

ج : د نشراتو تخته : دا تخته چې د فرهنگي نشراتو د تختې په نامه هم يادېږي عموماً د
تعليمي مؤسسې د هداياتو ، تصاميمو او تصاويبو او د زده کوونکو د مقالاتو او مضامينو د خپرولو
له پاره کارول کېږي .

د نشراتو تخته له نسبتاً نرم لرگي . نمځي او هغو نرمو موادو څخه چې له سنجاق څخه د
استفادې امکان په کې وي جوړېدای شي . د دې تختې لويوالی کوچني والی د موسسې په
غوښتنې پورې اړه لري . مگر دا تخته بايد په هغو ځايونو کې نصب شي چې زده کوونکي او د
مؤسسې منسوبين يې په آزادانه ډول مضامين او ليکل شوي حقايق ولوستلای شي . د ښوونځي
عمومي صحنې او دهليز د دې تختې د نصب مناسب ځای دی .

د - منځنۍ تخته : د درسي ممدو موادو په مروجو موادو کې يو هم پيک بورډ يا منځنۍ تخته

ده . د يو ډول مسطح او څلور ضلعي شکله لرگي تختې څخه عبارت ده چې په هغه کې مناسب او سپينيز مېخونه ټک وهل شوي وي . ددې تختې په مرسته د ابتدايي دورې د زده کوونو له پاره د مختلفو اشکالو خصوصاً هندسي شکلونو له پاره کار اخيستل کېږي له دې تختې څخه د استفادې په وخت کې يو بند ربر ته هم ضرورت دی چې د هغه په مرسته مختلف هندسي شکلونه لکه : مربع ، مستطيل ، دايره ، مثلث او نور وښودل شي .

ه - چارټونه : چارټ د درسي کومکي موادو په کتار کې هغه بصري وسيله ده چې دکلمو ،

جملو ، تصويرونو يا اشکالو مجموعه د يوه نسبتاً لويې کاغذ پر مخ افاده کوي . چارټ د مطالبو د ښه توضيح په منظور د ادارې او يا ښوونکي له خوا ترتيب او د استفادې په منظور آماده کېږي . چارټ د مباحثو د اختصار د درسي مفاهيمو د ښه توضيح او د شاگردانو د دلچسپۍ له پاره په زړه پورې وسيله ده . له چارټونو څخه په ټولو مضامينو کې کار اخيستل کېږي .

چارټونه د متشکله موادو او جوړښت له نظره په مختلفو ډولونو دسته بندي کېدای شي چې

ځينې ډولونه يې دا دي :

الف : لوله يي چارټ

ب : تکه يي چارټ

ج : مقوايي چارټ

د : فلپ چارټ

ه : پر ده يي چارټ

د تنبه اساسي طريقو ته توجه وكړي .

- له ښوونكي سره د بشري گډو روابطو په اړه د مسايلو په تشخيص ، تحليل او تجزيه كې مرسته كوي چې د هغو په مرسته د ټولگي د انضباطي مسايلو په حل كې بريالی شي او د انگېزي د مخصوصو اساساتو په باره كې چې په تدريسي چارو كې په كار وړل كېږي پوهه حاصله كړي .

- ښوونكي د تدريس په فن كې غښتلی كوي يعني د دې جوگه كوي يې چې د هر زده كوونكي اړتياوې ، علاقه مندی او ذوقونه په نظر كې ونيسي او په درك كولو كې يې حساس وي .

- ښوونكو ته دستونزو د حل له پاره د پراخې او دوامداره لارښوونې زمینه برابروي .

- يو شخص د نورو اشخاصو په هکله د قضاوت او حکم کولو په برخه کې محتاط کړي دا اصل يوازې د زده کوونکو په برخه کې نه ، بلکې د همکارو ښوونکو ، نظارت چیانو او د زده کوونکو د اولیاوو په برخه کې هم د تطبیق وړ دی .

تر ټولو ښه طريقه چې هدف ته مو ورسوي دا ده چې پوه او تجربه لرونکي ښوونکي د اروا پوهنې حقايق درک او له نورو سره په خپل روغبړ او معامله کې متواضع وي په صبر او استقامت سره وکولای شي چې د تدريسي وضعې په ښه کولو کې زيار وگالي چې زموږ د ښوونځيو او ښوونې او روزنې وضع په حقيقي ډول د قناعت وړ شي . ځکه چې د ښوونځيو وضع د اړونده ټولنې د ښوونې او روزنې ښکارندويه وي .

تربيتي اروا پوهنه له زده کړې سره او پيدا گوژي د هغې د تدريس له فنونو سره سرو کار لري. که چيرې پيدا گوژي له تربيتي فلسفې او تربيتي اروا پوهنې سره مقايسه کړو نو

دا یو واقعیت دی چې د زده کوونکو د ښه تدریس په منظور د درسي ممدو موادو په کتار کې اصل شئ چې په طبیعي او اصل ساختمان آماده شي ژور تاثیر لري . ځکه چې محسوسات په ورځني ژوند کې له اهمو عناصرو څخه شمېرل کېږي او د زده کوونکو له پاره په تربیتي فنونو کې باید ځس او عمل پایه او اساس وگڼل شي . ځینې وختونه داسې کېږي چې د اصل شي د نه موجودیت او یا دا چې اقتصاداً نه شو کولای چې د ضرورت وړ شي شاگردانو ته تمه کړو او یا دا چې د ډېر غټوالي له کبله نه شو کولای اصل شي صنف ته حاضر کړو . په دې صورت کې بله چاره نه شته چې د اصل شي په عوض له هغو وسایلو څخه کار وانه خلو چې اقلاً د شاگردانو په ذهن کې موضوع په ارتباط یو ذهني تصور پیدا شي . له هغو وسایلو څخه یوه وسیله مودل دی .

مودل د اصل شي یوه جوړه کړای شوې نمونه ده چې ممکن له اصل شي څخه کوچنی او یا لویه وي مگر په زده کړه او تدریس کې ډېر ګټور او ارزښتناک وي .

د مودلونو په کومک سره شاگردان ، د ډېرو مشکلو او پېچلو مسایلو په زده کړه باندې په ډېره آسانی سره بریالي کېږي .

د مودلونو په مرسته شاگردان کولای شي د اصل شي په هکله معلومات تر لاسه کړي . د مودل په مرسته عملاً شاگرد په کار لوېږي . له شاگرد سره د موضوع په ارتباط علاقه او دلچسپي حاصلېږي . د مودل په مرسته د زده کړې زماني فاصله لنډېږي ، دا ځکه چې د شاگردانو جسمي او ذهني قواوې په ښه ډول کېږي . مسلکي زده کړه او همدارنګه په تخنیکي چارو کې له دې وسیلې څخه په زیاته پیمانه کار اخیستل کېږي ، علاوتاً په اشتهاراتو او نورو تجارتی پروګرامونو کې له دې وسیلې څخه په کافي اندازه کار اخیستل کېږي .

له مودلونو څخه د اکثر مضمینو د زده کړې په پروګرامونو کې استفاده کېږي . خصوصاً په جغرافیه ، ریاضي ، فزیک ، بیولوژي ، نظامي تعلیماتو ، طبیعت شناسی او نورو کې .

ز - هندسي بکس Geomtry Box

له جيو مټري بکس يا هندسي بکس څخه مطلب د هغو وسايلو اومندو موادو يو سيټ دی چې په رياضي اوهندسه کې له هغوی څخه اکثراً کار اخيستل کېږي .

په جيو مټري بکس کې طبعاً خط کش ، نقاله ، گونيا ، مثلث ، دايره کش دوسوزنه ، پنسل ، پنسل پاک او ځنې نور ضروري وسايل شامل وي چې ښوونکی خصوصاً د رياضي او هندسې استادان د هغوی څخه د ضرورت مطابق په درسي وسايلو کې کار اخلي .

ح - چوټ (Abacus) : چوټ چې د حساب د ساده ماشين په نامه هم يادېږي ، د ابتدايي دورې د شاگردانو له پاره د حساب په زده کړه کې يوه ضروري وسيله ده .

چوټ يا ابکس په ډېر ساده ډول د يوه مستطيل شکله چوکاټ په ډول ترتيبېږي چې په هغه کې د مريو مشخص تعداد په داسې ډول منظم کېږي چې د هغوی له مخې د اعدادو طبقه مرتبه بندي او حتی د حساب څلورگونې عمليې پر زده کوونکو باندې عملاً اجرا کېږي .

درسي پلان

پلان په لغت کې تدبیر ، تخمین ، او سنجش ته وايي او په اصطلاح کې پلان هغه ذهني طرحه يا نقشه ده چې د يو کار د انجام له پاره دهغه فعاليتونه تنظيموي .

پلانونه ډېر ډولونه لري . دلته موږ له تدريسي پلانونو څخه بحث کوو او درې ډوله تدريسي پلانونه تر نظر تېروو .

درسي پلان يوه منظمه او سيستماتيکه تگلاره ده چې هدف د تر لاسه کولو له پاره د ښوونکي او زده کوونکو ټول فعاليتونه او داسې مواد په کې شامل وي .

د ښوونې او روزنې د هدفونو تر سره کېدل د ښوونکي دکار پلان پورې اړه لري . ځکه چې په ټولگي کې درس په حقيقت کې د ښوونکي له خوا په اساسي شکل د ښوونې او روزنې د فعاليتونو تنظيمول دي . درس بايد د زده کوونکو د پوهې د اندازې او د زده کوونکو له عمر سره برابر وي او د يوه ښوونځي د ترتيب شوي مهالوېش له مخې تدريس شي .

يو تعليمي درسي واحد د مضمون له هدفونو څخه وي په همدې اساس هر درس ځانته جلا جلا هدفونه او خاصيتونه لري . ښوونکي بايد کوشش وکړي چې د مطلبونو او موضوعگانو مفهوم زده کوونکي درک او پرې پوه شي . ښوونکي ته ضروري ده چې د تدريس له پېل څخه مخکې د کال په جريان کې د هر درس موفقيت معلوم او واضح کړي . له يوه درسي پلان څخه مقصد دا دی چې د زده کوونکو د استعداد او توان برابر د زده کوونکو تعليمي تجربې منظمې کړو . چې زده کوونکي يې په ذوق او علاقي سره زده کړي . د دې هدف د تر لاسه کولو او خپل کار په ښه ډول تر سره کولو له پاره پلان ته اړتيا ليدل کېږي .

الف — کلنی درسي پلان : ښوونکی د کلني درسي پلان د جوړولو په وخت کې باید درسي

موضوعگانې او پر مختلل يې په نظر کې ولري . درسي ساعتونه . رخصتی . علمي سیر . عملي

کارونه . څلورنیم میاشتنی امتحان او په همدې ډول له ټولګي څخه دباندې کارونه د جنتري او

مهالوېش له مخې وښودل شي . د تعلیمي کال په جریان کې د درسي موضوعگانو وختونه ټاکل

کېدای شي او له همدې سببه ښوونکي ته د محیطي او طبیعي موادو او نورو څخه د ګټې

اخیستلو او د عملي کارونو د تر سره کولو زمینه برابرېږي .

کلنی تعلیمي پلان د درسي موضوعگانو او د هغوی د تدریس وخت د عملي کارونو په ترسره

کولو سره . له ټولګي څخه د باندې درسونو ته متوجه کوي.

۱. د نوي تعلیمي کال دمهالوېش په اساس د تعین شوو ورځو د مضمون د درسي ساعتونو

شمېر په نظر کې نیول کېږي .

۲. ښوونکی د تعلیمي کال له پېل او ختم څخه خبروي تعلیمي میاشتنې معلومې کړي او د جوړ

شوي جدول په مربوطه ستون کې یې درج کړي .

۳. ښوونکی ته باید د څلورنیم میاشتنی — کلنی امتحانونو او د اوړي / ژمي د رخصتو نېټې

معلومي وي .

۴. ښوونکی باید په کال اومیاشت کې خپل تعلیمي ساعتونه معلوم اوتعیین کړي .

۵. که د ښوونکي درسي ساعتونه دعمومي رخصتو سره برابر شي نو دښوونکي له خوا باید یاد

داشت شي . په همدې ډول په تقریبي ډول دمریضی اونورو ضرورتونو وخت په تعلیمي کال

کې په نظر کې ونیسي او د اصلي ساعتونو له شمېر څخه یې کم کړي .

۶. د ترتیب شوي جدول په مربوطه ستون کې د تعلیمي کال دهرې میاشتنې د ساعتونو شمېر

ولیکي . شاید په بعضو میاشتو کې د رخصتیو له سببه د درسي ساعتونو تعداد کم یا

زیات شي .

۷. د کتاب ټول مخونه د درسي ساعتونو په شمېر تقسیم کړي او دهرې میاشتي ساعتونه په

مربوطه ستون کې ولیکي .

۸. ددرسي ساعتونو او صفحو په نظر کې نیولو سره د هرې میاشتي موضوعگانې او عنوانونه چې

باید تدریس شي په مربوط ستون کې ولیکي .

۹. په هر عنوان یا موضوع پورې مربوط درسي او کومکي مواد او سامان باید په پلان کې

درج شي .

۱۰. د بنې زده کړې او تدریس له پاره باید معلوم او ټاکل شوې طریقي او میتودونه په نظر کې

ونیول شي .

ب — میاشتنۍ درسي پلان : لکه چې مخکې وویل شو درسي پلانونه ډېر ډولونه لري : لیکن

موږ د مسلکي سیمینار د وخت په نظر کې نیولو سره درې ډوله پلانونه انتخاب کړي دي . چې

له کلني ، میاشتنی او ساعتوار درسي پلانونو څخه عبارت دي . د دې پلانونو جوړول د یوه

ښوونکي له پاره ډېر ضروري دي .

څه وخت چې یو ښوونکی خپل کلني پلان جوړ کړي ، څرنگه چې په کلني پلان کې

هدفونه ، مطلبونه ، موضوعگانې او تعلیمي فعالیتونه په ډېر لنډ ډول ځای شوي دي : ښوونکی

دې ته اړتیا لري چې د تعلیمي کال د هرې برخې هدفونه ، موضوعگانې ، مطلبونه او تعلیمي

فعالیتونه په شرح او واضح ډول ترتیب کړي . له همدې امله د میاشتي پلان جوړولو ته ضرورت

پیدا کېږي .

ښوونکی د میاشتنی پلان د جوړولو په وخت کې کلني درسي پلان ته گوري او د کلني پلان له مخي دهغه میاشتي د درسي ساعتونو او عنوانونو د شمېر مطابق میاشتنی درسي پلان جوړوي .
لومړی د میاشتنی پلان له پاره یو جدول ترتیبوي چې نمونه یې له دې رسالې سره مل ده .
او له کلني پلان څخه د هماغه میاشتي مطلبونه په اونیو کې په مفصل او مشرح ډول میاشتنی پلان ته را نقلوي . په همدې ډول د مربوطې میاشتي په موضوعاتو پورې مربوط درسي مواد ، میتودونه او عنوانونه په تفصیل او واضح ډول لیکل کېږي .

ج — یو درسي واحد پلان : درسي ساعتوار پلان له منظم چمتووالي څخه عبارت دی چې

ښوونکی یې تر تدریس له مخه ترتیبوي او په خپل ټولگي کې یې تطبیقوي . بې له پلان څخه هیڅ یو ښوونکی نشي کولای چې په لازم ډول خپلو هدفونو ته ورسېږي او یا د تدریس پړاوونه په منظم ډول تعقیب کړي . په همدې اساس ضروري ده چې د خپلو تدریسي موضوعگانو له پاره پلان ترتیب کړي . ښوونکی د درسي پلان تر جوړولو له د مخه باید لاندې ټکیو ته متوجه وي :

۱. ښوونکی دې د تدریس پر موضوع پوره تسلط ولري او د زده کړې په فعالیتونو کې دې قابلیتونه پیدا کړي .

۲. ښوونکی باید د ښوونې او روزنې د هدفونو په برخه کې پوره معلومات ولري او هم دې د تدریس اساسي او خصوصي هدفونه په نظر کې ونیسي . ځکه چې د دې هدفونو په پوهېدو سره هغه کولای شي خپلې تدریسي ستونزې حل کړي .

۳. د یوه درسي پلان تر جوړولو له مخه باید دې ټکي ته متوجه واوسي چې زده کوونکي وپېژندل شي او دهغوی فردي اختلافونه په نظر کې ونیول شي .

۴. بله کومه خبره چې د پلان تر جوړولو له مخه ضروري ده ، دا ده چې ښوونکی د واقعیت

او حقیقت له مخې خپل زده کوونکي او د زده کوونکو اړتیاوې وپېژني او پوره کولو ته یې ځان چمتو کړي او خپله آماده ګي په پلان کې ځای په ځای کړي او مواد او سامان ورته برابر کړي .

۵. ښوونکی باید په مناسبو او لازمو تکنیکونو باندې پوه شي چې تدریس ښه شي .

۶. ښوونکی باید د روانشناسۍ په اساساتو پوه وي چې د پوهې او زده کړې په مرحلو کې زده کوونکو ته ګټور واقع شي او د ارواپوهنې له لارښوونې سره سم له زده کوونکو سره د اړیکو په درلودلو سره له هغوی سره د زده کړې په برخه کې مرسته او همکاري وکولای شي.

د یوه درسي ساعت د پلان اهمیت : ښوونکی په هماغه درسي ساعت پورې اړوند د زده کوونکو ټول فعالیتونه په نظر کې نیسي او په پلان کې یې درج کوي . سره له دې چې د یوه درسي واحد پلان په جوړولو کې ډېرې داسې نقطې شته چې د پلان اهمیت او موثریت زیاتوي خو موږ دلته یو څو مهم ټکي چې تدریس مؤثره کوي او له ښوونکي سره په تدریس کې مرسته کوي وړاندې کوو :

۱. د یوه درسي واحد پلان جوړول له ښوونکي سره مرسته کوي چې د ده یو ساعته کار دی خپل ټاکل شوي هدف ته رهنمایی کړي اوله تشوېش او ګډوډۍ څخه یې وژغوري .

۲. د ساعتوار پلان په لرلو سره دمخلفو موضوعګانو تر منځ اړیکې پیدا کېږي . په همدې ډول د درسي موادو اړیکې له درسي فعالیتونو سره پیدا کوي او دا د دې سبب کېږي چې ښوونکی په خپله موضوع باندې تسلط ولري او له موضوع څخه خارج نه شي .

۳. درسي پلان ښوونکي ته د یوه مناسب تدریسي میتود د ټاکلو اوهم د زده کوونکو د پر مخګ د ارزیابي کولو زمینه برابروي او نتیجې یې تر لاسه کوي .

۴. درسي پلان د وخت د ضايع كېدو مخه نيسي او هم له بنوونكي سره مرسته كوي چې خپل

درس په منظم ډول پړاو په پړاو مخكې يوسي .

۵. درسي پلان په پوره ډول بنوونكي ته دا موقع برابروي چې خپل درس خالص كړي او هم په

دې پاڼه شي چې كوم فعاليتونه او مواد چېرته او په څه ډول په كار واچول شي .

د يوه درسي پلان اساسي گټې او وظيفې : د يوه درسي پلان گټې ډېرې زياتې وي دلته يې

يواخې يو څو اساسي گټې او وظيفې څرگندوو :

۱. مشكل او مغلق مطلبونه او مواد په ښه ډول ترتيبېږي .

۲. په تدريس كې له مختلفو ميتودونو او طريقو څخه گټه اخيستل كېږي .

۳. په درسي فعاليتونو كې زده كوونكو ته ونډه وركول كېږي .

۴. له درسي موضوع سره برابر مناسب مواد تيارېږي .

۵. په پوره ډاډ سره موثر تدريس كيږي .

۶. بنوونكي په تدريس كې خپل هدف ته رسېږي او داسې نور .

د يوه درسي پلان په جوړولو کې بايد لاندې اساسي مرحلې په نظر کې ونيول شي

۱. د درس هدف او مطلب : د تدريس په وخت کې هدف ته نژدې کېږو او که ترې لرې

کېږو (ښوونکی بايد پوه شي چې چېرې څم) ؟

۲. د زده کوونکو د پوهې د سطحې معلومول او د زده کوونکو د سويې مطابق تدريس کول .

۳. په تدريس کې له مناسبو میتودونو څخه ګټه اخيستل .

۴. د دې له پاره چې هدف ته رسېدلي یو که نه د زده کوونکو ارزيايي کول .

د يوه درسي پلان د پلي کولو مرحلې :

يو درسي پلان لاندې مرحلې لري :

I. **چمتووالی** : په دې برخه کې لاندې موضوعګانې شاملې دي .

الف — سلام اچول : د زده کوونکو د احوال پوښتنه کول ، د نظافت کتل حاضري اخيستل ، د

درسي موادو ترتيبول په ټولګي کې د زده کوونکو تنظيمول ، ... چې ذکر شي او داسې نور

فعاليتونه چې بايد اجرا شي خو په هر درسي پلان کې ضروري نه دي .

ب — د تېر درس ارزيايي : د تېر درس ارزيايي د موضوع څېړنګوالي په نظر کې نيولو سره په

مختلفو طريقو سره کېدای شي لکه په تخته کار کول ، شفاهي پوښتنې کول ، عملي کار کول ،

مباحثه کول او داسې نور .

ج — کورنی کار : کورنی وظيفه د درس يوه برخه ده . کورنی وظيفه د درس د مشق ، تمرين او

تحکيم له پاره ډېره مؤثره ګڼل کېږي . نو د کورني وظيفې په تعينولو او کتلو کې ښوونکی بايد

لاندې ټکي په نظر کې ونيسي :

د کورني کار کتل: په لاندې دوو طريقو سره ښوونکي کولای شي چې د وخت د ضايع کېدو مخه ونيسي او په لږ وخت کې په آساني سره د زده کوونکو له کورني کار څخه ځان ډاډه کړي.

- ښوونکي هدايت ورکوي چې ټول زده کوونکي بايد خپل کورنی کار خپلې مخې ته پرانيزي . يو زده کوونکي کورنی وظيفه لولي يا يې پر تخته باندې حل کوي . نور زده کوونکي د هغه له مخې خپل کورني کارونه اصلاح کوي او په عين وخت کې ښوونکي د څو زده کوونکو کورنی وظيفه چک کوي . په نوبت سره په هر ساعت کې د يو څو زده کوونکو کورنی کار په دقت سره گوري .

- ښوونکي د ضرورت له مخې د ټولگي زده کوونکي په څو گروپونو وېشي او دهر گروپ غړي د سر گروپ تر هدايت لاندې يو دبل کورنی کار گوري . په همدغه وخت کې يو زده کوونکي خپل کورنی کار پر توره تخته ليکي / لولي . نور زده کوونکي ورسره خپل کار چک کوي . ښوونکي د ټول جريان څارنه کوي .

د هڅونه : د اغېزمنې زده کړې له پاره ښوونکي ته دا ضروري ده چې زده کړې ته د زده کوونکو ذهني چمتوالی يقيني کړي او په خپله يې هم په منظم ډول ځان چمتو کړی وي . ښوونکي د دې خبرې ضامن دی چې ځان او زده کوونکي دواړه د ښوونې / زده کړې د عمليې د سرته رسېدو له پاره چمتو کړي . د دې معنا دا ده چې ښوونکي په خپل مضمون کې ژوره پوهه ، د ورځنيو درسونو واضح مگر تغير منوونکي پلان او د خپلو زده کوونکو د هڅولو توان ولري . تر څو د ښوونې / زده کړې عمليه پېل کړای شي . دا د ښوونکي دنده ده چې زده کوونکي تر تدريس مخکې زده کړې ته يوازې چمتو نه بلکې لېوال يې هم کړي . دا لازمي ده چې زده کوونکي له زده کړې سره علاقه ولري او د هغې پر گټو وپوهېږي . زده کوونکي تر

د پیدا گوږي په ماهیت به ښه وپوهېږو — پیدا گوږي د نظر او عمل تر منځ اړیکې ټینګوي .
تربیتي اروا پوهنه د زده کوونکي او ټولنې تر منځ له هغه سلوک او اړیکو سره علاقه لري چې
دواړه لوري په ښوونځي یا چاپېریال کې ورسره مخامخ دي . دا علم د اروا پوهنې د علومو له
ساحې څخه حقیقتونه انتخابوي چې د زده کوونکو پر زده کړه او وده باندې اغېزه لري .

د پیدا گوږي یا د روزنې د فن په ساحه کې د نظر او عمل تر منځ اړیکې موجودې دي
تربیتي فن د زده کوونکو په تدریس او تعلیم کې مستقیماً برخه لري د ښوونې او روزنې پوهان
وايي چې " اروا پوهنه یو علم دی او تدریس یو فن دی . علوم هېڅکله نشي کولای چې مستقیماً
فنون را منځ ته کړي نو باید د تطبیق له پاره وسیله موجوده وي .

د مثال په ډول ، تربیتي فلسفه وايي چې د زده کوونکو تر منځ د همکارۍ روحيې ته انکشاف
ورکول ښه کار دی .

تربیتي اروا پوهنه د دغه همکاريو د روحيې د ایجادولو وسایل او لارې چارې چمتو کوي .
پیدا گوږي د دغه وسایلو د تطبیق له پاره لارې هواروي نو د دې درې وار و زده کړه د ښوونکو له
پاره حتمي او ضروري ده .

- څنگه چې ښوونه او روزنه د اشخاصو د ذهني او اخلاقي روزنې بنسټ تشکیلوي او د دې
په واسطه د افرادو پوهه زیاتېږي تجربې پیدا کوي او د یوې ټولنې کلتور له یوه نسل څخه
بل نسل ته لېږدول کېږي او د یوې ټولنې افراد هڅوي چې له ټولنیز ژوند سره توافقه وکړي
د خپلو او د ټولنې د اړتیاوو په پوره کولو کې ونډه واخلي نو په هره اندازه چې د ښوونې
او روزنې په کیفیت کې ښه والی راشي په هم هغه اندازه د ټولنې په وده او پرمختیا کې
زیاتوالی راځي . د دې له پاره چې دې هدف ته ورسېږو نو تدریس باید دا
ځانګړتیاوې ولري .

- د نظر او عمل تر منځ یو والی یعنې ښوونکی د درس موضوع ته د زده کوونکو او د ټولنې د

وظیفه شناسی زیات د شوق او علاقې له مخې ښه زده کړه کوي . که چېرې یو ښوونکی موضوع ته جالبه او د مشغولتیا ښه ورکړي زده کوونکي زده کړې ته تشویقېږي او د ښوونې / زده کړې د عملیې نتیجې به ټولو اړونده کسانو ته مثبتې وي .

زده کوونکي درس ته دهغونې په نتیجه کې په درس کې په فعاله ډول برخه اخلي . مسلکي او با تجربه ښوونکي د زده کوونکو د برخې اخیستنې احساس په لوړه سوبه ساتي او له مضمون سره د هغوی علاقه زیاتوي . چې په خپل وار د دوي د تمرکز قدرت او په پای کې د زده کړې توان یې زیاتېږي .

د اروا پوهنې علما په دې فکر دې چې د فعالې او موثرې زده کړې له پاره زده کوونکي د داخلي یا خارجي عواملو په واسطه زده کړې ته چمتو شي . او داسې وهڅول شي چې د یوه خاص هدف په لور رهنمائي شي . هڅونه کېدای شي چې په پوښتنو کولو، د ورځني ژوند د اړوندو پرابلمونو په وړاندې کولو او داسې نورو طریقو سره وشي او زده کوونکي زده کړې ته وهڅول شي . کېدای شي د اړونده موضوع اړیکې له ژوند سره څرگندې کړي او موضوع ته دهغوی د اړتیاوو سره ارتباط ورکړي شي . دکار پروسه دلچسپه او په زړه پورې وښودل شي . څرگنده خبره ده چې یو هڅول شوی زده کوونکی تر هغه بل چې یوازې په زوره زده کړه کوي په خوراډېره ښه طریقه زده کړه کوي .

ښوونکی باید کوبښ وکړي یو نوی پرابلم / موضوع په داسې توګه وړاندې کړي چې زده کوونکي ورباندې کار کولو ته وهڅول شي .

د بلې خوا څنګه چې هڅونه د زده کوونکو پوره توجه او فکري تمرکز ته ضرورت لري نو د ټولګې فضا باید آرامه وي اوداسې پوښتنې مطرح شي چې ساده او د زده کوونکو د سوبې سره

برابرې وي . لنډه دا چې زده کوونکي هغه وخت ښه زده کړه کوي چې زده کړې ته وهڅول شي او ښوونکی ورته د درس گټې په مجموعي توگه واضح کړي او ورو ښيي چې په دې موضوعاتو پوهېدل زده کوونکو ته گټه رسوي .

II. د نوي درس پیل : د نوي درس معرفي کول د موضوع په نوعیت او د ښوونکي په مسلکي

پوهې پورې اړه لري . په تخته د درس د عنوان تر لیکلو وروسته له زده کوونکو څخه په پوښتنه پوښتنه دتېر او نوي درس په ارتباط ورکولو نوې موضوع معرفي کېږي .

د دې له پاره چې تدریس موثر شي . ښوونکی او زده کوونکي ژر او په آسانه سره د درس هدفونه تر لاسه کړي ، د خپل تدریس څخه ښه نتیجه واخلي . نو موضوع دې . د واقعي شیانو په کارولو سره زده کوونکو ته ور وپېژندل شي . زده کړه آسانه او تر ډېره وخته پورې یې په ذهن کې پاتې شي .

پر حقيقي شیانو سر بېره ، نمونه یي ، تصویري ، مشاهده یي ، تمثيلي او تخنیکي مواد لکه مودلونه ، نقشي ، تصویرونه ، چارتونه ، کارتونه ، او پوسترونه هم د موضوع په معرفي کولو کې ډېر اهمیت لري . نوی درس دې له مشخص څخه د نیم مشخص او مجرد په لورې یا آسان څخه د مشکل په لورې رهنمائي شي .

د حقيقي شیانو او محیطي درسي موادو په کارولو سره زده کړه په زړه پورې کېږي . د فکر کولو له پاره زده کوونکو ته وخت ورکول کېږي . هڅه دې وشي چې زیات فعالیتونه زده کوونکي په خپله وکړي . ښوونکی دې لارښوونه او مرسته وکړي . د درس د اړوندو موادو انتخابول او برابرول هم د ښوونکي په ابتکار ، مسلکي پوهې ، محیطي شرایطو او مسلک سره د ښوونکي په علاقې پورې اړه لري . د موادو څخه دې په مناسب ډول کار واخیستل شي .

د تدریس دا مرحله د ښوونکي او زده کوونکو د عملي فعالیتونو تر سره کولو عملي جریان دی. چې ګام په ګام یې د درس هدفونو ته نژدې کوي. ډېر فعالیتونه باید په خپله زده کوونکي وکړي یعنې زده کوونکي باید د درس مرکز وي او تدریس با معنا او عملي جنبه ولري.

که چېرې درس په تجربه پېل شوی وي نو ښوونکی / زده کوونکی په تجربې پورې مربوط سامان او مواد واضح کوي او زده کوونکي په تربیت که د تجربې او بیا د درس د موضوع د هدف په لورې رهنمائي شي. د تجربې د نتیجو په باره کې مناقشه او بحث پرې کوي. نوې او ګران اصطلاحات پر تخته لیکي او معنا کوي.

که چېرې درس په فورمول/ رابطه پېل شوی وي. نو زده کوونکی / ښوونکی لومړی د دې رابطې اجزا او د اجزاوو تر منځ اړیکې او اړونده واحدونه توضیح کوي.

او بیا په دې رابطو پورې اړونده مسایل پر تخته او په کتابچو کې حلوي. چې زده کوونکي وکولای شي چې د درس مفهوم په خپله ژبه ووايي او هڅه دې وشي چې د موضوعګانو او مفهومونو اړیکې له ورځني ژوند سره ورکړای شي. سر بېره داسې سوالونه او پرابلمونه دې زده کوونکو ته ورکړای شي چې د زده کوونکو د ژوند او چاپېریال سره اړیکي ولري.

III. مشق او تمرین: د دې له پاره چې دنوي درس پوځوالی شوی وي او د زده کوونکو ذهني قوې منظمې شي نو زده کوونکي په عملي، تحریري یا شفاهي ډول د درس په اړوند فعالیتونه سرته رسوي. په عملي ډول د یو فعالیت یا تجربې مشق کول – یا په توره تخته د ځینو سوالونو حلول او نور سرته رسوي.

دا مرحله زده کوونکو ته موقع ورکوي ترڅو – په آزاده ډول خپل پټ استعدادونه په کار واچوي او د لا زیاتي زده کړې د حاصلولو له پاره آماده شي. د بلې خوا په دې مرحله کې د زده کوونکو درسي ستونزې معلومېږي.

زده کوونکي د استعدادونو له پلوه پېژندل کېږي او اړتیاوې یې په ګوته کېږي . د عملي زده کړې د مشق کولو په نتیجه کې د زده کوونکو نظري زده کړه ثبات مومي او د زده کوونکو د فطري او طبیعي غوښتنو سره برابر د ژوند او اجتماعي امورو په اړوند مسایلو کې د ستونزو په حل کې فعاله ونډه اخلي . په مشق او تمرین کې د زده کوونکو حسي او ذهني قوې په واقعي ډول وده مومي او کومه زده کړه چې د مشق او تمرین له برکته تر لاسه کېږي کېدای شي د انسان په عملي ژوند کې دایمي بڼه پیدا کړي .

په لومړنیو زده کړو کې د مشق او تمرین له پاره د ډېرو ساده محیطي موادو څخه هم ګټه اخیستلای شو ، د دې له پاره چې ټولو زده کوونکو ته ونډه ورکړای شي نو ټولګی دې په مناسبو ګروپونو تقسیم شي ځکه چې هدف ژر تر لاسه کېږي او د ونډې اخیستلو او فعالیت مقدار څو چنده کېږي . د بلې خوا د مشق او تمرین وخت باید وټاکل شي او د مشق او تمرین د لارښوونو سره سم دې فعالیتونه سرته ورسېږي . د مشق او تمرین کار دې واضح شي تر څو زده کوونکي د مشق او تمرین په طریقه پوه او په عملي ژوند کې حقیقتونه په آسانی سره زده کړي او معقوله ګټه ترې واخلي .

VI. لنهیز او ارزیابی : د زده کوونکو څخه د اړونده موضوع پوښتنې کېږي تر څو ښوونکی دا معلوم کړای شي چې درسي هدفونه څومره لاس ته راغلي دي . کوشش دې وشي چې په دې مرحله کې د ضعیفو زده کوونکو څخه پوښتنې وشي . د ارزیابی د نتیجې له مخې لوستل شوې موضوع په لنډ ډول یو ځل بیا تکرارېږي او ډېر فشار ضعیفو ټکو باندې اچول کېږي .

د موضوع په اړوند د زده کوونکو د علمي سويې برابره کورنۍ وظیفه ورکړ شي . کورنۍ وظیفه د درس یوه ضروري برخه ده . د درس ځینې مشکلي برخې چې زیات مشق او تمرین ته ضرورت

لري کولای شو . چې د کورني کار په ډول يې زده کوونکو ته ورکړو تر څو په کور کې په دې موضوعاتو باندې کار وکړي د بلې خوا کورنۍ کار زده کوونکي مجبوروي چې د موضوع په باره کې د ټولگي څخه د باندې نور معلومات را ټول او ترتيب کړي او ټولگي ته يې را وړي . کورنۍ کار دې نه پېر زيات او نه پېر کم وي او په راتلونکي ورځ کې دې ضرور وکتل شي او اصلاح دې شي تر څو د زده کوونکو غلطيو او نيمگړتياوو ته بڼوونکۍ متوجه شي .

د کورني کار تعينول :

- بڼوونکۍ بايد د کورني کار له پاره لازم او واضح هدايت ورکړي .
- کورنۍ کار بايد د زده کوونکو له سوې يې سره برابر وي .
- کورنۍ کار بايد د درس له موضوع سره ارتباط ولري .
- د کورني کار په اړوند بايد مخکې له مخکې ورته مثالونه حل شوي وي .
- کورنۍ کار بايد په مناسبه اندازه وي چې زده کوونکي يې په پوره مينه او توجه تر سره کړي . شاقه او ستړۍ کوونکي کار نه وي .

بڼوونکۍ بايد ټول هغه زده کوونکي چې کورني کارونه يې په ښه ډول سرته رسولي وي تشويق کړي او داسې زده کوونکي د ټولگي په وړاندې وستايي . دا کار د کورني کار سرته رسول گړندي کوي او هغه زده کوونکي چې يا کمزوري او يا خپل کورني کارونه سرته نه رسوي بايد متوجه کړای شي . ښايي بڼوونکۍ لايق او پوه زده کوونکي وگوماري چې له ضعيفو زده کوونکو سره د هغوی په کورنيو کارونو کې د گروپي کار په شکل سره مرسته وکړي .

د تدریس میتودونه

- میتود له یوناني کلمې میتودوس Methodology څخه اخیستل شوي چې د یوې ستونزې یا مسالې د حل د لارې او طریقې معنا لري . د ښوونې او روزنې پوهانو میتودونه په مختلفو ډولونو تعریف کړي دي ، چې تقریباً ټول یې په لږ توپیر سره ورته دي ، مثلاً :
- میتود د زده کړې او روزنې یو لړ منظم او جوړوونکی فعالیتونه دي چې ښوونکی او زده کوونکي د تدریس مطلوبو هدفونو ته رسوي .
 - میتود یو لړ تعمیری او جوړوونکي فعالیتونه دي چې زده کوونکي هدف ته رسوي .
 - میتود هغه منظمه طریقه او تگلاره ده چې د یوه علمي موضوع د درک او زده کړي له پاره انتخابېږي .

د تدریس د میتودونو اهمیت :

- میتود د ښوونې او روزنې د مسلکي مضمونونو د ملا د تیر حیثیت لري . بې له میتودو څخه د تدریس عملیه په ښه توګه تر سره کېدای نه شي . هغه ښوونکی چې تر روزنې لاندې نیول کېږي ، اړتیا لري چې که امکان ولري ، د تدریس په ټولو لارو او چارو وپوهېږي . او په دې پوه شي چې ولې د تدریس په مختلفو طریقو تاکید کېږي میتود د پوهې د تر لاسه کولو له پاره یوه وسیله ده . د دې له پاره چې تدریس یې ګټور تمام شي ښوونکی په کې له خپلو مهارتونو څخه کار اخلي . د میتودونو اهمیت په لنډه توګه داسې توضیح کېږي :
- کله چې په تدریس کې د مناسبو لارو څخه استفاده وشي ، ښوونکی د زده کوونکو علاقه ځان ته ور اړولی شي .
 - د تدریس مناسب میتود د ښوونکي وخت او توانایي له ضایع کیدو څخه ساتي .

- د تدریس میتود د تصادفي او غیر منسجم تدریس مخه نیسي او په درس کې بي نظمي .
وار خطايي نه را منځ ته کېږي .
- مناسب میتود د زده کوونکو پوهه او مهارتونه زیاتوي .

د تدریس د میتودونو ډولونه :

- I - د عملي تدریس میتودونه .
 - II - د شفاهي تدریس میتودونه
 - III - د سمعي او بصري تدریس میتودونه .
- I - د عملي تدریس میتودونه :** د ښوونې او روزنې پوهان پر عملي میتودونو زیات ټینګار کوي .
ځکه چې د دې میتودونو په مرسته د زده کوونکو زیات حواس په کار اچول کېږي . په عملي میتودونو کې د فعالیت مرکز زده کوونکي وي . ښوونکی زده کوونکو ته ښوونه کوي او څاري یې . زده کوونکي په خپله په عملي توګه فعالیتونه کوي . خو ډیر وخت یو زیات شمېر ښوونکي د تدریس په ځینو میتودونو لکه نمایشي ، تجربې او داسې نورو کې فکر کوي چې په عملي توګه کار او فعالیت شوی دی او د یوه تن زده کوونکي یا د زده کوونکو یوې ډلې په واسطه د یوې تجربې کول یا د یوه تربیتي فلم ښودل او یا د یوه خاص حالت تمثیلول عملي فعالیتونه ګڼي . خو د تدریس د اصولو له مخې د عملي میتودونو له نوم او عملي اړخ سره ښه سمون نه خوري . ځکه چې ټول زده کوونکي به هغه عملي مشاهده کړي . خو که له زده کوونکو څخه وغوښتل شي چې کومې تجربې چې تاسو ولیدلې او یا کوم عملیات چې تاسو په فلم کې وکتل هغه تر سره کړي . طبیعي ده چې ډیر زده کوونکي هغه فعالیتونه په اصلي بڼه او ښه توګه تر سره کولی نه شي او د کار او فعالیتونو په اجرا کې به ډېرې نیمګړتیاوې ولري . دا نیمګړتیاوې هغه وخت

له منځه تللی شي چې زده کوونکي په خپله فعالیتونه وکړي . نو عملي میتود هغه وخت ښه تطبیق کېږي چې ټولو زده کوونکو ته د کار او فعالیت زمینه برابره شي او په خپله عملي توګه کار وکړي .

جان دیوي امریکایي عالم وایي چې د عمل کولو په برخه کې دې مهم ټکی ته توجه په کار ده چې هر عمل انسان له پاره دوه ارزښته لري . یو دا چې د کنجکاوی میل یې هڅوي او تجربې یې زیاتوي ، او بل دا چې له هغه څخه عملي استفاده کوي . یعنې څه چې یې عملاً زده کړي دي د ژوند د مسئلو او مشکلاتو په حل کې ځنې کار واخلي .

لومړي ډول ته یې نظري ارزښت او دوهم ډول ته یې عملي ارزښت وایي . جان دیوي د کار په عملي اړخ معتقد دی او وایي چې د پروګرام او ښوونځي هغه مواد او موضوعګانې د ارزښت وړ دي چې عملي جنبه ولري او د انسان ژوند ښه او خوشحاله کړي . په دې اساس ، د ښوونې او روزنې غرض یوازې د پوهې خپرول نه دي . بلکې له پوهې څخه په ژوند کې عملاً ګټه اخیستل دي یعنې څه چې زده کوي ، ویې ازمایي یا یې تجربه کړای شي : ځکه چې بریالیتوب د عمل په نتیجه کې را منځ ته کېږي .

د عملي میتود هدفونه :

- د زده کوونکو پنځه ګوني حواس په کار اچول او مهارتونو ته یې وده او پراختیا ورکول .
- په خپله د زده کوونکو له خوا د مسالې حل پیدا کول .
- د زده کوونکو ابتکاري قوه په کار اچول او ټولو زده کوونکو ته د کار او فعالیت زمینه برابرول .
- له زده کړې سره د زده کوونکو دلچسپي او علاقه زیاتول او اسانه کول تر څو د زده کوونکو په ذهن کې هغه تر ډېره وخته پاتې شي .

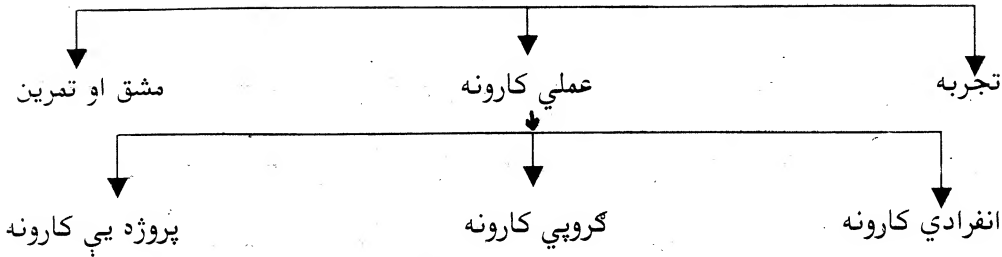
د عملي میتود گټې :

- څرنگه چې په دې میتود کې کار او فعالیت عملي وي نو موضوع ته د زده کوونکو پام زیات ور اړول کېږي .
- د دغه میتود په واسطه تدریس دځانگړي ، گروپ او پروژې یې کارونو په ډول ښه تمامیږي.
- په عملي میتود کې هر زده کوونکی د فعالیت مرکز وي .

د عملي میتود کړنلاره :

- داسې درسي موضوع دې انتخاب شي چې په عملي توګه په کې کار او فعالیت وشي .
- د تطبیق له پاره یې دې مناسب او منظم درسي پلان جوړ شي .
- د کار طریقي دې په واضح توګه وښودلې شي چې په ځانگړي ، گروپي یا پروژې یې ډول تر سره شي .
- هغه مواد او وسایل چې اړتیا ورته لیدل کېږي باید مخکې له مخکې تهیه شي.
- د کار او فعالیتونو د وېشلو په وخت کې دې د برخه والو استعداد او علاقې په نظر کې ونيول شي .
- د پروګرام برخه وال دې یو بل ته د خپلو اجراتو په باره کې معلومات ورکړي .
- مربی دې د کار او فعالیتونو نتیجه گیری ووايي .
- مربی دې د کار او فعالیتونو نیمګړتیاوې برخه والو ته په ګوته کړي .

عملي میتودونه

د تجربی او ازمیښت میتود :

د علمي حقایقو په څیړنه او سپړنه کې تجربه فوق العاده رول لري . تجربه په لغت کې د ازمایښت او امتحان په معنی راغلې ده . اصطلاحاً . تجربه هغه عملي زده کړه ده چې د هغه په مرسته د حقایقو قانونمندی کشف او د استفادې امکانات یې تر لاسه شي . په تجربه کې له عملي اصولو او قواعدو څخه کار اخیستل لازمي دي . دځینو موضوعاتو تدریس او زده کړه په شفاهي او نظري ډول ښه نه کېږي خو کله چې ښوونکی / زده کوونکي هغه تدریس او زده کړه په عملي ډول تجربه کړي درک یې اسانه کېږي .

د تجربی د میتود هدفونه :

- د تجربی په مرسته دشیانو فزیکي او کیمیاوي خواص پیژندل .
- د تجربی په مرسته د ژورې پوهې حاصلېدل او ژر له ذهن څخه نه وتل .
- د زده کوونکو حرکي حس ته وده او انکشاف ورکول .
- زده کوونکي د لابراتوار د کار له سیستم او د وسیلو له استعمال سره آشنا کول .
- د تجربی په مرسته د شیانو ګټور او غیر ګټور اړخونه پېژندل .

ژوند سره ارتباط ورکړي .

- د درس موضوع په ډېره مینه - زده کوونکو ته داسې وړاندې شي چې زده کوونکي یې په اهمیت پوه او د زده کړې سره یې علاقه پیدا شي .

- د درس په وړاندې کولو کې د زده کوونکو عمر ، استعداد ، او تجربه په پام کې ونیول شي او درس ورته په ساده کلمو وړاندې شي نوښت او ژور فکر کولو ته وهڅول شي .

- په زده کوونکو کې د مسؤلیت احساس وروزل شي او په دې پوه شي د څه له پاره ښوونځي ته راځو - په ټولنه کې زموږ مسؤلیت څه دی ، او ټولنه له ما څه غواړي .

- زده کوونکي داسې وروزل شي چې په خپل ځان یې اعتماد او باور پیدا شي او هڅه وشي چې ځان او ټولنه په خپلو پښو ودروي د سم قضاوت کولو احساس یې وروزل شي او په ټولنه کې انساني اړیکو ته وده ورکړي .

د دې له پاره چې پورتنی هدفونه لاس ته راشي نو تعلیمي نصاب ، باید د ټولنې د اړتیاوو سره سمون ولري . تدریس کوونکي باید سابقه او تجربه ولري او تدریس په مینه پر مخ بوزي — د پلان سره ټولګي ته لار شي او د آماده ګۍ په درلودلو سره د مناسبو میتودونو څخه کار واخلي او تدریس پرې اغیزمن کړي او اغېزمن تدریس کولای شي چې د زده کوونکو او ټولنې د دوامداره ودې باعث وګرځي او زده کوونکي د راتلونکو نقشونو د سرته رسولو له پاره چمتو کړي د دې هدف د پوره کولو له پاره پوه ، تجربه لرونکي او با احساسه ښوونکي ، غښتلی تعلیمي نصاب ، په زړه پورې درسي مواد او وسایل ، د زده کوونکو او ټولنې علاقه مندی او د ښوونکو او زده کوونکو هڅونې ته اړتیا ده تر څو زده کوونکي وهڅول شي چې په درسي فعالیتونو کې په فعاله ډول برخه واخلي .

تجربې په لابراتوار کې تر سره کېږي په لابراتوار کې لازم او ضروري مواد او وسایل د تجربو له پاره موجود او آماده وي . مثلاً : د کيمياوي عناصرو نمونې ، تيزابونه ، القې ، تيستيوبونه او داسې نور ... ځينې ساده تجربې لابراتوار نه غواړي په ساده وسيلو سره په ټولگې کې هم کيدای شي . مثال : له اوبو سره د کلسيم اکسايډ تعامل يو اکزوترميک (حرارت توليدونکی) تعامل دی . زده کوونکي د دې تجربې په ليدو سره د اکزوترميک په معنا ښه پوهیږي . د تجربې ميتود د زده کړې يو ښه ميتود دی .

که يو ښوونکی يا يو برخه وال يا يوه ډله زده کوونکي يوه تجربه وکړي نو د نورو زده کوونکو له پاره د مشاهدې حالت غوره کوي او که هر زده کوونکي تجربه وکړي نو د عملي کار حالت غوره کوي .

د تجربې ميتود کړنلاره :

- د تجربې موضوع او هدف بايد برخه والو ته توضيح شي .
- د تجربې له پاره بايد دقيق پلان ترتيب شي .
- د تجربې د ضرورت وړ مواد او وسيلې بايد تهيه شي .
- د تجربې مواد او سامان بايد برخه والو ته ور وپېژندل شي .
- هغه خطر ناک مواد چې په تجربه کې استعمالېږي بايد زده کوونکو ته تر تجربې مخکې معرفي شي .

- د تجربې په هره برخه کې بايد لازم توضيحات ورکړل شي . په اخر کې له برخه والو څخه د تجربې د نتيجه په باره کې شفاهې پوښتنې وشي او برخه وال دې هغه بيان کړي .

عملي کارونه :

عملي کارونه د عملي میتودونو له جملې څخه دي . عملي کارونه د لومړنیو ښوونځیو په پروگرامونو کې عمومیت لري . معمولاً د عملي کارونو اساسي مطلب زده کوونکو ته عملي زده کړه ورکول دي چې د ژوند او اجتماعي چارو په اړوندو مسایلو کې د پرابلمونو او مشکلاتو په حل او فصل کې فعاله ونډه واخلي .

د عملي کارونو په کولو کې نظري زده کړه استحکام او ثبات مومي ، زده کوونکو ته د هغوی د فطرتي او طبیعي غوښتنې مطابق دکار او فعالیت زمینه برابره او ضمناً په درسي پروگرام کې د زده کوونکو په ګټه تنوع پیدا کېږي په عملي کارونو کې مؤثر عامل د عملي کارونو تنظیم دي . د عملي کارونو تنظیمول د درسي موضوع او درسي مددو موادو له نوعیت او کمیت سره نژدې رابطه

لري . عملي کارونه دا دي :

الف : انفرادي عملي کارونه

ب : ګروپي عملي کارونه

ج : پروژه یي عملي کارونه

الف — انفرادي عملي کارونه : په درس کې انفرادي عملي کارونه هغه فعالیت دی چې پر

هر یوه زده کوونکي باندې په مستقل ډول عملي کېږي. مثال : کله چې ښوونکی د دینیات په مضمون کې تیمم په عملي طریقو وکړي نو بیا عین عملیه په هر زده کوونکي باندې اجرا کوي .

ب — ګروپي عملي کارونه : دا دیو شمیر افرادو مشترک فعالیتونه دي چې د یوې خاصې او

مشخصې موضوع له پاره کېږي . ګروپي کارونه د تدریس یو ښه میتود دی . دا میتود زده کوونکي هڅوي چې زیات کار وکړي په دې میتود کې مشق او تمرین زیاتېږي . ښوونکی د

زده کوونکو د ذهني او جسمي توانایی په نظر کې نیولو سره د مذاکرې ، مناقشې ، ازموینې او نورو مقصدونو له پاره د ټولګي زده کوونکي پر مختلفو ګروپونو وېشي . زده کوونکي هڅول کېږي چې په ګروپي کار کې ډیر څه وګوري ، غوږ ونیسي ، ولولي ، فکر وکړي ، ولیکي او بې له وېرې خپل نظرونه وړاندې کړي .

د ګروپي کارونو ګټې :

- زده کوونکي په کار او فعالیتونو کې ښه برخه اخلي .
- د افهام او تفهیم مهارت یې قوي کېږي .
- په ګروپي کار کې د انتقاد قبلولو روحیه پراختیا مومي .
- د ګروپ د غړیو پوهه یو بل ته په ښه ډول انتقالېږي .

د ګروپي کارونو کنټلاره :

ښوونکی دې د ګروپي کارونو په وخت کې لاندې ټکي په نظر کې ونیسي :

- د ضرورت له مخې دې د ګروپ شمېر زیات یا کم کړي .
- د ګروپي کار لارښوونه باید واضح وي .
- ښوونکي باید ګروپونه کنټرول او سوالونو ته ځواب ووايي .
- زده کوونکو ته دې داسې وظیفه ورکړل شي چې د اجراکولو توان یې ولري .
- د ګروپي کارونو له پاره دې معلوم وخت ورکړل شي .

ج - پروژه یي عملي کارونه :

د له ایز فعالیتونه دي چې د یوه ټولګي زده کوونکو د ژوندانه

د عیني شرایطو پر بنا د مربی تر نظر او رهنمایي لاندې کېږي . دا میتود د جسمي اجتماعي ، عاطفي او ذهني فعالیتونو د کولو له پاره یو ښه میتود بلل کېږي .

د نولسمې پېړۍ په آخر کې جان د يوې امريکايي عالم (۱۸۵۹ — ۱۸۵۲) وويل چې فردي فعاليتونه مهم نه دي . د هغه مناقشه دا وه چې ماشومان بايد ژوندانه ته آماده شي او دا هغه وخت امکان لري چې دوی د ژوندانه په کارونو کې برخه واخلي . په دې اړوند د اسلام په مبارک دين کې ۱۴ پېړۍ پخوا بشر ته لارښوونه شوې چې ماشومان د ژوندانه په چارو کې شريک کړي . دغه راز زده کړه دې وکړي چې راتلونکي ژوند ته آماده شي او خپل چاپېريال کې په خوشحالي ، روغتيا ، سوله ، امن او برياليتوب سره ژوند وکړي . دا کار هغه وخت کيدلی شي چې زده کوونکي د ژوندانه له اصلي پديدو سره په تماس کې وي . د پروژې يې کارونو په ذريعه زده کوونکي حقيقي ستونزې پيژني او دحل له پاره په ټولنيزه توگه کار کوي .

ښوونکي بايد هوښيار وي چې ټول زده کوونکي په پروژې يې کارونو کې برخه واخلي . که داسې ونه شي نو يو شمېر زده کوونکي به مايوس او بېکاره پاتې شي . دا ميتود زيات وخت ته اړتيا لري . په هره موضوع کې عملي کيدلی نشي . د پروژې يې کار هدفونه بايد زده کوونو ته واضح شي او بايد نتيجه ځنې تر لاسه کړي . بې له دې به دا کار زده کوونکو ته هسې يوه ساعت تيرې او تفريح وي .

مشق او تمرين :

مشق او تمرين د زده کړې عنعنې او طبيعي طريقې دي . مگر په دې شرط چې له فهم او بصيرت سره ملگري شي . په مشق او تمرين کې د زده کوونکو حسي او ذهني قواوې په واقعي ډول وده کوي او کومه زده کړه چې د مشق او تمرين په برکت تر لاسه کېږي ، کيدای شي . د انسان په عملي ژوند کې دوام پيدا کړي .

د مشق او تمرین اهمیت په دې کې دی چې د تر لاسه شویو علمي او فني زده کړو ته ثبات او استحکام ور بخښي او زده کوونکي له زده کړای شویو حقایقو څخه په مختلفو شرایطو کې د استفادې له پاره چمتو کېږي .

د مشق او تمرین له میتودونو څخه په بیلا بېلو مضامینو لکه ژبه ریاضي ، فزیک ، کیمیا او نورو کې استفاده کېږي . په لومړنیو دورو کې د مشق او تمرین له پاره له ډیرو ساده اومحیطي موادو څخه استفاده کیدای شي . مثلاً د خط صحیح او ښکلی لیکل د مشق او تمرین په مرسته په زده کوونکو کې استحکام مومي چې په مختلفو وسایلو لکه توره تخته ، دمشق تخته ، سلتي تخته ، کاغذ او نورو باندې عملي کېږي . په حساب کې د عدد نویسي یا څلور گوني عمليي په مشق او تمرین زده کېږي .

په لوړو ټولگیو کې د مختلفو مضامینو لکه ریاضي ، فزیک ، کیمیا او داسې نورو د فورمولو او معادلو زده کړه او په ذهن کې یې استحکام په مشق او تمرین سره کېږي . مشق او تمرین استعداد ته پراختیا ورکوي او په عملي زده کړه کې ستر نقش لري .

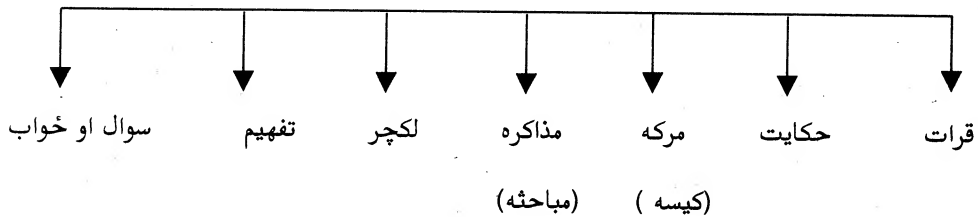
په مشق او تمرین کې باید لاندې عواملو ته پوره دقت او پام وشي :

- د مشق او تمرین د وخت ټاکل .
- د مشق او تمرین د هدایاتو عملي کول .
- د مشق او تمرین د عملي اجرا په هکله زده کوونکو ته وضاحت ورکول چې د مشق او تمرین په طرز اوطریقه باندې وپوهېږي په عملي ژوند کې له یوې خوا حقایق په آسانه تر لاسه کړي او له بلې خوا له حاصل شوې زده کړې څخه معقوله استفاده وکړای شي .

II - شفاهي میتودونه:

د تدریس شفاهي میتودونه د زده کړې په بهیر کې زیات اهمیت لري . هغه هیوادونه چې د ښوونې او روزنې پرمختللي نظامونه او عصري درسي مواد او وسایل زیات لري له عملي او تجربې میتودونو څخه زیاته گټه اخلي . خو هغه هیوادونه چې درسي وسایل او مواد لږ لري ، په تدریس کې زیاتره کار له شفاهي میتودونو څخه اخلي .

شفاهي میتودونه

دلته له شفاهي میتودونو څخه ځینې څیرو :

د کتاب لوستلو میتود :

دا یو قدیمي میتود دی چې اوس هم په تدریس کې ور څخه استفاده کېږي . له کتاب څخه باید استفاده وشي . ځکه چې په تدریس کې کتاب اصل اونور مواد فرعي حیثیت لري . د کتاب متن په تدریس کې کومک کوي . خو یو زیات شمېر ښوونکي په ډیره زړه طریقه د کتاب د لوستلو له میتودو څخه گټه اخلي . دا ډول ښوونکي ځان نه په تکلیفوي چې نور مواد برابر کړي یا د درس له پاره تیاری ونیسي . ټوله تکیه یې د کتاب په لوستلو وي . او زده کوونکي یې بیابیا (تکرار) لولي . حافظې ته یې سپاري او د طوطي په شان یې زده کوي . ښوونکی فکر کوي چې ښه زده کړه شوې ده ځکه چې متن یې په صحیح توګه ولوست . حال دا چې زده کوونکي د

کلیمو په معنا نه پوهېږي . دکلیمو تر منځ اړیکي نه شي ټینګولی پر مفاهیمو یې بحث نه شي کولای . په ژوندانه کې ور څخه ګټه نشي اخیستلای . زده کوونکي ورسره علاقه نه نیسي . زده کړه په اساسي ډول نه کېږي . په دې ډول تدریس کې ښوونکی لږ فعال وي . زده کوونکي غیر فعال وي او هدف یوازې حفظ کول یا لوستل وي . کله چې ښوونکی ټولګي ته ننوځي نو زده کوونکو ته وایي چې زه نوی لوست لولم . تاسو یې راسره تکرار کړئ . بیا له زده کوونکو څخه غواړي چې په نوبت سره لوستل پیل کړي . تر یو ځایه چې نوبت ورسېږي نو درسي ساعت خلاص شي .

نورو زده کوونکو ته نوبت نه رسېږي . بله ورځ بیا په همدې ډول درس ورکوي . سره له دې چې زیات شمېر زده کوونکي په ډېره مینه ښوونځي ته راځي او غواړي چې یو څه زده کړي .

دا ډول تدریس یو شمېر زده کوونکي له درس څخه زړه توري کوي او حتی ښوونځي پرېښودلو ته یې اړ باسي ځکه ښوونځی ورته بندي خانه ښکاري . د دې له پاره چې له دغه میتود څخه په ښه طریقه کار واخلو ، باید لاندې وړاندیزونه په پام کې ونیسو :

- د کتاب لوستلو طریقي ته تغیر ورکړو . د دې په ځای چې یو زده کوونکی ټول متن ولولي : باید هر زده کوونکی یوه یوه برخه ولولي چې په دې توګه زیاتو زده کوونکو ته برخه ورسېږي .

- د موضوع په اړوند دې د کتاب له لوستلو سر بهره له نورو درسي موادو څخه استفاده وشي .

- د زده کړې له پاره دې تورې تختې څخه استفاده وشي .

- د مفهوم اخیستنې مسالې ته باید پام وشي .

- د تدریس جریان باید یو نواخت نه وي .

- د زده کوونکو پوښتنو اومباحثو ته دې زمینه برابره شي .
- زده کوونکي خپل مشکلات باید په گوته او حل کړي.
- د زده کوونکو پوښتنو او مباحثو ته دې زمینه برابره شي .

د لکچر میتود :

له دې میتود څخه مربیان او ښوونکي اکثره د درسي مطالبو د وضاحت او تشریح له پاره استفاده کوي چې دلوست مهم ټکی اومشکلې برخې برخوالو ته وښي .

لکچر ډېر پخوانی او زوړ میتود دی . یونانیانو او رومیانو تقریبا ۲۰۰۰ کاله له مخه له لکچر څخه استفاده کوله . نن هم په ټوله نړۍ کې ښوونکي په ټولو مضمونونو کې لږ او ډیر استفاده ځني کوي . خو بیا هم د لکچر په میتود د ښوونې او روزنې پوهان او مدرسان زیاتې ملاحظې او انتقادونه لري . ځکه چې د لکچر له طریقې څخه نیمګړي او غلطه کټه اخلي او د خطابي نوم ورباندې ږدي . ځکه چې د خطابي په ډول یې تطبیقوي . حال دا چې په لکچر او خطابه کې ډیر توپیرونه دي . په ښوونه او روزنه کې زیات مشکلات له غلطو طریقو څخه پیل کېږي . مثلاً:

د زده کوونکو بې سوادې ، بې علاقه ګي او په زده کړه کې برخه نه اخیستل د میتودونو د غلط تطبیق له کبله را منځ ته کېږي . د تدریس ټولې طریقې په خپل ځای مؤثرې او ګټورې دي . خو ښوونکی یې باید په مؤثره توګه د استعمال مهارت ولري .

لکچر باید د توضیح او تشریح په شکل استعمال شي او لږ وخت ونیسي . د تدریس هیڅ میتود او طریقه بې د توضیح اوتشریح له طریقې څخه مؤثره او ګټوره کیدلی نه شي .

مثال : که تجربه کوو ، توضیح او تشریح ته اړتیا ده . که عملي کار او فعالیت کوو تشریح او لارښوونې ته اړ یو . دغه راز که پروژې یې کار کوو هم موضوع تشریح او توضیح غواړي .

د لکچر هدفونه :

- د لوست مهمې او مشکلي برخې برخه والو ته واضح او تشرېح کول .
- د وخت د ضايع کيدو مخه نيول
- د ټولو برخه والو ذهن ته مشابه او يو شان درسي موضوعات او مطالب ور انتقالول .
- حافظه تقويه کول .

د لکچر کړنلاره : هغه عوامل چې د لکچر په تطبيق کې موثر او گټور تمامېږي دا دي :

- ښوونکي بايد د لکچر له پاره دقيقه آماده گي ونيسي .
- ښوونکي بايد خپل لکچر په دريو برخو ووېشي :
 ۱. معرفي يا مقدماتي برخه
 ۲. د توضيح او تشرېح برخه
 ۳. د نتيجه گيري برخه
- د لکچر موضوعات بايد د زده کوونکو له عمر او سويې سره تناسب ولري.
- په لکچر کې دې له تباشير او تختې څه استفاده وشي .
- په لکچر کې دې اواز مناسب وي او لکچرر بايد خپل ځای او موقعيت تبديل کړي .
- د لکچر ځای دې مناسب وي او د مهمو او مشکلو موضوعاتو د روښانه کولو له پاره دې له تدريسي وسيلو او موادو څخه گټه واخيستل شي .
- د لکچرر د خبرو سرعت دې مناسب وي چې د پروگرام برخه وال مطالب درک او ياد داشت کړي.
- د لکچر په جريان کې دې د برخه والو دلچسپي په کيسو او لطيفو سره وساتل شي او په

سترگو دې برخه وال کنترول شي او توجه دې وساتل شي .

- مربي يا بنوونکی بايد د لکچر په اړوند داسې پوښتنې وکړي چې له يوې خوا انگيزه توليد کړي او له بلې خوا له موضوع سره د زده کوونکو مينه پيدا کړي . د سوال او ځواب له طريقي څخه دې استفاده وشي .
- په لکچر کې دې پوښتنو او ځوابونو ته وخت په نظر کې ونيول شي او په اخر کې دې نتيجه گيري وشي .

د سوال او ځواب میتود :

د سوال او ځواب په میتود کې بنوونکی او زده کوونکي په پوښتنه پوښتنه د بنوونې او روزنې هدفونو ته ځان رسوي . په دې میتود کې زده کوونکي په ژوره توگه فکر کولو ته هڅېږي او د موضوع په اړه استدلال ته اړ کېږي . د پوښتنو په ذریعه ژوره پوهه تر لاسه کېدای شي او زده کوونکي د پوښتنې تخنیک زده کوي . په دې میتود کې زده کوونکي فعال ساتل کېږي دغه میتود په ټول مضامینو کې دتطبيق وړ دي . همدارنگه دغه میتود د اسلامي عقیدې او شرعي احکامو د زده کړو له پاره یو مهم او سنتي میتود شمېرل کېږي . دیني پوهان ور څخه په زده کړه کې زیاته گټه اخلي . په هره درسي موضوع کې باید له دې میتود څخه لږ یا ډېر استفاده وشي . په دې میتود کې د لوست موضوع په وړو وړو برخو ویشل کېږي او هرې برخې ته پوښتنې ترتیب کیږي .

د بنوونې او روزنې د پوهانو د تجربو له مخې د سوال او ځواب میتود د درسي مطالبو د زده کړې له پاره یو ښه میتود دی . تجربو ښودلې ده چې د نورو شفاهي میتودونو په نسبت په دې میتود کې د زده کړې فیصدي لوړه ده .

زده کړه او مفهوم يې

د اروا پوهنې له نقطه نظره زده کړه د انسانانو د سلوک اساس تشکيلوي . او د انسان په سلوک کې — تغير راوړي . انسان د زده کړې په واسطه د خپل چاپېريال سره آشنا کېږي او د خپلو اړتياوو د پوره کولو له پاره ترې کار اخلي . زده کړه هغه ډول فعاليت دی چې هدف يې د انساني تجربو تر لاسه کول دي او د هغې له مخې د انسان سلوک په تجربې ډول تغير وکړي سلوک له افکارو ، عادتونو ، تمايلاتو او مهارتونو څخه عبارت دی او تجربه د شخص او چاپېريال متقابل تاثير دی .

د تجربې په اثر د افرادو افکار ، نظريات ، تمايلات او عادتونه تغير کوي . ښوونکی دې زده کوونکو ته د مطالبو د انتقال پر ځای د هغوی د سلوک او رفتار په تغيرولو کې اقدام وکړي .

ځينې ښوونکي او عادي خلک د معلوماتو او مهارتونو حاصلولو ته زده کړه وايي . ښوونکي هغه چاته وايي چې په ښوونه او روزنه کې د زده کوونکو ذهن ته علمي معلومات ور نقل کړي نو په دې ترتيب زده کړه د معلوماتو لاس ته راوړل بولي . او معمولاً د پوهې او مهارتونو حاصلول حافظې ته د ور سپارلو له لارې تر سره کېږي . د زده کړې د دې مفهوم له مخې د زده کوونکي ذهن د يو مخزن بڼه لري چې ښوونکی يې بايد له علمي مطالبو څخه ډک کړي او د زده کړې په دې عمليه کې اساسي دنده د ښوونکي په غاړه ده . زده کوونکي يوازې خبرو ته غوږ نيسي يا په بل عبارت ښوونکی د تدريس مرکز وي .

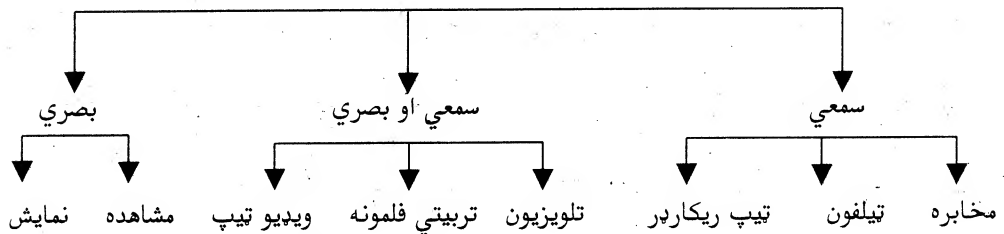
زده کوونکي په داسې زده کړه کې څه فعاليت سرته نه رسوي او علمي مطلبونه غالباً د زده کوونکو له پاره بې مفهومه وي او د مطلبونو په اړيکو نه پوهېږي . له بلې خوا دا معلومات نه د دوي په ذهني وده کې اغېزمن نه وي . څه وخت وروسته يې له ذهن څخه وځي . يوازې

III - سمعي او بصري میتودونه :

ښوونکی د تدریس په عملیه کې له سمعي او بصري میتودونو څخه زیات کار اخلي . دغه میتودونه هم د زده کوونکو په زده کړه کې زیاتې اسانتیاوې را منځ ته کوي او تر شفاهي میتودونو یې موثریت زیات وي .

مشاهده او نمایش د دې میتود ښه مثالونه دي :

سمعي او بصري میتودونه

د مشاهدې میتود : د مشاهدې میتود په درسي چارو کې زیاتره په طبیعت پېژندنه ، جغرافیه ،

کیمیا ، بیولوژي او داسې نورو کې د تطبیق وړ دي .

د مشاهدې مطلب د حقایقو څېړنه ، لیدنه او کتنه ده چې د فرد له خوا په عيني او مستقیم

ډول کېږي .

یا په بل عبارت د مشاهدې میتود هغه فن او طریقه ده چې حقایق او واقعیتونه په کې په

عيني ډول څېړل کېږي . د مشاهدې له میتود څخه د تدریس په عملي زده کړې سر بهره د نورو

علمي څانگو په تحقیقي چارو کې هم په پراخه پیمانه کار اخیستل کېږي .

مشاهدات او محسوسات زده کوونکو ته د واقعي زده کړې د اهدافو په لېږدولو کې پوره

اهمیت لري . د مشاهدې د میتود په تطبیق کې له ساده محیطي موادو څخه نیولې تر مجهزو تخنیکي وسایلو پورې لکه میکروسکوپ، تلویزیون ، سلایدونو ، چارټونو ، مودلونو او داسې نورو څخه استفاده کېږي .

مثال : د زړه بین په مرسته زړه بېني حیوانات مطالعه کېږي او عیني معلومات یې حاصلېږي چې دا د مشاهدې د میتود ښه مثال دی . د تاریخي اثارو عیني مطالعه لکه د ملي آرشف ، موزیم او نورو لیدنه کتنه د مشاهدې میتودونه دي .

د نمایش میتود : د یوه ښوونکي له خوا زده کوونکو ته د یوه شي ښودل یا د یوه سړي له خوا نورو ته د صحیح او درست نقش (تمثیل) لوبه اجرا کول دي .

کله چې زده کوونکي په شفاهي ډول د یوه مطلب یا یوې موضوع له درک کولو او پوهېدو څخه عاجز شي ، ښوونکی له دغه میتود څخه کار اخلي یا ښوونکی لازم وگڼي چې زده کوونکي په ژوره توګه فکر کولو ته وهڅوي او ژوره پوهه تر لاسه کړي . نو د موضوع نمایش ورته کوي . یا یې په زده کوونکو باندې مشق او تمرین کوي تر څو ژوره پوهه تر لاسه کړي او د نمایش د اجرا کولو قابلیت پیدا کړي . باید ووايو چې که تمثیل یو فرد یا یوه ډله کوي نو د تیاترو او سینما په شان خاصو هنري مهارتونو ته اړتیا نه وي . بلکې یو ساده تمثیل یا نقش لوبولو ته اړتیا لیدل کېږي . چې ښوونکی او زده کوونکي یې تر سره کوي .

د نمایش ګټې :

- ښوونکی / زده کوونکي مطمئنه کوي چې کوم شيان یې زده کړي اجرا کولی شي ؟
- که زده کوونکي مشکل ولري د نمایش په واسطه موضوع ورته واضح کېږي .

- د هغو شیانو زده کړه چې زده کوونکي یې په سترگو وويني او یا عملاً برخه په کې واخلي
نظر هغو ته چې یواځې یې واورې بڼه ترسره کېږي .
- نمایش د عملي کار د اجرا بهتره طریقه ده .

د نمایش د میتود کرنا لاره :

- د نمایش د میتود په تطبیق کې لاندې ټکو ته دقت په کار دی :
- د نمایش تعلیمي هدف باید څرگندوي او د نمایش مواد او وسایل باید مخکې له مخکې برابر شي .
- د نمایش هدف باید ښوونکی توضیح کړي او په پای کې باید د زده کوونکو له خوا مباحثه پرې وشي .
- نمایش زیاتې تعلیمي او تربیتي گټې لري . ځکه چې زده کوونکي موضوع ته ژوره توجه کوي او په ژوره توګه فکر کولو ته اړ کېږي . مفهوم ژر درک کولی شي . په لږ وخت کې د زده کړې هدفونو ته رسېږي او د زده کوونکو د ابتکار قوې ته پراختیا ورکوي . د نمایش په مرسته دلچسپ میتود اغیزمن تمامیدلی شي او زده کوونکي عملاً فعالیتونو او کارونو ته هڅوي .

ځينې نور ميتودونه

استقرايي او قياسي ميتودونه :

دا دوه عملي ميتودونه دي چې له پخوا راهيسې په طبيعي علومو کې استعمالېږي قياسي ميتود د دې له پاره په کار اچول کېږي چې د پديدو په هکله عمومي يا کلي قوانين تر لاسه شي. دا ميتود د لوړې سويې د زده کوونکو او محققانو دنده ده چې مسالې تحقيق او تجربه کړي او په همغه موضوع کې يو کلي قانون تر لاسه کړي. يعنې مسايل له کل څه د جز په لوري تعقيبوي. که ښوونکي وغواړي چې زده کوونکو ته توري په کلمه کې درس ورکړي نو ښوونکي له قياسي ميتود څخه ګټه اخلي مثلاً د جال په کلمه کې د جيم د توري درس.

خو په استقرايي ميتود کې زده کوونکي لومړی جز څيړي او بيا کل. لکه په لومړۍ ټولګي کې لومړی د ا، ب، ت، ث د توريو او بيا د کلمو او جملو درس ورکول کېږي. په دې صورت کې ښوونکي په خپل تدريس کې له جز څخه د کل په لوري تدريس کوي.

د کوچني تدريس Micro - Teaching ميتود :

کوچنی تدريس هغه ډول تدريس ته ويل کېږي چې د تدريس وخت او د زده کوونکو شمېر را کم شي او تدريس په ځانګړيو روشنو باندې تمرکز وشي او تدريس آموز په کنترول شويو شرايطو کې تدريس آموزي Practice Teaching وکړي.

کوچنی تدريس د ښوونکو د روزنې يو تخنيک دی چې له تدريس آموز څخه غوښتل کېږي چې يو مفهوم تدريس کړي. د تدريس له ځانګړي مهارت څخه د کوچنی ګروپ د زده کوونکو په برخه کې په لنډ وخت کې کار واخلي.

په دې گروهې کار کې د زده کوونکو شمېر له ۵ څه تر ۱۰ پورې وي او تدریس آموز باید له پنځو تر لسو دقیقو پورې خپل درس په گروپ کې وړاندې کړي . که ۳ یا ۴ تدریس آموزان وي کوچنی تدریس ۲۰ - ۲۵ دقیقو پورې وخت نیسي . د کوچني تدریس د بحث او مذاکرې له پاره ۳۰ دقیقې وخت ټاکل شوی دی . نو د کوچني تدریس د گروپ له پاره ۵۵ - ۶۰ دقیقو پورې وخت په کار دی .

په کوچني تدریس کې فیډ بیک (Feed - back) د وېډیويي کمرې په واسطه په تلویزیون کې تر سره کېدای شي . خو په هغو هېوادو او سیمو کې چې شرایط برابر نه وي ، نظارت کوونکي نوموړې دنده سرته رسوي . که چېرې کوچنی تدریس په ویديو کې ثبت شي ، ویديو تایپ د تجربې په توگه کارول کېږي . تدریس آموز خپل درس په تلویزیون کې گوري ، درس بیا تکراروي . تر څو ښودل شوي مهارتونه اصلاح ، تمرین او تکرار کړي . دې عمل ته دوام ورکوي تر څو چې په مهارتونو کې سمون راشي .

د کوچني تدریس مهارتونه :

له کوچنی تدریس (مایکرو تیچنگ) څخه په ټاکلیو درسي مهارتونو کې کار اخیستل کېږي . د تدریس مختلف مهارتونه چې هغه باید په تدریس آموز کې وده وکړي تر څو اغیزمن ښوونکی شي .

په کوچني تدریس کې تدریس آموز ته په کار دي چې له لاندینيو مهارتونو څخه لږ تر لږه پنځه مهارتونه په کار واچوي .

- د درسي موضوع په هکله توضیحات ورکول .

- آزمایښتي پوښتنې کول.

- د زده کوونکو د برخې اخیستنې تقویه کول .
- له تورې تختې څخه ګټه اخیستل .
- توضیحات ورکول .
- موضوع باید د مثال په واسطه روښانه شي .
- د برخوالو تشویق کول .
- غیر لفظي او سمبولي اشارې په کار اچول .
- نتیجه گیری کول .

د کوچني تدريس مفهوم :

کوچنی تدريس د فید بیک یوه آسانه طریقه ده چې په درسي عملیو کې د یو تخنیک په توګه ور څخه کار اخیستل کیږي . همدلې ډول کوچنی تدريس د زده کړې مشاهداتي پرنیسیپونه او د تدريس ځانګړي مهارتونه روزي .

د کوچني تدريس ځانګړتیاوې :

- په دې طریقه کې د کنټرول لوړه درجه په لاس راتلی شي .
- د ښوونکو د روزنې د پروګرام تحلیلي کړنلاره بلل کېږي .
- د نور مال ټولګي د تدريس پیچلتیا حل کوي .
- د ښوونکو موثر روزنیز پروګرام ګڼل کیدای شي .
- د ښوونکو د روزنې د پروګرام ځانګړی شکل دی .
- د ښوونکو د روزنې واقعي تدريس دی .
- د تدريس دا تخنیک د روزونکو د اجراتو او حرکاتو له پاره فید بیک برابروي .
- په دې تخنیک کې د تدريس په ځانګړیو مهارتونو باندې تاکید کېږي .

لابراتواري میتود : Laboratory Method

دغه یو عملي میتود دی . په دې میتود کې زده کوونکي فعال ، مصروف او د شوق او علاقې لرونکي وي . دمختلو مفاهیمو زده کړه خپله کوي او نوي مفاهیم او تجربې حاصلوي لکه رسم کول ، وزن کول ، اندازه کول ، حساب کول ، مقایسه کول ، نتیجه گیری کول ، محاسبه کول او داسې نور عملاً او په واقعي توګه سرته رسوي . دا میتود د زده کړې د قواعدو په عمل کولو ولاړ دی .

د لابراتواري میتود سه والی :

- دغه یو عملي میتود دی ، د زده کوونکو سلوک او د تفکر طرز ته مناسب انکشاف ورکوي .
- د هغو رواني دلچسپي پيدا کوي .
- د زده کړې له پاره انگېزه پيدا کوي .
- مشاهدې په تیزی سره انکشاف کوي .
- دغه میتود د ابتدایي او ثانوي ټولګیو له پاره ډیر مناسب دی چې زده کوونکي په فعاله او واقعي ډول تجربې کوي .
- زده کړه ، په عملي ډول حاصلېږي چې تر ډېره وخته نه هېرېږي .
- زده کړه په مناسبه توګه انکشاف کوي .
- په دې میتود سره زیات اساسي مفاهیم واضح کېږي .
- زده کوونکي دخپلو مشاهدو او تجربو په واسطه زده کړه کوي چې په هغو کې په خپل ځان اعتماد او ابتکار پيدا کوي .
- د ښوونکو او زده کوونکو تر منځ دوه اړخیزه ارتباطات انکشاف کوي .

- مشترک عملیات انکشاف کوي .
- هغه مهارتونه چې له دغه میتود څخه لاسته راځي په نورو مفاهیمو کې هم استعمالېدای شي .
- د زده کړې نتیجې په ژوند کې استعمالولی شي .
- مطلوب هدفونه په آسانی لاسته راوړي .

د لابراتواري میتود محدودیتونه : Limitation of Laboratory :

- دغه میتود زیات وخت غواړي .
- د ښوونکي څخه د زیاتو پلانونو غوښتنه کوي .
- کورس په خپل وخت نه تکمیلېږي .
- دغه میتود د زیاتو تجهیزاتو او لابراتواري تدارکاتو او موادو غوښتنه کوي .
- دغه میتود په ډېرو لویو ټولګیو کې ستونزې را منځ ته کوي .
- د خیالي مفکورو د انکشاف له پاره مناسب نه دي .

په ټولګي کې د درسي میتودونو پلي کول

د ښوونې او روزنې پوهان کوښښ کوي چې د تدریس داسې میتودونه او تخنیکونه معرفي کړي چې د زده کړې په عملیه کې زیات ګټورتوب ولري . په ټولګي کې د تدریس د میتودونو پلي کول په دوه ډوله دي چې یو ډول کې یې ښوونکی د فعالیت مرکز وي او په بل ډول کې یې زده کوونکي د فعالیت مرکز وي .

الف - ښوونکی د فعالیت مرکز :

د تدریس په دې ډول میتودونو کې چې ښوونکی زیات فعال وي او اکثره داسې فعالیتونه د ښوونکي له لورې تر سره کېږي . او زده کوونکي یوازې اورېدونکي . لیدونکي . اخیستونکي وي . له دې ډول میتودونو لکه کتاب لوستلو . لکچر ورکولو مشق او تمرین کولو . مذاکرې کولو او تکرارولو څخه ښوونکی کار اخلي . په همدې اساس دغو میتودونو ته د ښوونکي د فعالیت مرکز میتودونه وايي . په دې میتودونو کې په طبیعي ډول نیمګړتیاوې شته . ځکه چې د ښوونې او روزنې پوهانو نظر دی چې د زده کړې په عملیه کې هر څومره چې د زده کوونکو زیات حواس برخه واخلي . په هماغه اندازه ښه زده کړه کېږي . خو په دې میتودونو کې د زده کوونکي لږ حواس په زده کړه کې شریک وي . د ښوونې او روزنې د پوهان دا مني چې هر میتود په خپل خپل ځای کې مؤثر او ګټور دي . ښوونکی په خپل مهارت او ابتکار سره کولی شي چې له دې میتودونو سره نور میتودونه یو ځای کړي چې زده کوونکي د فعالیت مرکز وګرځي .

ب - زده کوونکي د فعالیت مرکز :

دا ډول میتودونه چې زده کوونکي په کې د فعالیت مرکز وي او په مرسته یې په عملي او تجربې ډول زده کړه کوي . ډیر زیات دي . په دې ډول میتودونو کې ښوونکی د لارښود او همکار په ډول عمل کوي .

زده کوونکي اکثره وخت د کار پلان په خپله جوړوي . په خپله عمل او ابتکار کوي . د دغو میتودونو په کارولو سره د زده کوونکو زیات حواس په کار لوېږي او ښه زده کړه کېږي . پروژې یې کارونه . تمثیل . عملي کارونه . تجربه او داسې نور همدغه ډول میتودونه دي . مهمه خبره دا ده چې که ښوونکی ماهر او مسلکي نه وي یو ښه موثر میتود هم په ښه توګه نه شي کارولی . ښه خبره دا ده چې ښوونکی ځان په مسلکي پوهه تل سمبال وساتي تر څو د زده کړې عملیه ګړندی شي او پراختیا ومومي . لنډه دا چې که زده کوونکی څه واورې . هغه به ور څخه هېر شي . که څه وګوري . هغه به یې په یاد وي . مګر کولای به یې نه شي . خو که هر څه په خپله وګوري . هغه به یې زده شي او هر وخت او په هر ځای کې به یې د اړتیا په وخت کې عملاً وکارولای شي . دښوونې او روزنې اصلي هدفونه همدغه دي چې زده کوونکي زده شوي شيان وکارولای شي .

ارزیابی او آزمودنه

ارزیابی :

ارزیابی هغه طریقه ده چې د زده کوونکو د کار او فعالیت د معلومولو له پاره استعمالېږي .
دا د زده کړې یوه داسې عملیه ده چې د معلم له خوا د تعلیمي کال په جریان کې شو ځله بې
له مخکیني خبر څخه عملي کېږي .

ارزیابی د ښوونکو د ټولو فعالیتونو مهمه او وروستنۍ کړۍ ده او د تېرو فعالیتونو بشپړونکې
ده. د ارزیابی په واسطه معلومېږي چې هدف تر لاسه شوی دی او که مطلوب هدف نه وی تر
لاسه شوی باید ښوونکی ورته لاره چاره ولټوي چې هدف ته ورسېږي . د ښوونکو دنده یوازې په
تدریس نه تر سره کېږي . دوی باید په بېلا بېلو طریقو زده کوونو ته پوهه ، مهارتونه او غوره
عادات انتقال کړي . ښوونکی په ارزیابی سره کولای شي چې د زده کوونکو له هر ډول
خصوصیاتو څخه خبر شي او د همدې خصوصیاتو په اساس زده کوونکو په مختلفو گروپونو
وېشلای شي . د ارزیابی په نتیجه کې پخپله زده کوونکو ته هم د دوی د پرمختګ اندازه
معلومېږي او پوهېږي چې څنګه او څومره زده کړه یې کړې ده . د ارزیابی په نتیجه کې په
زده کوونکو کې د زیار ایستلو او خپلواکه کار کولو استعداد روزل کېږي . همدا راز . د ارزیابی د
نتایجو په اساس کولای شو چې یو مناسب تربیتي پروګرام د زده کوونکو له جسمي ودې او
ذهني انکشاف سره موافق ترتیب کړو .

د زده کوونکو د پوهې او مهارتونو ارزیابی باید د ښوونې او روزنې او د سایکالوژۍ د معیارونو
او بنسټونو له مخې تر سره شي او په سیستماتیکه توګه پرمخ یوړله شي .

هغه څه يې په حافظه کې پاتې کېږي چې د دوي له ورځني ژوند سره اړيکي لري په دې ډول زده کړه کې د زده کوونکو اړتياوو ، هيلو ، او غوښتنو ته هم څه پاملرنه نه کېږي نو په همدې سبب ښوونه او روزنه د زده کوونکو په عادتونو ، تمايلاتو، تګ لاره ، او کړو وړو کې تغير نه راولي د زياتره تحصيل لرونکيو او بې تحصيله تر منځ عادتونو ، تمايلاتو او طرز تفکر کې ورته والی دا حقيقت ثابتوي چې نوموړيو اشخاصو د تحصيل په دوره کې بې د مطالبو له حفظ کولو څخه نور څه نه دي کړي .

نا مطلوب عادتونه ، غير علمي تفکر ، بې اساسه قضاوتونه ، بې ځايه غصه او وېره ، د ارادې کمزوري ، د اخلاقي او اجتماعي ودې وروسته والی او د ملګرتيا د روحيې نه درلودل چې په تحصيل لرونکو کې ليدل کېږي د نا درستې ښوونې او روزنې نتيجه ده .

ځکه خو ځينې خلک د ښوونځي او ښوونکي په برخه کې منفي ذهينت لري دا د زده کړې زړه طريقه ده چې ښوونکی د فعاليت مرکز وي د مثال په ډول د تاريخ د مضمون هدف يوازې د تاريخي معلوماتو نقلول نه دي بلکې هدف د تاريخي پيښو له مؤثرو علتونو او عواملو څخه د زده کوونکو خبريدل دي چې له هغو څخه انتباه اخلي او يا ور څخه د لويو شخصيتونو د نقش او د هغو د سربښندنو اندازه معلومه کړای شي . په دې توګه د وطن پالنې او له انسان سره د مينې روحيه په زده کوونکو کې وروزي . د مختلفو ملتونو عقايد ، افکار او ژوند مطالعه کړی او داسې نور .

په لنډ ډول د تاريخ د مضمون په تدريس کې کولای شو چې علمي روحيه ، د وطن مينه او ټولنيز غوره عادتونه او نورو ته د درناوی حس په زده کوونکو کې وروزو . او په دې ډول د زده کوونکو په عادتونو ، نظريو ، او تمايلاتو کې اساسي تغير راولو .

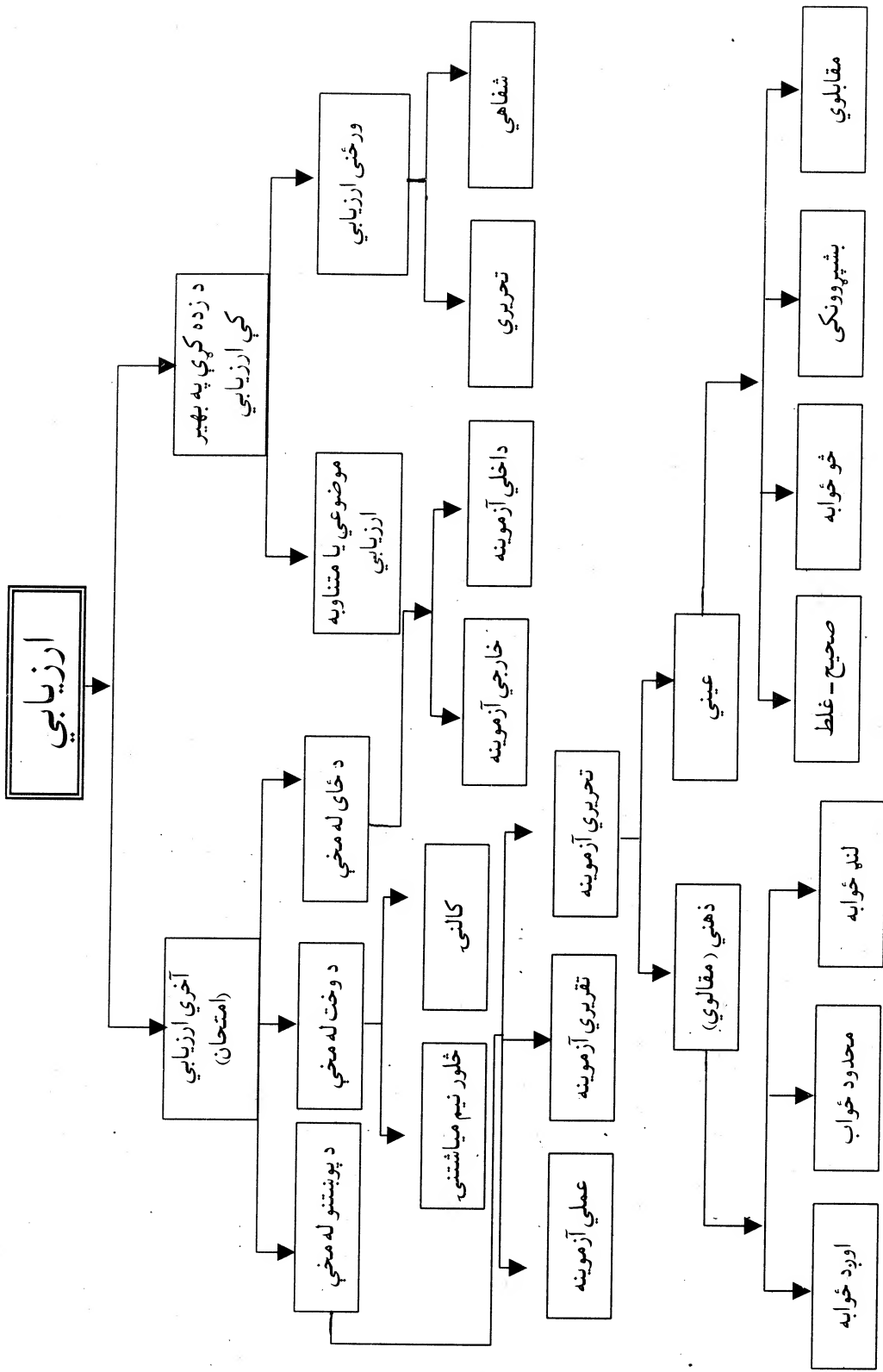
د ارزیابي هدفونه

د ارزیابي غوره هدفونه :

- د زده کړې له پاره يوه مناسبه انگېزه پيدا کول
- د زده کړې د هدفونو د تر لاسه کولو له پاره د زده کوونکو هڅول
- په زده کړه کې د زده کوونکو د پرمختګ درجه معلومول
- په درسي پروګرام کې اصلاح او سمون را وستل
- د زده کوونکو پياوړي او کمزوري ټکي څرګندول
- د فردي اخلافتو تشخيصول
- په هغو ټکيو ټينګار کول چې ښوونکي ته مهم وي
- د استعدادونو له مخې پر ډلو باندې د زده کوونکو وېشل
- له يوې ډلې زده کوونکو سره د بلې ډلې پرتله کول
- د درس ورکولو له پاره ښه درسي مواد او اغېزمن میتودونه غوره کول

د ارزیابي عامې ګټې :

- د زده کوونکو شخصيت ، سلوک او پوهې ته وده ورکول
- د زده کوونکو د پوهې او مهارتونو اندازه معلومول
- په زده کوونکو کې د میتودونو ګټورتوب ښودل
- زده کوونکي د نويو موضوعګانو له پاره هڅول او چمتو کول
- د تدريس شوي پروګرام پياوړتيا او کمزورتيا په ګوته کول
- له ښوونکو سره مرسته کول چې دخپل کار په نیمګړتياوو پوه شي
- ارزیابي په خپله د زده کړې يوه برخه ده
- د زده کوونکو تر منځ ځانګړي انفرادي توپيرونه معلومول

آزمونه

يوه منظم او كنترول شوي عمل ته وايي چې د افرادو د تربيتي پرمختگونو د معلومولو له پاره استعمالېږي . يا په بل عبارت د معلم او ممتحن په واسطه د زده کوونکو د پوهې معلومولو ته آزمونه وايي .

د آزموني عملیه په کال کې یو یا دوه ځلې د مدرسې د ادارې د معلم او یا د تعلیم او تربیې د لوړ مقام تر نظارت لاندې په رسمي ډول اخیستل کېږي .

د آزموني هدفونه :

- د زده کوونکو تشویق او ترغیبول .
- له یوه ټولګي څخه بل ټولګي ته د زده کوونکو لوړول
- د زده کوونکو د فردي اختلافاتو موندل .
- د تعلیمي نصاب ارزیابي کول .
- په تعلیمي پروګرامونو کې ښه والی راوستل .
- د تدریس په میتود کې تغیر راوستل .
- د با استعداد زده کوونکو پیدا کول او پېژندل .
- د هغو زده کوونکو پېژندل چې کومک ته اړتیا لري .
- لوړو عالي او مسلکي تحصیلاتو ته د زده کوونکو ټاکل .
- د زده کړې په عملیه کې مرسته کول .
- د تدریس د موثریت معلومول

د آزمويڼې ځانگړتياوې :

- بايد په ټاکلي وخت کې واخيستل شي .
- بايد په ټاکلي ځای کې واخيستل شي .
- بايد له پوره صحت او باور څخه برخمنه وي .
- بايد د زده کوونکو د زده کړې د سويې معلومولو له پاره واخيستل شي .
- پوښتنې يې بايد په معياري توگه جوړې شي .
- پوښتنې يې بايد له مفرداتو سره سمون ولري .

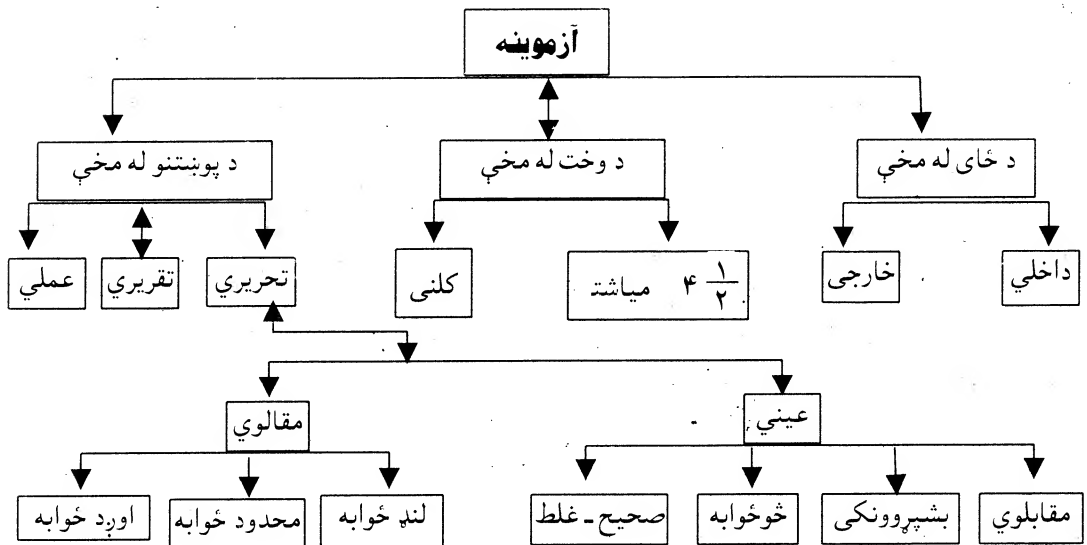
د آزمويڼې او ارزيايي تر منځ توپير

آزمويڼه	ارزيايي
• آزمويڼه يو رسمي عمل دی . • په آزمويڼه کې وېره او ډار زيات وي . • آزمويڼه په کال کې يو يا دوه ځلې چې مخکې له مخکې خبر ورکړای شوی وي اخيستل کېږي . • آزمويڼه يوه مؤقتي عمليه ده . • آزمويڼه هم نمرې لري او هم درجې لري. • آزمويڼه هم کاميابي او هم نا کامي لري. • آزمويڼه د ښوونې او روزنې يوه مرحله ده. • د آزمويڼې راپور يوازې د کميت له مخې ورکول کېږي .	• ارزيايي يو غير رسمي عمل دی . • ارزيايي وېره او ډار نه لري . • ارزيايي بې له مخکيني خبر څخه هر وخت اخيستل کېږي . • ارزيايي يوه دوامداره عمليه ده . • ارزيايي درجه بندي لري اما نمرې نه لري. • ارزيايي کاميابي او ناکامي نه لري . • ارزيايي دښوونې او روزنې يوه برخه ده. • د ارزيايي راپور د کميت او کيفيت دواړو له مخې ورکول کېږي .

د آزمويڼې ډولونه

مسلكي پوهانو آزمويڼې د ځای ، وخت او پوښتنو د ډولونو له مخې په لاندې ډول

ويشلی دی .

د پوښتنو له مخې د آزمويڼې ډولونه

الف : عملي آزمويڼه :

دا ډول آزمويڼه د عملي مهارتونو د معلومولو له پاره کېږي لکه په ابتدايي ټولگيو کې د اوداسه ، لمانځه او نورو ښوونډه په لوړو ټولگيو کې د لابراتواري تجربو ، کمپيوټر ، بدني روزني ، خياطي يا تدبير منزل د پوهېدلو د اندازې د معلومولو له پاره تر سره کېږي .

ب : تقريري آزمويڼه :

په دې ډول آزمويڼه کې ښوونکي د زده کوونکو پوهه په شفاهي پوښتنو سره آزمایي او زده کوونکي هم په شفاهي ډول ځواب ورکوي ، چې زیاتره د لومړنيو ټولگيو له زده کوونکو څخه اخیستل کېږي . ځکه هغو نشي کولای هغه پوښتنې چې ورباندې پوهېږي په تحريري شکل بیان کړي . په لوړو ټولگيو کې هم کولای شو چې په خپلو مضامینو کې تقريري آزمويڼه واخلو . په دې ډول آزمويڼه کې د زده کوونکو د بیان قوت د کلمو او جملو د ادا کولو توان معلوم کړو . خو ځينې نیمګړتیاوې هم لري ؛ لکه :

- ښوونکي له هر زده کوونکي څخه بېلې بېلې پوښتنې کوي . نو د پوښتنو د نه یووالي له امله سم قضاوت نشي کولای .
- کم جراته زده کوونکي تر تاثیر لاندې راځي ځواب ور څخه هېرېږي .
- د ښوونکي حوصله تر پایه پورې یو شان نه پاتې کېږي چې په دې حالت کې هم سم قضاوت نشي کولای .

ج : تحریري آزموینه :

دا هغه آزموینه ده چې زده کوونکي په تحریري توګه ځواب ورکوي او په دوه ډوله ده .
ذهني یا مقالوي آزموینه عیني یا آفاقي آزموینه .

د تحریري آزمویني ډولونه

I. مقالوي آزموینه :

په دې آزموینه کې هرې پوښتنې ته بشپړ ځواب ورکول کېږي په دې آزموینه کې د زده کوونکو د پوهې وسعت ، تحلیل ، تجزیه او له مسائلو څخه د استنباط قوت او د لیکوالۍ مهارتونه څرګندیدلای شي . د دې ډول آزموینو سوالونه جوړول آسانه دي خو د زده کوونکو ځوابونو ته نمرې ورکول ګران کار دی . او پر ځوابونو یې قضاوت کول ښوونکی ستومانه کوي .

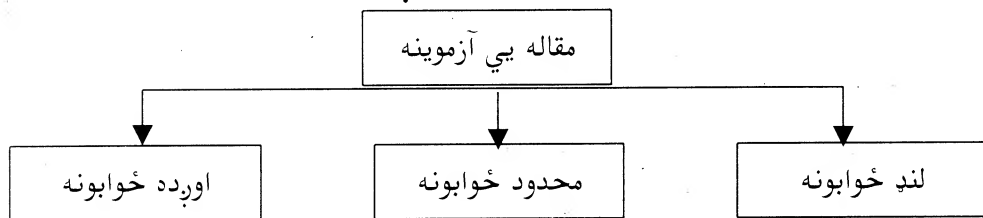
د مقالوي آزمویني د استعمال ځای :

- هغه ډله چې آزموینه ور څخه اخیستل کېږي باید وړه وي .
- دغه آزموینه دې دوهم ځل نه استعمالېږي .
- دغه آزموینه دې هغه وخت استعمال شي چې د زده کوونکو د لیکلو مهارت ته انکشاف ورکوي .
- د مقالوي پوښتنو جوړولو له پاره مسلکي تجربو ته ضرورت نشته . د نویو ښوونکو له پاره ډېر موثره ده .
- دا آزموینه تخنیکي وسایلو ته لکه د دیتو ماشین ، گسترنر ، فوټوسټیټ او داسې نورو ته کم ضرورت لري .

د مقاله يې پوښتنو د جوړولو قوانين :

- دا پوښتنې دې د پيچلو نتيځو د معلومولو له پاره وکارول شي . د مثال په ډول . له زده کوونکو څخه دې وغوښتل شي :
- دلايل دې ووايي ، اړيکې دې توضيح کړي . اطلاعات دې تشرېح کړي او خپلې نتيځې دې منظمې کړي .
- دا پوښتنې د زده کړې له هغو نتيځو سره چې پيمائش کېږي بايد ارتباط ولري .
- په دې سوالونو کې بايد زده کوونکو ته د سوالونو د ټاکلو اجازه ور نه کړل شي .
- د هرې پوښتنې دحل له پاره دې وخت معلوم او تعيين شي .
- دا پوښتنې بايد له زده کوونکو څخه د ټاکلې وظيفې غوښتنه وکړي . دا پوښتنې (ولی ، شرحه کړي ، انتقال کړي ، ارزيايي کړي) مطابق ځوابونه وغواړي .

د مقاله يې آزمويې ډولونه

۱. **لنډ ځوابه مقاله يې آزمويې** : په دې ډول آزمويې کې د زده کوونکي پوښتنو ته لنډ او

ټاکلی ځواب لیکي ؛ لکه : د مثلث ډولونه د زاويو له مخې وليکئ .

۲. **محدود ځوابه مقاله يې آزمويې** : په دې ډول آزمويې کې د ځواب اندازه محدوده او

ټاکلی شوي وي ؛ لکه : له مشهورو مطابقتونو څخه څلور مطابقتونه وليکئ .

۲. **اورد ځوابه مقاله يي آزمويڼه :** په دې ډول آزمويڼه کې د پوښتنو ځوابونه نا محدود دي.

يعنې پوښتنو ته بشپړ ځوابونه ورکول کېږي لکه :

د تناسب په هکله خپل بشپړ معلومات وليکئ .

دا ډول آزمويڼه د زده کوونکو د معلوماتو د وسعت او تفکر د ودې د معلومولو له پاره ډېره ښه وسيله ده . خو د دې ډول آزمويڼو پايله معياري نه شي کېدای . ځکه چې د زده کوونکو پر ځوابونو باندې قضاوت کول گران کار دی . په دې ډول آزمويڼو کې دعين مضمون د ښوونکو تر منځ د ځوابونو پانو ته په نمرې کې ډېر توپير را منځ ته کېږي نو ځکه يې په عمومي ډول نمرې باوري نه دي او معياري کېدای نه شي .

د مقاله يي آزمويڼو د نمرې ورکولو طريقه :

د دې له پاره چې د مقاله يي آزمويڼو نمرې ورکول باوري او معياري شي : لاندې ټکي په نظر کې نيسو :

- لومړی بايد د آزمويڼي هدف وټاکل شي او د هدف له مخې پوښتنې جوړې شي .
- ښوونکی بايد د پوښتنو ځوابونه جوړ او نمرې يې وټاکي او د دې پانې له مخې دې شاگردانو ته نمرې ورکړل شي .
- ښوونکی بايد د ټولو زده کوونکو لمرنۍ پوښتنې ته او بيا په ترتيب سره نورو پوښتنو ته نمرې ورکړي .
- د مقاله يي آزمويڼو پانو ته په نمرې ورکولو کې بايد هڅه وشي چې د زده کوونکو نومونو ته پام ونه شي (د امکان په صورت کې بايد يو سري نمبر پارچې ته ورکړل شي)
- ښوونکی په نمرې ورکولو کې بايد له عدالت او انصاف څخه کار واخلي .

د مقاله يي آزمويڼو ښکېښ او نيمگړتياوې

نيمگړتياوي	ښکېښ
- نمرې ورکول ، قضاوت کول د ښوونکي ډېر وخت نيسي .	- د مقاله يي آزمويڼو د پوښتنو جوړول ښوونکو ته آسانه دي او په کم وخت کې يې جوړولی شي .
- د پوښتنو د شمېر د کمي له امله د ټول پروگرام محتويات په پام کې نه نيسي .	- د زده کوونکو ژور تفکر په کار اچول کېږي او د تفکر کولو استعداد يې را وښيي .
- په نمره ورکولو کې ښوونکي په دماغي توگه ډېر ستومانه کېږي .	- د زده کوونکو د ليکلو مهارت زياتېږي .
- د سم قضاوت د نشتوالي له امله د مقاله يي آزمويڼو نمرې ډېر اعتبار نه لري .	- زده کوونکي په حدس او گمان څه نشي ليکلی .
	- زده کوونکي خپل فکرونه او نظرونه په خپلو طريقو سره بيانوي او د نقل کولو احتمال هم کمېږي .

د انساني ژوند ورځنۍ تجربې د زده کړې له پاره محوري حيثيت لري . انسانان کله کله محيط تسخيروي او بيا کله کله له محيط سره توافق کوي . زده کړه په حقيقت کې د يو هڅوونکي په وړاندې د يوه ژوندي موجود ځواب دی له همدې سببه زده کړه بې له بهرنۍ هڅونې څخه چې پر حسي غړيو باندې اثر غورځوي نه شي تر سره کېدای .

په ځينو حالتونو کې د يوه شي د پېژندلو له پاره بايد څو حواسه سره يو ځای په کار واچول شي که يوه موضوع هم د ليدو هم د لمس کولو او هم د نورو مشخصاتو له اړخه وڅېړل شي نو هغه موضوع به په ښه ډول وپېژندل شي . همدغه د شيانو او د هغو د خواصو پېژندل له انسان سره مرسته کوي چې يوه عمليه په ښه توگه تر سره شي . د پورتنۍ بحث څخه نتيجه اخلو چې زده کړه د پخوانيو تجربو له مخې د انسان په سلوک او کردار کې نسبتاً دوامداره او پايداره بدلون ته ويل کېږي . نو په عمومي ډول زده کړه په دوه ډوله ده — فعاله او غير فعاله زده کړه .

فعال زده کړه :

په فعاله زده کړه کې د پخوا په خلاف چې يوازې چا پي کتابونه د زده کړې وسيلې تشکيلوي ، ښوونکی نورې وسيلې او مواد هم په واک کې لري . له درسي اودرسي کومکي موادو څخه کار اخلي . ښوونکی په فعاله زده کړه کې هم د سلوکي نقش لوبوونکی دی او هم د خپل مضمون ښوونکی دی لکه څنگه چې زده کړه د ښوونې او روزنې د اروا پوهنې يو مفهوم دی . زده کړه د پخوانۍ تجربې په نتيجه کې د يو نسبتاً دايمي بدلون معنی لري . کېدای شي چې تجربه په تصادفي بڼه يا د څه نا څه پلان شوې ښوونې له امله را منځ ته شوی وي .

زده کوونکي نه يوازې له ښوونکي څخه بلکې د مور او پلار ، خپلوانو ، ملگريو او خپل چاپېريال څخه هم زده کړه کوي . مور خپل چاپېريال ته د هغه په درک کولو سره جوړښت

۲۲	• چمتووالی
۲۲	• تېرې تجربې
۲۳	• د زده کړې وضع یا حالت
۲۴	• د زده کوونکو فعالیت
۲۶	• انګېزه یا محرک
۲۷	• ارثي عوامل
۲۸	• چاپېریال
۲۹	– ښوونه او روزنه
۳۰	• د ښوونې او روزنې هدفونه
۳۰	• د ابتدايي دورې ښوونه او روزنه
۳۲	• د ثانوي دورې ښوونه او روزنه
۳۵	– ښوونکی
۳۵	• د ښوونکي شخصیت
۳۶	• د ښوونکي بیالوژیکي صفات
۳۷	• د ښوونکي اجتماعي صفتونه
۳۹	• د تدریس له پاره د ښوونکي آماده ګی
۴۱	– درسي ممد مواد او لوازم
۴۳	• د درسي ممدو موادو او وسایلو اهمیت په تدریس کې

۴۶	— د ځينو ساده محيطي درسي ممدو موادو تفصيل
۴۶	• توره تخته
۴۷	• فلليني تخته
۴۸	• د نشراتو تخته
۴۹	• منځنۍ تخته
۴۹	• چارټونه
۵۰	• مودلونه
۵۱	• جيومټري بکس (هندسي بکس)
۵۱	• چوټ
۵۲	— درسي پلان
۵۳	• کلنۍ درسي پلان
۵۴	• مياشتنۍ درسي پلان
۵۵	• د يوه درسي واحد پلان
۵۶	— د يو درسي ساعت د پلان اهميت
۵۷	— د يوه درسي پلان اساسي گټي او وظيفې
۵۸	— د يوه درسي پلان په جوړولو کې بايد لاندې اساسي مرحلې په نظر کې ونيول شي
۶۵	— د تدريس ميتودونه
۶۵	— د تدريس د ميتودونو اهميت
۶۶	— د تدريس دميتودونو ډولونه

٦٦	I - د عملي تدريس میتودونه
٦٧	• د عملي میتود هدفونه
٦٨	• د عملي میتود کټي
٦٨	• د عملي میتود کړنلاره
٦٩	• د تجربې او آزمایشت میتود
٦٩	• د تجزيې د میتود هدفونه
٧٠	• د تجزيې د میتود کړنلاره
٧١	• عملي کارونه
٧١	• الف : انفرادي عملي کارونه
٧١	• ب : گروپي عملي کارونه
٧٢	• ج : پروژه يي عملي کارونه
٧٣	• مشق او تمرين
٧٥	• د کتاب د لوست میتود
٧٧	• د لکچر میتود
٧٩	• د سوال اوځواب میتود
٨٠	III - سمعي او بصري میتودونه
٨٠	• د مشاهدې میتود
٨١	• د نمایش میتود

IV - ځينې نور ميتودونه

۸۳

• استقرايي او قياسي ميتودونه

۸۳

• د کوچني تدريس ميتودونه

۸۳

V - لابراتواري ميتود

۸۶

• د لابراتواري ميتود ښه والی

۸۶

• د لابراتواري ميتود محدوديتونه

۸۷

- په ټولگي کې د درسي ميتودونو پلي کول

۸۷

• ښوونکي د فعاليت د مرکز په توگه

۸۷

• زده کوونکي د فعاليت مرکز

۸۸

ارزيابي او آزموينه

۹۲

- ارزيابي

۹۲

• دارزيابي هدفونه

۹۳

• دارزيابي عامې گټې

۹۳

- آزموينه

۹۴

• د آزمويني هدفونه

۹۴

• د آزمويني ځانگړتياوې

۹۵

• د آزمويني او ارزيابي تر منځ توپير

۹۵

• د پوښتنو له مخې د آزمويني ډولونه

۹۷

■ عملي آزموينه

۹۷

۹۷	▪ تقريري آزموينه
۹۸	▪ تحريري آزموينه
۹۸	▪ د تحريري آزمويڼې ډولونه
۹۸	I - مقالوي آزموينه
۹۸	• د مقالوي آزمويڼې د استعمال ځايونه
۹۹	• د مقالوي پوښتنو د جوړولو قوانين
۹۹	• د مقالوي آزمويڼې ډولونه
۹۹	▪ لنډ ځوابه مقالوي آزموينه
۹۹	▪ محدود ځوابه مقالوي آزموينه
۱۰۰	• د مقالوي آزمويڼو د نمر وركولو طريقه
۱۰۱	• د مقالوي آزمويڼو ښېگڼې او نيمگړتياوې
۱۰۲	II - عيني (آفاقي) آزموينه
۱۰۲	• د عيني پوښتنو ځانگړتياوې
۱۰۳	• د عيني آزمويڼو ډولونه
۱۰۳	الف - صحيح - غلط پوښتنې
۱۰۴	▪ د صحيح - غلط آزمويڼو گټې او نيمگړتياوې
۱۰۵	ب - څو ځوابه پوښتنې
۱۰۷	▪ د څو ځوابه پوښتنو ښېگڼې او نيمگړتياوې

ج - مقابلوي يا مقاييسوي آزموينه ۱۰۷

▪ د مقابلوي آزموينې د جوړښت قوانين ۱۰۸

▪ د مقابلوي آزموينې ښيگڼې او نيمگړتياوې ۱۰۹

د - تکميلي آزموينه ۱۰۹

• د تکميلي آزموينې د جوړولو قوانين ۱۱۰

• د تکميلي آزموينې ښيگڼې او نيمگړتياوې ۱۱۰

• د تکميلي آزموينې د استعمال ځايونه ۱۱۱

- احصايه ۱۱۲

• د احصايې ځينې اساسي مفاهيم ۱۱۲

• رنج ۱۱۲

• ميانه ۱۱۳

• موډ ۱۱۳

• اوسط ۱۱۳

• معياري انحراف ۱۱۴

• د اړيکې عمومي جدول ۱۱۵

- د ټولګي اداره (منجمنټ) ۱۱۶

- منجمنټ (اداره) ۱۱۶

- د ښوونځي د منجمنټ اصول ۱۱۶

• د ډسپلين مراقبت ۱۱۷

• د اختلاف نشتوالی ۱۱۷

د ثانوي دورې

د رياضي ، فزيک ، کيميا او انگليسي

د ښوونکو لارښود

لومړۍ ټوک

بيفير

د افغان مهاجرو له پاره اساسي زده کړي

- همکاري ۱۱۷
- نوبت ۱۱۷
- د کار وېش ۱۱۷
- مناسبه ورکړه او پاداش ۱۱۷
- ترفيع يا ارتقا ۱۱۸
- پراخ نظر لرل او د ښوونځي د نظم اهميت ۱۱۸
- د ښوونځي نظم او نسق ۱۱۹
- د هوسا ژوند له پاره د ماشومانو آماده کول ۱۱۹
- د ښوونځي او ټولنې تر منځ اړيکي ۱۱۹
- د ښوونځي دسپلين ۱۲۰
- د ښوونځي د دسپلين تعريف او مقصد ۱۲۰
- د ښوونځي د دسپلين نوې مفکورې ۱۲۰
- خارجي دسپلين ۱۲۰
- داخلي دسپلين ۱۲۱
- ډيموکراتيک يا اجتماعي دسپلين ۱۲۱
- هغه عوامل چې د ښوونځي دسپلين تر خپل تاثير لاندې راولي ۱۲۱
- (اول) مجازات ۱۲۲
- د جزا په برخه کې نظريات ۱۲۲
- حفاظتي / حمايتي نظريه ۱۲۲

۱۲۲	• وقایوي نظريه
۱۲۲	• اصلاحي نظريه
۱۲۳	• د قصد اخيستلو نظريه
۱۲۳	— په بنوونځي کې د مجازاتو ډولونه
۱۲۳	• لفظي سزا
۱۲۳	• جريمه
۱۲۳	• اضافه کاري
۱۲۳	• محروميت
۱۲۳	• بدني جزا
۱۲۴	• تعطيل او اخراج
۱۲۴	— دويم مکافات (انعام)
۱۲۴	• د مکافات ډولونه
۱۲۴	• د بني حاضري په مقابل کې انعام
۱۲۵	• په سپورتي لوبو کې د ښه فعاليت په مقابل کې انعام
۱۲۵	• تعليمي او تربيتي انعامونه
۱۲۵	• اخلاقي انعامونه
۱۲۵	• گروپي يا ډله ايز انعامونه
۱۲۵	— دريم : توصيه
۱۲۶	• د ټولگيو اداره

• پر مختلفو ٽولگيو باندې د زده کوونکو وېشل

۱۲۶

• فزیکي عمر

۱۲۶

• عقلي عمر

۱۲۶

• د ښوونځي په مضمونونو کې بریالیتوب

۱۲۷

• ترکیبي وېشل

۱۲۷

Teachers' Guide of
Mathematics, Physics, Chemistry and English
for Middle and Secondary Schools

(First Part)

BEFARe
Basic Education for Afghan Refugees

د ثانوي دورې

د رياضي ، فزيک ، کيميا او انگليسي

د ښوونکو لارښود

لومړۍ ټوک

بيفير

د افغان مهاجرو له پاره اساسي زده کړي

Title of the book:

Teachers' Guide of
Math, Physics, Chemistry and English
for Middle and Secondary Schools

د کتاب نوم:

د ثانوي دورې
د رياضي، فزيک، کيميا او انگليسي
د ښوونکو لارښود

Authors:

Hamdullah Shirzai
Obaidullah Safi
Bismillah Wali Ahmadzai
Nafeesa Noor Suliman Khel
Abdul Jalil Waisi
Nasreen

مؤلفان:

حمدالله شیرزی
عبیدالله صافي
بسم الله ولي احمدزی
نفيسه نور سليمان خيل
عبد الجليل ويسی
نسرین

Editorial Board:

Mir Abdul Malik Hashemi
Nurul Habib Nisar

کتونکی ډله:

میر عبدالملک هاشمي
نورالحبيب نثار

Composers:

Waheedullah Wardag
Noor Mohammad Noor

کمپوزران:

وحیدالله وردگ
نور محمد نور

Publisher:

G.T.Z-BEFARe
Knowledge Center

خپرونکی:

جي.تي.زيډ - بيفير
علمي مرکز

No. Of Copies: 500

د چاپ شمېر: ۵۰۰

First Edition, November 2002

لومړۍ چاپ، عقرب ۱۳۸۱

بسم الله الرحمن الرحيم

سريزه

د جی ټی زیډ - بیفیر (GTZ-BEFARe) پروژه له خپل تاسیس راهیسې د افغانانو د ښوونې او روزنې په برخه کې د خپل وس او امکان مطابق هر اړخیزې مرستې کوي - په تېره بیا د ښوونې او روزنې د کیفیت د ښه کېدو له پاره په دوامداره توګه هلې ځلې کوي. بیفیر ویارې چې د لومړنیو ښوونځیو د ښوونې او روزنې او د نیمه رسمي ښوونې او روزنې تر څنګ د منځنیو او ثانوي ښوونځیو د ښوونې او روزنې په برخه کې هم علمي او مسلکي مرستې پیلوي. په دې پروګرام کې د ریاضي، فزیک، کیمیا او انګلیسي د اړو استادانو روزل، د همدغو مضمونونو له استادانو سره په تدریسي پروسه کې مرسته کول او د ښه تدریس له پاره لازم کومکي مواد او د لابراتواري موادو سامانونو تهیه کول شامل دي. دا پروګرام د نړیوال پرمختیایي بانک World Bank په مالي مرسته چلېږي. د پورتنیو مضمونونو د استادانو د روزنې او د تدریس د پروسې د ښه پرمختګ په غرض ضروري ده چې د استادانو له پاره لارښود ترتیب شي. د دې ضرورت له مخې دا دی د ثانوي دروې د ریاضي، فزیک، کیمیا او انګلیسي د مضمونونو له پاره په دوو بېلا بېلو توکونو کې د استادانو لارښود تهیه، ترتیب او تدوین شو.

دا لارښودونه لاندې ځانګړتیاوې لري:

- د ښوونکي د روزنې عام مسایل لکه: اروا پوهنه، د روزنې فن، ارزیابي، اداره او داسې نور مطالب په لومړي ټوک کې او د ریاضي، فزیک، کیمیا او انګلیسي د مضمونونو ځانګړي موضوعګانې لکه د هر مضمون د تدریس موثرې طریقې، ځینې نمونه یي درسي پلانونه او داسې نورې موضوعګانې په دوهم ټوک کې ځای په ځای شوي دي. همدارنګه له مربوطو استادانو سره د ښې مرستې کولو له پاره د هر مضمون په اړه په دوهم کتاب کې ځینې اضافي ضمیمې د دې له پاره ځای په ځای شوي دي چې محترم استادان ورڅخه د ضرورت په وخت کې لازمه استفاده وکړي او خپل مشکل پرې حل کړي.
- هڅه شوې ده چې د ښوونکو د روزنې د پروګرام سره سم د اړو ښوونکو له پاره پر اساسي او ضروري موضوعګانو باندې بحث وشي چې د ښوونکي د مسلک په اړه استادان وکولای شي څه نا څه معلومات تر لاسه او عمل پرې وکړي.

- هڅه شوې ده چې د مربوطو مضمونونو په برخه کې پر هغو موضوعگانو او مشکلاتو باندې بحث وشي چې ښوونکي ورسره په ورځني تدریس کې مخامخ کېږي .
- هڅه شوې ده چې دا لارښودونه عملي اړخ ولري .یعنې د پلي کولو امکانات یې پیشنهاد شوي دي .
- هڅه شوې ده چې ډېرې نوې او معاصرې موضوعگانې په کې را ټولې او ترتیب شي .
- دا چې دا لارښودونه د مضمونونو د استادانو له خوا ترتیب شوي دي ، نو هڅه شوې ده چې د مربوطو مضمونونو پر تدریسي مشکلاتو باندې هر اړخیز بحث وشي بناءً په هره برخه کې لازمي لارښوونې شوي دي .
- هڅه شوې ده چې موضوعگانې یوه له بلې سره یو منطقي تسلسل او تړاو ولري . که په ځینو برخو کې دا تسلسل نه وي مراعات شوې ، هغه به د ځینو مجبوریتونو او محدودیتونو له مخې وي .
- هڅه شوې ده چې نا مانوسې او متروکې کلیمې په کې ونه کارولې شي .
- متنونه په ډېره ساده او آسانه ژبه لیکل شوي دي . ښاغلي استادان ترې په آسانی سره گټه اخیستلای شي .
- د ښوونکي دا لارښودونه به هغه وخت اغېزمن تمامیدلای شي چې محترم استادان یې په غور سره ولولي او په خپلو مربوطو تدریسي ساعتونو کې ترې گټه واخلي .
- څرنگه چې درس ورکول یو فن او مهارت دی ، نو گران استادان د دې مهارت د ښه تر سره کولو له پاره لازمي هلې ځلې کوي . هیله ده چې د خپلو گټورو او اغېزمنو نوښتونو په رڼا کې تدریسي پروسه لا پسې غښتلي او پیاوړي کړي .
- له ټولو ښوونکو ، ناظرانو ، څارونکیو او د نظر له خاوندانو څخه هیله کېږي چې د دې لارښودونو د لا ښه کېدو له پاره خپلې بشپړوونکي نظریې او وړاندیزونه د جی ټی زیډ — بیفیر علمي مرکز (Knowledge Center) ته په لیکلي ډول وسپاري .

میر عبدالملک هاشمي

د علمي مرکز منیجر

الف	سریزه
۱	تربیتی اروا پوهنه
۱	• د تربیتی اروا پوهنې موضوع او هدف
۳	• په تدریس کې د تربیتی اروا پوهنې اهمیت
۷	زده کړه
۹	• فعاله زده کړه
۱۳	• د فعالې زده کړې له پاره د هڅونې اهمیت
۱۴	• د معلوماتو د وړاندې کولو د شکل اهمیت
۱۷	• د فعالې یا موثرې زده کړې ګټې
۱۸	د زده کړې نظریې
۱۸	• د ارتباط نظریه
۱۸	■ د چمتووالي قانون
۱۹	■ د تاثیر قانون
۱۹	■ د تکرار یا تمرین قانون
۲۰	■ د زده کړې تقویتی نظریه
۲۱	• د گشتالت نظریه
۲۲	پر زده کړه باندې موثر عوامل